

ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ВАСИЛЕНКО ЯРОСЛАВ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК: 342.95 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ВІДОМЧОГО
КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДІВ (СУДДІВ) В УКРАЇНІ**

12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне
право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Науковий керівник —
Музичук Олександр Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Суми – 2020

АНОТАЦІЯ

Василенко Я. М. Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 — Право). — Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»; Сумський державний університет. — Суми, 2020.

У дисертації наводиться теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні та окресленні напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють здійснення контрольної діяльності у досліджуваній сфері суспільних відносин.

Наголошено, що законність, як ключова засада здійснення судочинства, має два ключові аспекти: по-перше, вона спрямована на те, щоб діяльність судів була правомірною та відповідала нормам чинного законодавства, а також світовим стандартам, які є загально визнаними у цій сфері; а по-друге, законність передбачає, що суди, здійснюючи правосуддя, повинні виносити справедливі та законні рішення, тим самим забезпечуючи належний захист прав та свобод громадян, а як результат — панування права в українському суспільстві.

Узагальнено, що відомчий контроль як один із засобів забезпечення законності у сфері судочинства представляє собою систематичну, впорядковану та регламентовану законодавством діяльність уповноважених органів державної влади, яка спрямована на: по-перше, перевірку, аналіз та вивчення судових рішень на предмет їх законності та справедливості; по-друге, підвищення правової свідомості самих суддів, адже наявність

контролю є важливим превентивним заходом для попередження вчинення ними проступків під час здійснення судочинства.

Акцентовано увагу, що відомчий контроль за діяльністю суддів є перш за все складним явищем, яке вимагає особливого підходу з боку контролюючих суб'єктів. Це пояснюється особливим правовим статусом суддів взагалі та сукупністю гарантій забезпечення їх діяльності зокрема.

З'ясовано, що принципи відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні представляють собою не просто вихідні засади (ідеї), які лежать в основі здійснення відповідної діяльності. Вони являють собою певну відправну точку, першоджерело, на якому мають будуватись відносини під час здійснення контрольної діяльності уповноваженими суб'єктами, їх дотримання є обов'язковим для всіх учасників даних правовідносин, а будь-яке відхилення від них повинно тягнути за собою настання негативних наслідків у вигляді юридичної відповідальності.

Відзначено, що на сьогоднішній день правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) розміщені у великій кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили, серед яких, ключова роль відводиться звичайним законам України. Саме на законодавчому рівні визначаються найбільш важливі аспекти здійснення такого контролю, його процедурні особливості тощо. Акцентовано увагу, що пріоритетна роль в регулювання відомчого контролю відводиться нормам адміністративного права.

Встановлено, що предметом відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) є перелік питань, щодо яких здійснюються відповідні заходи контролю. Предмет такого контролю визначений колом повноважень суб'єктів відомчого суддівського контролю та обумовлений необхідністю забезпечення незалежності, безсторонності та справедливості судів, а також неухильного дотримання судьями покладених на них обов'язків, зокрема, й

щодо додержання правил суддівської етики, вимог добросовісності та інших вимог, що пред'являються законом до суддів.

Під суб'єктом відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) запропоновано розуміти спеціальні органи державної влади, які відповідно до норм чинного законодавства уповноважені здійснювати контрольну діяльність у цій сфері та володіють всіма необхідними засобами та інструментами для цього.

Запропоновано під адміністративно-правовим статусом суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні розуміти сукупність законодавчо визначених елементів, які відображають положення кожного контролюючого органу у відповідній системі, а також сутність та зміст його діяльності.

Обґрунтовано, що система суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні представлена досить великою кількістю уповноважених органів, кожен із яких наділений власним, специфічним адміністративно-правовим статусом, який дає їм реальні можливості та інструменти для того, щоб якісно та ефективно виконувати свої функції. Специфіка адміністративно-правового статусу суб'єктів контролю проявляється в обмежених можливостях кожного із них втручатись у діяльність суду, а також у напрямках, за якими вони можуть здійснювати свою контрольну діяльність.

Констатовано, що визначення та дослідження адміністративних форм та методів здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки саме ці наукові категорії найбільш повно та всебічно відображають сутність та призначення такої контрольної діяльності. Визначено та охарактеризовано відповідні форми та методи здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів).

Під адміністративними процедурами здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні запропоновано розуміти своєрідну законодавчо визначену модель здійснення контрольних заходів уповноваженими суб'єктами в процесі реалізації однієї чи декількох форм контрольної діяльності. Значення адміністративних процедур в контексті окресленої проблематики полягає у тому, що саме за їх допомогою закріплюється порядок дій компетентних органів, прийняття управлінських рішень, необхідних для якісної реалізації їх контрольної функції.

Наголошено, що наявність прогалин в адміністративному законодавстві, нормами якого регулюється питання здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів, пов'язана з об'єктивними причинами, зокрема, особливим правовим статусом суддів. Окреслено шляхи вдосконалення правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Аргументовано, що вдосконалення організаційних засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні передбачає покращення всіх питань неправового характеру, які забезпечують формальну сторону здійснення відомчого контролю у досліджуваній сфері суспільних відносин, зокрема: кадрове забезпечення, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, інформаційне забезпечення тощо.

З'ясовано, що на сьогоднішній день в Європі та світі склались досить різні підходи щодо здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів), що обумовлюється специфікою правових систем взагалі та систем судоустрою зокрема. Разом із тим, відмічено, що незважаючи на наявність певних відмінностей, це не виключає можливості застосування в нашій країні певного зарубіжного досвіду.

Аргументовано, що ефективність здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні представляє собою певне співвідношення

між витратами часовими, фінансовими, матеріально-технічними та людськими та кінцевим результатом відповідної контрольної діяльності.

Встановлено, що під оцінюванням ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні слід розуміти визначений нормами чинного законодавства та підкріплений відповідною науково-методичною документацією процес, пов'язаний із реалізацією певних управлінських та організаційних заходів, спрямованих на встановлення відповідності між реальними результатами відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) та очікуваними.

Запропоновано коло критеріїв, за якими найбільш доцільно здійснювати оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Ключові слова: контроль, відомчий контроль, суди, судді, принципи, правові засади, адміністративно-правове регулювання, адміністративне законодавство, предмет контролю, межі контролю, адміністративні форми та методи, адміністративні процедури, організаційні засади, зарубіжний досвід, ефективність, оцінювання, критерії оцінювання.

SUMMARY

Vasylenko Ya. M. Administrative and Legal Principles of Exercising Departmental Control over the Activities of the Courts (Judges) in Ukraine. – *Qualifying scientific work as the manuscript.*

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law (081 – Jurisprudence). – Open International University of Human Development “Ukraine”, Sumy State University. – Sumy, 2020.

The author of the dissertation has presented theoretical generalization and a new solution to the scientific problem, which consists in determining the nature and features of administrative and legal principles for exercising departmental

control over the activity of the courts (judges) in Ukraine and outlining the directions of improving administrative legislation, which regulates the implementation of control activities in the researched area of public relations.

It has been emphasized that rule of law, as the key principle for exercising the justice, has two key aspects: first of all, it is aimed at ensuring that the activity of the courts is lawful and complies with the laws in force, as well as world standards that are generally recognized in this area; and secondly, rule of law implies that the courts, while administering justice, must take fair and lawful decisions, thereby ensuring the proper protection of the rights and freedoms of citizens and, as a result, the supremacy of law in Ukrainian society.

It has been generalized that departmental control as one of the means of ensuring rule of law in the field of justice is a systematic, ordered and regulated by the law activity of the authorized agencies of state power, aimed at: first of all, reviewing, analyzing and studying judicial decisions for their lawfulness and fairness; secondly, raising the legal awareness of the judges, as having control is an important preventative measure to prevent them from committing offenses while exercising the justice.

It has been emphasized that departmental control over the activity of the judges is first of all a complex phenomenon that requires a special approach on the part of controlling entities. It is explained by the special legal status of the judges in general and the totality of guarantees to ensure their activity, in particular.

It has been found out that the principles of departmental control over the activity of the courts (judges) in Ukraine are not just the initial principles (ideas) that underlie such activities. They represent a certain starting point, the primary source, which should be the basis for building relationships in the course of control activities by authorized entities, their observance is obligatory for all participants of these legal relations, and any deviation from them should entail the occurrence of negative consequences in the form of legal liability.

It has been noted that nowadays the legal principles for exercising departmental control over the activity of the courts (judges) are placed in regulatory acts of different legal force to a large extent. The key role among them is given to the ordinary laws of Ukraine. The most important aspects of such control, its procedural features, etc. are determined at the legislative level. It has been emphasized that the priority role in the regulation of departmental control is given to the norms of administrative law.

It has been established that the subject matter of departmental control over the activity of the courts (judges) is the list of issues, according to which appropriate control measures are implemented. The subject matter of such control is determined by the range of authorities of departmental court control entities and is conditioned by the need to ensure the independence, impartiality and fairness of the courts, as well as the strict observance of the duties assigned to judges, in particular the observance of the rules of judicial ethics, integrity requirements and other requirements enshrined by the law to judges.

The subject of departmental control over the activity of the courts (judges) has been offered to understand as special agencies of state power, which, in accordance with the norms of the current legislation, are empowered to carry out control activities in this area and possess all the necessary means and tools for this purpose.

The administrative and legal status of the subjects of departmental control over the activity of the courts (judges) in Ukraine has been offered to understand as the set of statutory elements that reflect the position of each supervisory authority in the respective system, as well as the nature and content of its activity.

It has been substantiated that the system of subjects of departmental control over the activity of the courts (judges) in Ukraine is represented by a large number of authorized agencies; each of them is endowed with its own, specific administrative and legal status, which gives them real opportunities and tools to qualitatively and effectively perform their functions. The specificity of the administrative and legal status of control entities is manifested in the limited

opportunities of each of them to interfere into the activities of the court, as well as in the areas, where they may exercise their control activities.

It has been stated that determining and studying administrative forms and methods of exercising departmental control over the activity of the courts (judges) in Ukraine is of great theoretical and practical importance, as these scientific categories most fully and comprehensively reflect the nature and purpose of such control activities. Appropriate forms and methods of departmental control over the activity of the courts (judges) have been defined and characterized.

Administrative procedures of exercising departmental control over the activity of the courts (judges) in Ukraine have been suggested to understand as a kind of legislatively defined model of exercising control measures by authorized entities in the process of implementing one or more forms of control activity. The importance of administrative procedures in the context of the outlined problems is the fact that they assist to enshrine the procedure of actions of the competent authorities, to take administrative decisions necessary for the qualitative implementation of their control function.

It has been emphasized that the existence of gaps in administrative legislation, the norms of which regulate the issue of exercising departmental control over the activity of the judges, is due to objective reasons, in particular, the special legal status of the judges. The ways of improving the legal principles for exercising departmental control over the activity of the courts (judges) in Ukraine have been outlined.

It has been argued that the improvement of organizational principles of exercising departmental control over the activity of the courts (judges) in Ukraine envisages improvement of all non-legal issues that provide the formal aspect of exercising departmental control in the researched sphere of public relations, in particular: staffing, financial and logistical support, information provision, etc.

It has been found out that there are currently quite different approaches in Europe and in the world regarding the exercise of departmental control over the

activity of the courts (judges), which is conditioned by the specifics of legal systems in general and judicial systems, in particular. However, it has been noted that, despite the presence of certain differences, it does not exclude the possibility of applying certain international experience in our country.

It has been argued that the effectiveness of departmental control over the activity of the courts (judges) in Ukraine represents a certain correlation between the time, financial, logistical and human costs and the final result of the respective control activity.

It has been established that evaluation of the effectiveness of exercising departmental control over the activity of the courts (judges) in Ukraine should be understood as the process defined by the norms of the current legislation and supported by the relevant scientific and methodological documentation related to the implementation of certain managerial and organizational measures aimed at establishing the correspondence between the real results of departmental control over the activities of the courts (judges) and expected ones.

The author has suggested the range of criteria, which are the most expedient for carrying out the evaluation of the effectiveness of exercising the departmental control over the activity of the courts (judges) in Ukraine.

Key words: control, departmental control, courts, judges, principles, legal principles, administrative and legal regulation, administrative legislation, subject matter of control, limits of control, administrative forms and methods, administrative procedures, organizational principles, international experience, efficiency, evaluation, evaluation criteria.

**Список опублікованих праць за темою дисертації
в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:**

1. Василенко Я. М. Критерії оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. *Право UA* 2015. № 4. С.190–196.
2. Василенко Я. М. Організаційні засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. *Наше право*. 2017. № 4. С. 218–223.
3. Василенко Я. М. Характеристика принципів ведомственного контролю за деятельностью судов (судей) в Украине. *Верховенство права*. 2018. № 14. С. 208–214.
4. Василенко Я. М. Сутність та особливості відомчого контролю як одного із засобів забезпечення законності у сфері судочинства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3 (9). С.162–169.
5. Василенко Я. М. Характеристика адміністративних форм та методів здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. *Європейські перспективи*. 2020. № 1. С.39–44.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Василенко Я. М. Верховенство права та законність, як ключові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів). Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12-13 серпня 2016 р.) – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 55–57.
7. Василенко Я. М. Інформаційне забезпечення суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів). *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27–28 січня 2017 року. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 71–73.
8. Василенко Я. М. Кадрове забезпечення системи суб'єктів відомчого

контролю за діяльністю судів (суддів). *Юридична наука: виклики і сьогодення*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 8–9 червня 2018 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 67–69.

9. Василенко Я. М. Контрольні повноваження у структурі компетенція апарату суду. *Правові засади взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства в Україні та зарубіжних державах*: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ., 29 листопада 2019 р.) / кафедра конституційного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка і навчально-науковий центр романського права. Київ.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. С.72–75.

10. Василенко Я. М. Відомчий контроль у системі засобів забезпечення законності у сфері судочинства. *25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 лютого 2020 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми: Видавничий дім «Ельдорадо», 2020. С. 397–340.

ЗМІСТ

ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДІВ (СУДДІВ) В УКРАЇНІ.....	25
1.1. Сутність та особливості відомчого контролю як одного із засобів забезпечення законності у сфері судочинства	25
1.2. Особливості діяльності судів (суддів) як об'єкта відомчого контролю	39
1.3. Система принципів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.....	52
1.4. Правові засади відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні та місце серед них адміністративно-правових норм	66
Висновки до розділу 1	80
РОЗДІЛ 2 ЗМІСТ ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДІВ (СУДДІВ) В УКРАЇНІ.....	84
2.1. Предмет та межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні	84
2.2. Адміністративно-правовий статус суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні	99
2.3. Адміністративні форми та методи здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні	113
2.4. Адміністративні процедури здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні	127
Висновки до розділу 2	139
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗДІЙСНЕННЯ ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДІВ (СУДДІВ) В УКРАЇНІ.....	143

3.1. Перспективні напрямки вдосконалення організаційних та правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.....	143
3.2. Зарубіжний досвід здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) та можливості його використання в Україні.....	155
3.3. Оптимізація критеріїв оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні	167
Висновки до розділу 3	178
ВИСНОВКИ.....	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	189
ДОДАТКИ.....	220

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Протягом майже тридцятирічної історії існування незалежної держави України в нашій країні відбувалась низка трансформаційних процесів, які торкнулись фактично всіх сфер суспільного життя. І діяльність судів у цьому контексті не стала виключенням. З моменту прийняття першої Концепції судово-правової реформи у 1992 році було зроблено багато позитивних кроків у напрямку покращення судової системи. Однак реалії сьогодення вимагають від законодавця пошуку нових способів удосконалення діяльності судів та суддів.

Утім покращення якості діяльності судів (суддів) є неможливим без функціонування ефективної системи контролю у цій сфері, оскільки саме за його допомогою вбачається можливим виявити слабкі місця в судовій системі взагалі та в роботі кожного окремого суду зокрема. Варто також відзначити, що сьогодні в науковій літературі точиться жвава дискусія стосовно того, чи варто посилювати контроль за діяльністю судів (суддів), зробивши це так, щоб не порушити ключові принципи, на яких будується діяльність останніх. Ми переконані, що, перш ніж відповісти на дане запитання, необхідно створити належні адміністративно-правові засади реалізації такого контролю. Адже лише в такому випадку результати контролю можуть бути ефективними, якісними та такими, що відповідають реальності.

Підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці вчених-адміністративістів, серед яких: Р. М. Аюпова, В. М. Бевзенко, В. С. Бігун, І. В. Бойко, С. О. Бондар, А. Л. Борко, О. В. Буряк, С. С. Вітвіцький, О. П. Віхров, В. В. Волік, Н. В. Галіцина, В. В. Галуцько, Ю. В. Гаруст, В. А. Гомада, М. К. Гримич, Б. В. Деревянко, В. С. Єгорова, С. В. Жуков, О. В. Зайчук, О. І. Кисельова, Т. С. Кичилук, Т. А. Кобзева, М. В. Колеснікова, В. К. Колпаков, Т. М. Кравцова, В. М. Кузьмишин,

А. М. Куліш, Ю. Д. Кунєв, В. І. Курило, Л. Р. Леськів, А. Т. Комзюк, А. М. Макаровець, Д. В. Мандичев, О. М. Музичук, Г. Я. Наконечна, Н. В. Нестор, Т. М. Остапенко, В. В. Пахомов, Л. М. Приходченко, О. М. Резнік, В. О. Ромасько, В. В. Рунова, М. В. Старинський, В. В. Сухонос, О. В. Ул`яновська, О. І. Харитонова, Т. В. Чехович, В. О. Шамрай, М. І. Шатерніков, С. В. Шестак, О. С. Шморгун, Д. Ю. Шпенюв, О. Ю. Шутєєва, І. С. Яковець та багатьох інших. Варто відзначити, що більшість науковців звертали увагу виключно на теоретичні аспекти здійснення контролю за діяльністю судів (суддів), при цьому питання адміністративно-правових засад такої діяльності фактично залишилось поза увагою правників. Питання щодо змісту та особливостей саме відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні висвітлені фрагментарно й потребують подальшого дослідження.

Таким чином, необхідність подальшого забезпечення законності в діяльності судів (суддів), відсутність комплексних досліджень із цієї проблематики, недосконалість правового регулювання в зазначеній сфері обумовлюють актуальність комплексного дослідження сутності та особливостей адміністративно-правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями: Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», яка була затверджена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015; Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474; Пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки на період до 2020 р., встановлених на підставі Закону України від

11 липня 2001 р. № 2623-III «Про пріоритетні напрями розвитку науки та техніки»; плану науково-дослідної роботи Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за темою «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин» (номер державної реєстрації 0107U008696).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу існуючих наукових розробок та норм чинного законодавства України визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні та окреслити напрями вдосконалення відповідного адміністративного законодавства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні *завдання*:

- встановити сутність та особливості відомчого контролю як одного із засобів забезпечення законності у сфері судочинства;
- виявити особливості діяльності судів (суддів) як об'єкта відомчого контролю;
- визначити систему принципів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні;
- охарактеризувати правові засади відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні та встановити місце серед них адміністративно-правових норм;
- окреслити предмет та межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні;
- розкрити особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні;
- виділити адміністративні форми та методи здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні;

- визначити зміст адміністративних процедур здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні;
- аргументувати перспективні напрямки вдосконалення організаційних та правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) та визначити можливості його використання в Україні;
- опрацювати критерії оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання. Так, логіко-семантичний метод було використано під час визначення сутності та особливостей відомчого контролю як одного із засобів забезпечення законності у сфері судочинства (підрозділ 1.1). За допомогою методу документального аналізу визначено особливості діяльності судів (суддів) як об'єкта відомчого контролю (підрозділ 1.2), надано характеристику правовим засадам відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні (підрозділ 1.4), а також з'ясовано зміст адміністративних процедур здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні (підрозділ 2.4). Системно-структурний метод було використано під час систематизації принципів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні (підрозділ 1.3), при окресленні предмета та меж відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні (підрозділ 2.1), а також при визначенні адміністративних форм та методів

здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні (підрозділ 2.3). У ході дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні (підрозділ 2.2) було використано спеціально-юридичний метод. За допомогою використання формально-логічного методу визначено шляхи вдосконалення організаційних та правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні (підрозділ 3.1) та критерії оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні (підрозділ 3.3). Порівняльно-правовий метод було використано під час дослідження зарубіжного досвіду здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) (підрозділ 3.2). У дисертаційній роботі було використано низку інших методів, які дозволили комплексно підійти до визначення сутності та особливостей адміністративно-правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці фахівців із галузі адміністративного права, а також інших галузевих дисциплін, зокрема: цивільного, кримінального права, теорії держави і права, соціології, філософії, психології тощо. Нормативно-правовою основою роботи є сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, нормами яких прямо чи опосередковано визначаються адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні, зокрема: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, звичайні закони та підзаконні нормативні акти. Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять узагальнення практики діяльності судів та їх апаратів, довідкові видання, статистичні матеріали. У ході підготовки дисертації автором використано власний досвід практичної роботи в судовій системі.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що подане дисертаційне дослідження є однією з перших спроб комплексно, за

допомогою використання сучасних методів наукового пізнання, на основі аналізу наукових поглядів учених та норм чинного законодавства визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні, на основі опрацювання найбільш позитивного зарубіжного досвіду визначити напрямки вдосконалення правових та організаційних засад здійснення відомчого контролю в окресленій сфері. Основні наукові положення, які виносяться на захист, такі:

вперше:

– під оцінюванням ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні запропоновано розуміти закріплені нормами чинного законодавства та підкріплені відповідною науково-методичною документацією процес, пов'язаний із реалізацією певних управлінських та організаційних заходів, спрямованих на встановлення відповідності між реальними результатами відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) та очікуваними. Запропоновано власний перелік критеріїв, за якими необхідно здійснювати відповідне оцінювання;

– обґрунтовано, що ефективність і дієвість відомчого контролю за діяльністю суддів є одними із ключових принципів здійснення відповідної діяльності, оскільки: по-перше, такий контроль має реалізовуватись при мінімальних витратах – фінансових, матеріально-технічних, людських тощо, однак при цьому його результат повинен бути якісним та таким, що певним чином можна розрахувати; по-друге, кінцевий результат відомчого контролю повинен сприяти виявленню реальних проблем у відповідній сфері, а також прийняттю відповідного управлінського рішення;

– на основі узагальнення найбільш позитивного зарубіжного досвіду обґрунтовано доцільність оптимізації системи суб'єктів, які уповноважені здійснювати контрольну діяльність в окресленій сфері, адже в Україні, на відміну від більшості провідних держав світу, така система вбачається

занадто розгалуженою, а також створення окремої законодавчої бази для здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів (судів) шляхом прийняття та розроблення єдиного нормативно-правового акта у цій сфері;

удосконалено:

– поняття та перелік характерних особливостей здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні;

– розуміння змісту поняття «ефективність здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні», що являє собою певне співвідношення між витратами часовими, фінансовими, матеріально-технічними і людськими та кінцевим результатом відповідної контрольної діяльності;

– обґрунтування наукової думки про те, що специфіка адміністративних процедур здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) полягає у двох ключових аспектах: по-перше, в тому, який саме суб'єкт здійснює відповідну контрольну діяльність; по-друге, залежно від того, в якій саме формі реалізуються контрольні заходи;

– перелік напрямків удосконалення правових засад відомчого контролю за діяльністю судів (суддів);

– наукове обґрунтування необхідності закріплення на законодавчому рівні наступних принципів здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів): верховенство права та законність; принцип дієвості та ефективності; принцип оперативності; принцип плановості; принцип науковості; принцип професіоналізму; принцип реальності покарання у разі виявлення відхилення від дотримання норм чинного законодавства суддями; принцип розподілу компетенцій контролюючих суб'єктів; принцип дотримання незалежності, самостійності та недоторканності суддів; принцип взаємодії суб'єктів контролю;

дістали подальшого розвитку:

– виділення перспективних напрямків покращення інформаційного забезпечення суб'єктів відомчого контролю, до яких віднесено: розширення науково-методичної бази для роботи контролюючих суб'єктів; створення дієвого механізму обміну інформацією між контролюючими та підконтрольними суб'єктами; забезпечення сучасними інформаційними технологіями уповноважених суб'єктів;

– обґрунтування того, що предмет відомчого контролю за діяльністю суддів можна поділити на певні види, зокрема ним можуть бути: рівень знань та професійної підготовки кандидатів на посаду судді; виконання суддями покладених на них обов'язків, у тому числі й щодо додержання вимог та правил суддівської етики, антикорупційних вимог та інших вимог; правомірність притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності тощо;

– характеристика переліку адміністративних форм та методів здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів);

– розуміння того, що пріоритетна роль у врегулюванні відомчого контролю відводиться нормам адміністративного права, адже саме за їх допомогою визначаються: 1) правовий статус контролюючих суб'єктів (їх права, обов'язки та повноваження); 2) процедура проведення відомчого контролю; 3) форми та методи контролю; 4) засади притягнення до відповідальності підконтрольних об'єктів тощо.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації пропозиції і висновки можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – для проведення подальших наукових досліджень, присвячених теоретичним та практичним проблемам здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) (акт впровадження Кримінологічної асоціації України від 10.02.2020 р.);

– правотворчості – з метою розроблення нових та вдосконалення існуючих законодавчих актів, нормами яких регулюється порядок здійснення

відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 11.02.2020 р.);

– практичній діяльності – як основа для вдосконалення практичної діяльності суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів та суддів (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в практичну діяльність Апеляційного суду Херсонської області від 12.02.2020 р.);

– освітньому процесі – під час підготовки підручників, навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право» й «Судові та правоохоронні органи»; вони вже використовуються в ході проведення занять із зазначених дисциплін у Сумському державному університеті. Їх враховано також у навчально-методичних розробках, підготовлених за участю автора (акт впровадження Сумського державного університету від 13.02.2020 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних та національних науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах: «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, 2016 р.), «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 2017 р.), «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 2018 р.), «Правові засади взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства в Україні та зарубіжних державах» (м. Київ, 2019 р.), «25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього» (м. Суми, 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє відображення в 5 наукових статтях, одна з яких опублікована в міжнародному виданні, та 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок, з них основного тексту – 188 сторінок. Список використаних джерел складається із 310 найменувань і займає 30 сторінок, додатки розміщено на 9-ти сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДІВ (СУДДІВ) В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та особливості відомчого контролю як одного із засобів забезпечення законності у сфері судочинства

Сьогодні нікого не треба переконувати, що правосуддя є фундаментом держави. Це відомо з давніх-давен. Одночасно воно є обличчям держави. Останню сприймають насамперед за рівнем правосуддя, оскільки людині потрібні не тільки хліб і видовища, а й справедливість [157]. Діяльність судів становить універсальний механізм із захисту й охорони права, відновлення порушеного права, припинення порушення права. Правосуддя є квінтесенцією регуляційної й охоронної функції держави, які доповнюють одна одну, оскільки в них втілено охорону Конституції, суб'єктивного права, відновлення порушеного права, підтримання правопорядку і законності [256, с. 22]. На жаль, із законністю та справедливістю в нашій державі сьогодні є певні проблеми. Вони стали майже основною політичною складовою її відносин з іншими державами світу й фактично створюють відповідний імідж України [157].

Починаючи розгляд основного питання, в першу чергу слід звернути увагу на те, що взагалі представляють собою категорії «судочинство» та «законність». Так, у довідникових джерелах поняття «судочинство» пов'язується з діяльністю суду [299, с. 718], судових органів з розгляду окремих категорій справ [189, с. 450]. Н. В. Заєць зазначає, що судочинство — це діяльність, яка починається за наявності передбачених законом підстав (невизначеність у конституційності нормативного акта та відповідне звернення до Конституційного Суду; спір, що виник з цивільних правовідносин, та звернення до суду за захистом права чи законного

інтересу; факт адміністративного правопорушення; виявлення ознак злочину; економічний спір, що виник у сфері управління, та звернення в арбітражний суд) [265, с. 85].

Крім того, слід відзначити, що серед науковців вказане поняття досліджується та розкривається у його співвідношенні з поняттям «правосуддя». Так, В. С. Бігун вказував, що терміни правосуддя і судочинство широко застосовуються в теорії та практиці права, а їх співвідношення та розмежування — це питання філософії правосуддя [28, с. 27]. Автором наводиться багато прикладів розмежування та загального співвідношення вказаних понять, ось деякі з них: «...якщо правосуддя та судочинство вважати тотожними поняттями, то будь-яка судова діяльність може вважатися здійсненням правосуддя. Судова практика, утім, не підтверджує цю тезу й доводить зворотне в тому сенсі, що рішення суду, прийняте всупереч закону, не вважається правосудним»; «поняття правосуддя може охоплювати зміст поняття судочинство як діяльності суду, однак, не навпаки»; «...термін правосуддя означає «суд за правом», а термін судочинство — «діяльність суду». Тому автор припускає, що перший термін акцентує на змісті (за правом), другий — на формі діяльності (діяльність суду) як специфічному смислі термінів [28, с. 89–90].

Схожі позиції знаходять своє місце у роботах Н. Ю. Задираки, який зазначає, що поняття «правосуддя» і «судочинство» мають різне змістовне навантаження. Так, термін «судочинство» означає процесуальну діяльність судів щодо розгляду і вирішення судових справ, але він позбавлений ціннісно-орієнтованого спрямування, оскільки судочинство є лише процесуальною діяльністю суду щодо відповідного звернення особи незалежно від результатів розгляду справи. Натомість, термін «правосуддя» означає діяльність суду, орієнтовану на утвердження верховенства права через ухвалення правосудного судового рішення. Інакше кажучи, правосуддям можна назвати не будь-яке судочинство, а лише те, яке є

незалежним від будь-яких негативних впливів, позбавлене упередженості й спрямоване на захист прав, свобод та інтересів людини чи іншої особи, на вирішення справи згідно з ідеалами добра і справедливості [100, с. 279].

О. Ф. Скакун у своїх працях підкреслює розмежування поняття правосуддя і судочинства та дає визначення останньому як процесуальній формі здійснення правосуддя; зазначає, що це установлений законом порядок розгляду і вирішення справ судами, правова форма реалізації судової влади. В Україні судочинство здійснюється судами загальної юрисдикції і спеціалізованими судами (господарськими, адміністративними) на основі норм процесуального права, а рішення у справах виносяться на основі норм матеріального права. Судочинство Конституційного Суду і судів загальної юрисдикції є роздільним. Конституційний Суд — єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні [241, с. 143].

Отже, виходячи із наведених вище наукових позицій, слід узагальнити, що поняття судочинства більш широке за своїм змістом, аніж категорії правосуддя. Так, останнє представляє собою один із засобів здійснення судової влади, що є діяльністю окремих судів щодо вирішення певних справ (наприклад, цивільних, кримінальних, адміністративних тощо). В свою чергу, судочинство слід розуміти не тільки як діяльність судів, спрямовану на розгляд та вирішення справ, що входять до їх компетенції, а й діяльність інших суб'єктів, які відповідно до норм чинного законодавства України мають право вступати в процесуальні правовідносини із судом (зокрема, прокурори, органи досудового слідства, судові експерти, адвокати тощо). Так, наприклад, кожний громадянин може звернутися до суду з позовом про відшкодування йому матеріальної шкоди та ін. Всі ці дії є складовою частиною судочинства, але не правосуддя, яке вповноважений здійснювати тільки суд [257]. Ключовою метою судочинства є забезпечення конституційних прав, свобод та інтересів як окремої людини зокрема, так і всього суспільства взагалі. А тому вкрай важливо, щоб держава створила всі

необхідні організаційні та правові умови для забезпечення законності судочинства.

Визнаючи багатогранність поняття «законність», М. І. Матузов вважає, що вона має доволі просте та стисле визначення. Під законністю треба розуміти суворе й неухильне дотримання усіма суб'єктами права існуючих у державі законів та заснованих на них підзаконних нормативних актів. Ключовим словом у наведеній дефініції є «дотримання». Саме у ньому полягають визначальний зміст і сутність розглядуваного явища у будь-якій його інтерпретації, бо якщо немає дотримання, то немає і законності. Учений слушно стверджує, що поняття законності повинно розповсюджуватися не тільки на сферу дії законів, а й на усю сферу їх утворення, тобто законотворчість, а ширше — на усю правотворчість, тому що ці процеси також піддаються оцінці з позиції ідей моральності та законності. Акцентовано увагу на тому, що закони повинна поважати насамперед влада, інакше законність виявиться неповною, обмеженою, а влада — неправовою [263, с. 408–410].

А. С. Кравцов відзначав, що законність навряд чи можливо визначати як стан суспільної життєдіяльності, який визначається ступенем відповідності чинному законодавству, бо це елемент правового порядку, який не може бути вирізнений із загального стану правової впорядкованості суспільного буття. Законність наявних правових відносин суспільстві «розчиняється» у сукупності всіх суспільних відносин, які ґрунтуються на вимогах права і виходять із його приписів [137, с. 34]. Ідея законності, як підкреслює С. С. Алексєєв, формується у правовій свідомості, це ідея про доцільність і необхідність такої реальної правової поведінки всіх учасників суспільних відносин, за якої не залишалось би місця для свавілля, фактично досягались всезагальність права, дійсна реалізація суб'єктивних прав [11, с. 219; 137, с. 33].

О. Ф. Скакун вказувала, що законність, як багатогранне явище, може виступати як принцип, метод, режим. Законність як принцип — провідне загальноприйняте правило імперативного характеру, що виражене у нормах—ідеях найвищого авторитету і потребує від державних органів та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань діяти правомірно, у межах правових норм, закріплених у приписах усіх чинних джерел (форм) права. Законність як метод — система правових засобів, якими здійснюється державне управління суспільством, згідно з яким органи держави і посадові особи: 1) спираються на визнання та беззастережне прийняття найвищої цінності людини при розробленні і прийнятті рішень; 2) не підмінюють своїм регулюванням (тобто актами управління) закон; 3) не виходять за межі своєї компетенції, що визначена законом, при реалізації прийнятих рішень; 4) додержуються правових процедур у процесі контролю і нагляду за законністю дій учасників суспільних відносин тощо. Метод законності (його називають законністю управління) є основою застосування інших методів державного управління: організації, примусу, виховання, контролю та ін. Законність як режим — стан правової організації суспільно-політичного життя, за якого суспільні відносини, правова поведінка, правова діяльність, інша правова активність людини здійснюються відповідно до законів та інших джерел (форм) права, котрі відповідають принципу верховенства права, правовим цінностям свободи, формальної рівності, справедливості. За режиму законності встановлюється правова атмосфера, де неухильно здійснюються (додержуються, виконуються, використовуються, застосовуються) чинні правові норми усіма суб'єктами права (державними органами, посадовими особами, громадянами та їх об'єднаннями), де панують ідеї права, гуманізму, справедливості, свободи й відповідальності; особа захищена від сваволі влади, суспільство — від анархії, хаосу, безладдя й насильства [240, с. 495–496].

М. Г. Александров розрізняв законність у широкому і вузькому аспектах. В широкому аспекті законність становить принцип поведінки, яка вимагається державою від усіх громадян, посадових осіб, установ і організацій. Цей принцип означає, що вимоги дотримуватися закону (і виданих на виконання законів підзаконних актів) висуваються рівною мірою до всіх без винятку громадян, посадових осіб, установ і організацій [10, с. 105]. Законність у вузькому розумінні визначалась як принцип діяльності соціалістичного державного апарату. У цьому аспекті соціалістична законність означає, що здійснення всіх владних дій (і особливо державного примусу) має проходити винятково в межах закону, на основі точного і неухильного виконання законів за суворого і неухильного виконання всіма посадовими особами прав і законних інтересів громадян [10, с. 105]. А. В. Сагун також веде мову про широке та вузьке розуміння сутності забезпечення законності. В широкому розумінні забезпечення законності «починається» з визначення норм, яких повинні дотримуватися певні суб'єкти, і включає ряд попереджувальних, встановлювальних, захисних, відновлювальних, каральних дій суб'єктів забезпечення законності. Тим самим проводимо різницю між контролем і наглядом у судовій системі та процесом забезпечення законності. Ці два поняття відносяться як частина і ціле. Це означає, що поняття забезпечення законності ширше і не обмежене контрольними заходами. У вузькому розумінні сутність забезпечення законності можна встановити шляхом аналізу сутності контролю [232, с. 182].

В рамках нашого дослідження слід вказати думку О. В. Зайчука, який пише, що принцип законності вимагає від судів, щоб всі процесуальні документи бути законними, ґрунтовними, мотивованими, справедливими, логічними, грамотно і культурно оформленими та в цілому високоефективними. Зміст забезпечення законності здійснення правосуддя відрізняється від забезпечення законності управлінської діяльності суду.

Іншими словами, щодо управлінської діяльності, яка є частиною компетенції ряду елементів судової системи забезпечення принципу законності. Сутність принципу законності в управлінській діяльності судів полягає у тому, що він має єдине значення як режим (стан) відповідності дій, поведінки, діяльності посадових осіб, громадян та юридичних осіб законам і підзаконним нормативно-правовим актам держави, який утворюється в результаті неухильного додержання останніх усіма суб'єктами права [102, с. 121].

Таким чином, у найбільш загальному розумінні законність слід тлумачити як вихідну засаду, ідею, що лежить в основі здійснення будь-якої діяльності, незалежно від того, про яку сферу суспільних відносин йдеться. Вона перш за все передбачає неухильне слідування всіма суб'єктами права нормам чинного законодавства, а відтак, сприяє забезпеченню панування правопорядку в суспільстві.

Слід узагальнити, що законність, як ключова засада здійснення судочинства, має два ключові аспекти: по-перше, вона спрямована на те, щоб діяльність судів була правомірною та відповідає нормам чинного законодавства, а також світовим стандартам, які є загальновизнаними у цій сфері; а по-друге, законність передбачає, що суди, здійснюючи правосуддя, повинні виносити справедливі та законні рішення, тим самим забезпечуючи належний захист прав та свобод громадян, а як результат — панування права в українському суспільстві. Саме тому вкрай важливо, щоб держава створила всі необхідні умови для забезпечення законності українського судочинства. Одним із таких засобів, на нашу думку, є вироблення сприятливих організаційних та правових умов для здійснення відомчого контролю у цій сфері.

Варто відзначити, що в науковій літературі поняття контролю є одним із найбільш досліджених. Це, в свою чергу, обумовлює чималу кількість підходів щодо його тлумачення. Так, у «Соціологічному енциклопедичному словнику» контроль визначено як: спостереження з метою перевірки; нагляд

з метою забезпечення функціонування системи у відповідності з прийнятими нормами [250, с. 140]. Й. С. Завадський, Т. В. Осовська та О. О. Юшкевич у своєму «Економічному словнику» пишуть, що контроль (англ. control) — одна з функцій управління, призначення якої — виявлення можливих відхилень величини фактичних параметрів керованої системи від бажаних (мети, завдання, норми і т.д.) із метою забезпечення досягнення організацією своїх цілей. Це функція менеджменту з обліку витрат ресурсів та забезпечення виконання планів, програм, завдань з реалізації управлінських рішень [98, с. 146]. У Юридичній енциклопедії за редакцією Ю. С. Шемшученка зазначається, що контроль (франц. *contrôle* — перевірка, від старофранц. *contrerole* — список, що має дублікат для перевірки) — це перевірка виконання законів, рішень тощо [301, с. 323].

На думку В. М. Горшеньова та І. Б. Шахова, контроль доцільно розглядати з позиції системи спостереження й перевірки. У процесі управління, як наголошували автори, контроль виступає як зв'язок між управлінськими циклами: управлінське рішення — контроль і перевірка виконання — оцінка результатів [77, с. 23–24]. Ю. О. Тихомиров пропонує розглядати контроль як одну з традиційних функцій управління, яка полягає у перевірці дотримання та виконання нормативно встановлених завдань, планів і рішень [267, с. 418, 421]. Відповідно до точки зору В. Я. Малиновського, контроль — це процес забезпечення досягнення організацією своєї мети, що складається з установа критеріїв, визначення фактично досягнутих результатів і запровадження корективів у тому випадку, якщо досягнуті результати суттєво відрізняються від установлених критеріїв. Вважаємо, що таке визначення розкриває зміст більше внутрішнього контролю, котрий здійснюється безпосередньо в самій організації чи відомстві, ніж контролю як функції державного управління [155]. Результатом контролю, як відмічає С. С. Вітвіцький, має бути підвищення професіоналізму управлінців та раціональне використання всіх

наявних у суспільстві ресурсів: матеріальних, трудових, інформаційних тощо. Зміст контролю визначено через конструктивну діяльність відповідних суб'єктів — керівників та органів управління, що спрямована на забезпечення єдності рішення і виконання, досягнення визначеної мети [14, с. 390; 62; 63; 64, с. 49].

Оскільки контроль за діяльністю судів перш за все має державну природу, то вважаємо за доцільне визначитись із сутністю поняття державного контролю. Так, Д. М. Бахрах визначає державний контроль як найважливіший вид зворотного зв'язку, каналами якої суб'єкти влади отримують інформацію про фактичний стан справ, про виконання рішень [23, с. 432]. В. Б. Авер'янов у своїх працях зазначає, що сутність державного контролю полягає у спостереженні та перевірці розвитку суспільної системи й усіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також у попередженні та виправленні можливих помилок і неправомірних дій, що перешкоджають такому розвитку [6, с. 34; 739]. З точки зору Д. М. Павлова, державний контроль полягає у спостереженні за функціонуванням відповідного підконтрольного об'єкта, в одержанні об'єктивної і достовірної інформації про стан законності й дисципліни з метою своєчасного вжиття заходів щодо запобігання й усунення порушень законності і дисципліни та притягнення порушників до відповідальності [196, с. 75; 73]. В. С. Шестак охарактеризував державний контроль як самостійно чи зовнішньо ініційовану діяльність уповноважених на те суб'єктів, що спрямована на встановлення фактичних даних щодо об'єктів цього контролю задля визначення їх відповідності (невідповідності) тим правомірним оціночним критеріям, котрі припускають застосування адекватних одержаному результату заходів реагування в унормованому порядку [287, с. 26]. Досліджуючи проблематику державного контролю, Н. В. Макарейко відзначає, що державний контроль — це діяльність спеціально уповноважених органів і посадових осіб у межах встановленої компетенції;

спостереження за функціонуванням підконтрольного об'єкта, що знаходиться в стані підпорядкованості стосовно суб'єкта контрольної діяльності; отримання повної, достовірної інформації про стан законності в підконтрольному об'єкті; співвіднесення діяльності підконтрольного об'єкта з точки зору як законності, так і доцільності; вжиття заходів щодо попередження правопорушень та недопущення шкідливих наслідків; виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, їх нейтралізація і усунення; застосування заходів відповідальності (дисциплінарної та матеріально-правової); організація найбільш раціонального (ефективного) режиму функціонування підконтрольного об'єкта [152].

Таким чином, у найбільш загальному розумінні під контролем необхідно розуміти здійснювану уповноваженими суб'єктами систематичну, повторювану діяльність, яка спрямована на те, щоб перевірити стан дотримання норм чинного законодавства підконтрольними об'єктами. Контроль є багатограним явищем, що, в свою чергу, обумовлює існування великої кількості його форм та видів. В рамках представленого наукового дослідження мова йде про такий вид як відомчий контроль. При цьому, погоджуючись із думкою С. С. Резнікова, варто вказати, що основний обсяг безпосереднього контролю за діяльністю судів (суддів) здійснюється суб'єктами, які перебувають усередині судової гілки влади. Ті суб'єкти, що знаходяться поза межами судової системи, перевіряють лише окремі аспекти непроцесуальної діяльності адміністративних судів [8, с. 152].

У юридичній енциклопедії «відомчий контроль» розглядається як контроль, здійснюваний відомствами, що дає можливість контролювати стан справ у сфері діяльності відповідних органів. Контрольні повноваження цих органів, як правило, закріплені на відомчому рівні (накази, інструкції, положення) [209, с. 75]. О. Р. Михайленко доводить, що відомчий контроль — це самостійний вид, форма державного контролю. Він складає

невід'ємну частину діяльності компетентного органу по керівництву підлеглими і виконанню ними своїх завдань. У порівнянні з іншими видами контролю і нагляду відомчий має найбільші можливості по безпосередньому впливу на об'єкт, що перевіряється [168, с. 236].

Говорячи про внутрішньовідомчий контроль, перш за все слід навести наукову думку Д. М. Бахраха, котрий доходить висновку, що внутрішньовідомчий контроль — це те, що діє в певній системі організацій, належить їй, відбувається всередині неї, відображає її специфічні інтереси [22, с. 89]. А. П. Коренєв, в свою чергу, вважає, що галузевий (внутрішньовідомчий) контроль являє собою здійснювану органами галузевої компетенції за органами однієї системи в межах підвідомчості систематичну перевірку різними методами — керівником особисто або за допомогою спеціального апарату (наприклад, інспекцією, контрольно-ревізійною службою), діяльності підлеглих даному органу державного управління органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб [130, с. 252].

Обов'язково слід навести думку В. П. Ворушило, відповідно до якої внутрішньовідомчий контроль є одним із видів державного контролю, що забезпечує законність у діяльності міліції. Він, власне, здійснюється в системі органів внутрішніх справ і є «самоконтролем», внутрішнім «аудитом» цих органів. Внутрішньовідомчий контроль являє собою найважливіший елемент керівництва, складову організаційної роботи органів внутрішніх справ, кожного окремого апарату або підрозділу міліції. Зміст цієї форми контролю охоплює як контроль вищих органів внутрішніх справ за діяльністю нижчих (тобто підпорядкованих), так і контроль начальника органу, апарату, підрозділу за роботою безпосередньо підпорядкованих йому співробітників [66, с. 127; 186]. Вказаний науковець також зазначає, що функції внутрішньовідомчого контролю здійснюють керівники спеціальних категорій державних службовців галузевих служб, а також спеціальні контрольно-інспекторські апарати. У процесі внутрішньовідомчого контролю

перевіряється фактичне виконання рішень уряду, законів та інших правових розпоряджень, наказів, інструкцій, статутів, настанов, інших відомчих нормативних актів, що на них ґрунтуються. Внутрішньовідомчий контроль дає змогу дати всебічно й глибоко оцінити стан діяльності органів у цілому, його служб, ділові якості окремих співробітників. У процесі контролю з'ясовується, наскільки організовано й напружено функціонує той чи інший орган, апарат міліції; якою мірою організація, форми та методи роботи відповідають сучасним вимогам; які є недоліки та помилки і в чому полягає їх причина. Контроль вивчає та узагальнює передовий досвід, виявляє резерви і шляхи вдосконалення оперативно-службової діяльності [66, с. 128; 186].

Варто відзначити, що питання відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) вже потрапляло у поле зору правників. Зокрема, Р. М. Аюпова сутність контролю за діяльністю судів, а також судочинства, визначає у перевірці дотримання режиму законності під час здійснення цими органами держави своїх завдань та функцій, виявленні у їх роботі прогалин і порушень, а також умов та факторів, що сприяли появі таких недоліків та відхилень, вжитті заходів щодо їх усунення та забезпечення притягнення винних у порушенні законності та (або) службової дисципліни посадових осіб до відповідальності. Здійснюваний відповідно до встановлених вимог на засадах об'єктивності та неупередженості, контроль дозволяє отримати достовірні результати про законність та ефективність функціонування конкретного суду в цілому, а також якість виконання своїх службових обов'язків його суддями та персоналом зокрема [19, с. 196]. А. А. Стрижак наголошує на тому, що контроль спрямований на забезпечення режиму законності і дисципліни в сфері організації забезпечення судової діяльності, своєчасне та якісне виконання управлінських рішень. Контроль як функція управління виступає одночасно як складова частина керівної управлінської роботи відповідних суб'єктів, так і спосіб перевірки правомірності дій останніх з боку органів

суддівського самоврядування [254, с. 82]. Крім того, автор виокремлює напрямки контролю у сфері організації функціонування судочинства:

- 1) дотримання фінансової, планової, виконавчої та трудової дисципліни;
- 2) перевірка використання матеріальних, технічних, інформаційних засобів, інших державних ресурсів; з'ясування питань виконання посадових обов'язків службовцями апарату;
- 3) дотримання порядку кодифікації нормативних актів, ведення судової статистики і діловодства, роботи бібліотеки суду;
- 5) підбір і розстановка кадрів, підвищення їх кваліфікації;
- б) дотримання вимог соціального забезпечення суддів та працівників апарату суду тощо [254, с. 82].

Не можна не вказати думку Д. Ю. Шпенова, який контроль за службою суддів визначає як вид державно-управлінської діяльності суб'єктів державної влади, органів суддівського самоврядування, голів судів та інших суб'єктів, зміст якої становить система послідовних, взаємопов'язаних та узгоджених дій, що реалізуються у формі дослідження, вивчення, перевірки, аналізу судових документів, інших джерел інформації, вивчення роботи суду або судді з метою їх оцінювання на предмет законності, з можливістю винесення рішень про застосування до судді заходів впливу (догана, звільнення, ініціювання притягнення судді до кримінальної відповідальності) [293, с. 30]. Окрім того, науковець виокремлює особливості здійснення відповідного контролю:

- 1) здійснюється лише в тих межах, які дозволяють зберегти самостійність, незалежність, недоторканність суддів та судів;
- 2) повинен здійснюватися в таких формах, які виключають можливість втручання в діяльність суддів щодо здійснення правосуддя та будь-якого впливу на їх рішення;
- 3) суб'єкти контролю за службою суддів, на відміну від контролю за іншими суб'єктами, не можуть перебувати по відношенню до суддів та судів, як підконтрольних суб'єктів, у правовідносинах влади–підпорядкування, оскільки в службі суддів взагалі виключене таке відношення;
- 4) суб'єкти контролю та нагляду не можуть за жодних умов

втручатися в діяльність суду або кожного конкретного судді;
 5) застосовувати заходи дисциплінарного, адміністративного, кримінального впливу може лише обмежене коло суб'єктів контролю і виключно з підстав та в порядку, визначених в Конституції та Законі «Про судоустрій і статус суддів» [291, с. 440].

Таким чином, завершуючи представлений підрозділ дисертаційного дослідження, слід узагальнити, що відомчий контроль як один із засобів забезпечення законності у сфері судочинства представляє собою систематичну, впорядковану та регламентовану законодавством діяльність уповноважених органів державної влади, яка спрямована на: по-перше, перевірку, аналіз та вивчення судових рішень на предмет їх законності та справедливості; по-друге, підвищення правової свідомості самих суддів, адже наявність контролю є важливим превентивним заходом для попередження вчинення ними проступків під час здійснення судочинства. А відтак, не може викликати жодних сумнівів той факт, що відомчий контроль — це один із важливих та ефективних засобів забезпечення законності та якості у сфері судочинства [52].

Ключовими особливостями здійснення відомчого контролю у сфері здійснення судочинства, на нашу думку, є такі:

- специфічний склад суб'єктів, які уповноважені здійснювати контрольну діяльність в окресленій сфері суспільних відносин;
- особливий об'єкт та предмет контролю;
- неможливість втручання контролюючих суб'єктів безпосередньо у процес здійснення судочинства;
- межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) визначаються на законодавчому рівні та обумовлені специфікою правового статусу останніх;
- наявність чітко визначених та детально прописаних адміністративних процедур здійснення відомчого контролю;

– контроль повинен здійснюватись таким чином, щоб закріплені Конституцією та іншими законами гарантії діяльності суддів жодним чином не були порушені;

– у разі виявлення проступків суддів заходи дисциплінарного характеру по відношенню до них може застосовувати досить мале коло уповноважених суб'єктів, перелік яких визначається чинним законодавством України.

1.2. Особливості діяльності судів (суддів) як об'єкта відомчого контролю

Загальновідомо, що судова гілка влади займає самостійне та незалежне місце в системі органів держави, а судді наділені особливим правовим статусом, а також низкою гарантій соціального, політичного, економічного та іншого характеру, які суттєво відділяють їх серед інших державних службовців. Втім, наявність низки особливостей правового статусу суддів не виключає необхідності та важливості здійснення відомчого контролю за їх діяльністю, про що вже відзначалось раніше. Саме тому в рамках даного підрозділу дисертаційного дослідження нами будуть розглянуті особливості діяльності судів (суддів) як об'єкта відомчого контролю.

Перш за все слід визначитись із змістом найбільш важливих категорій, зокрема, «об'єкт» та «об'єкт контролю». Так, термін «об'єкт» походить від пізньолатинського «objectum» — предмет; те, що протистоїть суб'єкту в його наочно-практичній і пізнавальній діяльності [33, с. 259]. Поняття «об'єкт», як стверджує С. В. Гушко, походить від латинського «objicio» — «кидаю вперед, протиставляю». Об'єкт не просто відповідає об'єктивній реальності, а виступає як взаємодія з суб'єктом її частини [79, с. 86]. Із загальнофілософської точки зору категорія «об'єкт» є фізичним

протиставленням суб'єкту в його предметно-практичній діяльності [275, с. 453]; позначенням будь-якої дійсної чи уявної, уречевленої чи ідеальної реальності, яка розглядається як щось зовнішнє по відношенню до людини та її свідомості і яка стає предметом теоретичної та практичної діяльності суб'єкта; складовою пізнавального процесу, який характеризується взаємодією суб'єкта та об'єкта [277, с. 438].

Таким чином, у найбільш загальному розумінні об'єкт — це те, на що спрямована дія відповідного суб'єкта. У питанні об'єкта контролю зазначимо, що вказану категорію розглядали цілий ряд науковців. Наприклад, В. А. Полторадня [1967 р.] вказував: «Об'єктами контролю є всі види діяльності підприємств, організацій, установ і їх посадовців» [207, с. 25]. Е. Г. Вайнштейн [1974 р.]: «До об'єктів контролю в банках відносять здійснювані ними операції, облік і господарську діяльність самих банків» [45, с. 3]. Проф. Н. В. Кужельний [1985 р.]: «Під об'єктами контролю як функції управління пропонуємо розуміти предмети, господарські процеси, явища, посадових і матеріально-відповідальних осіб і т.п., на яких направлена діяльність перевіряючих» [140, с. 7–8].

Ряд вчених—адміністративістів об'єктом контролю в державному управлінні визначають діяльність органів влади. Так, О. Ф. Андрійко, вивчаючи питання внутрішнього контролю у сфері виконавчої влади, доходить висновку, що до основних об'єктів внутрішнього контролю слід віднести діяльність органів виконавчої влади щодо забезпечення: реалізації єдиної державної політики у різних сферах; прав і свобод громадян; надання управлінських послуг органами виконавчої влади, їх посадовими особами; відповідності фактичної діяльності органів виконавчої влади визначеному законом обсягу їх повноважень; дотримання в діяльності зазначених органів вимог норм законодавства [2, с. 448–449]. І. Белобжецький об'єктом державного контролю називає управлінські рішення: накази, інструкції та ін. [26]. В. В. Копейчиков об'єктом контролю називає підзаконну виконавчу й

розпорядчу діяльність органів державного управління, яка спрямована на практичне виконання законів у процесі повсякденного та безпосереднього керівництва господарським, соціально-культурним та адміністративно-політичним будівництвом [210, с. 590]. І. В. Кравчук, вивчаючи структуру державного управління, в якості об'єкта контролю вважає за потрібне розглядати розроблення та здійснення державної політики, процес прийняття та виконання рішень, виконання нормативно-правових актів, державних цільових програм, планів, доручень тощо [136, с. 22]. В. Л. Синчук в контексті контролю за діяльністю органів прокуратури України об'єктом контрольної-наглядової діяльності визначає органи прокуратури різних рівнів (Генеральна прокуратура, регіональні прокуратури і т.д.) та посадових осіб прокуратури різних рівнів (керівників, прокурорів, слідчих, інших службовців) [235, с. 119].

В рамках нашого дослідження слід вказати наукову позицію О. Ю. Дубинського, який зазначає, що об'єктами відомчого контролю є ті структури системи, стосовно яких суб'єкти відомчого контролю реалізують завдання такого [89]. В. В. Новіков у своїх дослідженнях у сфері контролю в органах внутрішніх справ, з одного боку, цілком обґрунтовано стверджує, що «об'єктами відомчого контролю в органах внутрішніх справ є їх структурні елементи, що диференціюються в залежності від їх рівня в загальній системі управління». З іншого, наводить приклад, що «об'єктами контролю керівника є робота підлеглих йому органів внутрішніх справ, галузевих служб та підрозділів, окремих працівників» [183, с. 116–117]. Окрім того, відповідно до наведеного вище твердження, В. В. Новіков робить висновок, що «до основних об'єктів відомчого контролю в органах внутрішніх справ необхідно відносити: по-перше, поведінку працівників органів внутрішніх справ як фізичних осіб, а також зовнішньоадміністративну та внутрішньоорганізаційну діяльність органів, служб та підрозділів внутрішніх

справ; по-друге, стан оперативно-службової, господарської, санітарної, протипожежної та інших видів діяльності» [183, с. 116–117].

Говорячи про особливості діяльності судів як об'єкт відомчого контролю, варто відзначити, що першочергово вони пов'язані із правовим статусом суддів, зокрема, мова йде про сукупність юридичних прав, обов'язків та гарантій їх діяльності. Спершу слід відмітити, що саме права та обов'язки судді складають основу їх правового статусу, що відповідає тій якості, в якій вони вступають у правовідносини, а також виду цих правовідносин. Це означає, що суддя може бути носієм службово-трудоових, адміністративних, соціальних, державно-владних та інших прав та обов'язків, які за змістом відрізняються один від одного. Права та обов'язки судді, до якого б виду вони не відносились, мають свої специфічні особливості [294, с. 44]. Л. М. Москвич зазначає, що зміст поняття «права судді» становлять такі компоненти: 1) можливість діяти, 2) можливість вимагати, 3) можливість захисту, 4) можливість користуватися конкретним соціальним благом [160, с. 375]. На переконання зазначеного вище автора, юридичною природою службові права судді складають вид і міру можливої поведінки судді, можливість вимагати відповідних дій (їх виконання чи, навпаки, утримання від них), можливість звернутися в необхідних випадках за сприянням до відповідного державного органу, а також можливість користуватися певними соціальними благами [160, с. 112]. Слід вказати точку зору В. Є. Теліпко та В. В. Молдаван, що характерними рисами прав суддів є такі: 1) вони належать конкретному суб'єкту — судді; 2) ґрунтуються на нормах позитивного права — Конституції та законах України; 3) являють собою забезпечену державою і правом можливість певної поведінки, спрямованої на досягнення соціального блага; 4) їх виникнення обумовлюється конкретним юридичним фактом — призначенням (обранням) на посаду судді; 5) зміст та обсяг прав суддів визначаються специфікою правового статусу носіїв судової влади в конкретній державі; 6) забезпечуються загальними (економічними,

політичними, ідеологічними, організаційними) і спеціальними (юридичними) гарантіями; 7) їх порушення тягне юридичну відповідальність [177, с. 194].

Переходячи безпосередньо до аналізу конкретних прав суддів, варто зазначити, що, виходячи з положень чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [220], права судді, пов'язані зі здійсненням правосуддя, визначаються Конституцією України, процесуальним та іншими законами. Виходячи з норм чинного законодавства, суддя має право: брати участь у суддівському самоврядуванні; утворювати громадські об'єднання та брати участь у них з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення професійного рівня; бути членом національних або міжнародних асоціацій та інших організацій, що мають на меті захист інтересів суддів, утвердження авторитету судової влади в суспільстві або розвиток юридичної професії та науки; підвищувати свій професійний рівень та проходити з цією метою відповідну підготовку [220]. Звичайно, вказаний перелік не є вичерпним, національним законодавством передбачені й інші права. Серед них: право на повагу професійної честі й гідності; право на особисту і майнову недоторканність [177, с. 194–195]; трудові права, серед яких належні, безпечні і здорові умови праці є одним із найважливіших факторів для ефективності судової системи [295, с. 687]; право на одержання матеріальної винагороди за свою працю; інші права, передбачені трудовим і пенсійним законодавством, та ін.

Враховуючи вказане вище, слід звернути увагу на те, що права, визначені законодавцем, охоплюють саме «службові права судді». За допомогою юридичної категорії «службові права судді» законодавчий орган держави встановлює міру (межі, обсяг) поведінки судді, а також її конкретний вид. Засобом закріплення визначеної поведінки судді виступають норми позитивного права, у першу чергу приписи закону [160, с. 110]. За своєю юридичною природою ці службові права судді складають вид і міру можливої поведінки судді, можливість вимагати відповідних дій (їх

виконання чи, навпаки, утримання від них), можливість звернутися в необхідних випадках за сприянням до відповідного державного органу, а також можливість користуватися певними соціальними благами [160, с. 112].

Необхідно підкреслити, що значна кількість норм, які характеризують службові права судді, крім Конституції України та спеціальних законів України, міститься також в інших законах, в тому числі Кодексі адміністративного судочинства України, Кримінально-процесуальному кодексі України, Цивільно-процесуальному кодексі України, Цивільному і Кримінальному кодексах, нормативних актах нижчої ієрархії права. За змістовним критерієм виділяють такі групи службових прав: права, що забезпечують особливий правовий статус судді та його правовий захист (до цієї групи прийнято відносити: право на повагу професійної честі і гідності судді; право судді на особисту і майнову недоторканість; право на стабільність трудової діяльності; право на кар'єру; право на відставку); права, що сприяють безпосередньому виконанню службових обов'язків (до даної групи слід віднести: право самостійно приймати рішення в межах своїх повноважень; право вимагати створення і забезпечення необхідних умов для здійснення професійної діяльності); права, що допомагають судді реалізувати належні йому конституційні права і основні свободи, закріплюють можливість користуватися соціальними благами (до цієї групи можна віднести: право на соціальний і правовий захист; право на одержання матеріальної винагороди за свою працю; право на поліпшення житлових умов; право на пільги з житлово-комунального, транспортного та іншого обслуговування; право на відпочинок; право на вільний вибір педагогічної, наукової та іншої оплачуваної творчої діяльності; право на страхові гарантії; право на навчання і підвищення кваліфікації; інші права, передбачені вітчизняним законодавством) [173, с. 382].

Із наведеного вище слідує, що судді наділені значною кількістю прав різного характеру (соціальними, економічними, політичними,

процесуальними тощо), які суттєво виділяють їх в суспільстві та дають можливість здійснювати якісне, справедливе судочинство, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню загального рівня законності в державі. Із правами тісно пов'язана така категорія як обов'язки. Юридичні обов'язки судді — це закріплена в ратифікованих міжнародних актах, законодавстві України, актах суддівського самоврядування, гарантована державою до виконання дією спеціального правового механізму система необхідної та належної поведінки судді, вираженої, як правило, у формі його активних дій, необхідної для відправлення правосуддя, захисту прав та інтересів суб'єктів правовідносин, а також для забезпечення рівного права кожного на судовий захист [294, с. 45].

Питання обов'язків, як і прав суддів, розкривається у нормах чинного на сьогодні Законі України «Про судоустрій і статус суддів», а саме у ч. 7 ст. 56 вказано, що суддя повинен додержуватися присяги, а також:

- 1) справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;
- 2) дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів;
- 3) подавати декларацію доброчесності судді та декларацію родинних зв'язків судді;
- 4) виявляти повагу до учасників процесу;
- 5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;
- 6) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції;
- 7) подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 8) систематично розвивати професійні навички (уміння), підтримувати свою кваліфікацію на належному рівні, необхідному для виконання повноважень у суді, де він обіймає посаду;
- 9) звертатися з

повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання; 10) підтверджувати законність джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді [220]. Окрім цього, суддя не менше ніж раз на три роки повинен проходити підготовку у Національній школі суддів України; до звільнення з посади або припинення його повноважень не може бути нагороджений державними нагородами, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами. При цьому, суддя може бути нагороджений державними нагородами лише за проявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя [220].

З огляду на наведене вище, варто погодитись із точкою зору В. І. Марочкіна, відповідно до якої за змістом вимог, що містяться в наведеній правовій нормі, обов'язки судді можна поділити на такі групи [190, с.187]:

а) обов'язки щодо дотримання законодавства суддею, які можна розглядати у двох аспектах: по-перше, вся службова діяльність судді відбувається у встановлених законодавством процесуальних межах, порушення яких є підставою для визнання рішення судді незаконним. По-друге, суддя безпосередньо застосовує норми національного законодавства при вирішенні конкретних спорів про право. Він має право використати будь-яке джерело права, котре є частиною національного законодавства України: Конституцію, нормативно-правові акти, прийняті на її підставі, чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

б) обов'язки щодо дотримання етичних вимог суддями. Вони закріплені в Кодексі професійної етики судді і являють собою сукупність моральних правил поведінки судді, за допомогою яких можна оцінити його дії з точки зору таких цінностей як справедливість, сумління, гідність, людяність тощо [190, с. 187]. Дотримання етичних засад діяльності передбачає утримання суддею від дій, що можуть бути розцінені як використання посадового становища в особистих цілях чи можуть викликати сумнів у його неупередженості, незалежності і справедливості винесених рішень. Суддя зобов'язаний не допускати будь-яких дій, що можуть заподіяти шкоду, порушити нормальну діяльність суду чи дискредитувати судову владу в цілому. Суддя не повинен як під час виконання службових повноважень, так і у приватному житті вчиняти дії, що можуть негативно вплинути на його моральний вигляд, завдати шкоди його професійній та громадській репутації. Під репутацією судді слід розуміти загально визнані в професійній групі, в суспільстві в цілому уявлення та оцінку поведінки судді як посадової особи судової влади, носія державно-владних повноважень. Для судді, який не дотримується етичних засад діяльності, повинні наставати негативні наслідки, зокрема дисциплінарна відповідальність [190, с. 187];

в) обов'язки, пов'язані із сумлінним і професійним виконанням службових функцій, що у першу чергу передбачає повну самовідданість судді. Він повинен утримуватися від іншої роботи, яка заважає йому належним чином виконувати свої обов'язки та якій він не повинен приділяти увагу протягом свого робочого часу. Йдеться про те, щоб суддя не мав іншої оплачуваної роботи, за винятком наукової, викладацької або творчої. Виконання навіть такої додаткової роботи не повинно позначатися на якості професійної діяльності судді [190, с. 187–188].

Тож обов'язки суддів вказують на міру їх необхідної поведінки, дотримання якої є обов'язковим на шляху забезпечення здійснення якісного, ефективного та справедливого судочинства. Традиційно саме належність

виконання обов'язків суддів стає предметом відомчого контролю. Адже саме оцінка того, як судді в своїй діяльності дотримуються норм чинного законодавства в процесі реалізації своїх обов'язків, дає можливість визначити законність та справедливість прийнятих ними рішень.

Разом із тим, варто також вказати на те, що реалізація прав та обов'язків суддів повинна забезпечуватись системою відповідних гарантій, перелік яких визначено на рівні Конституції України та інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів. Взагалі під гарантіями діяльності розуміють сукупність загальних та спеціальних способів і засобів реалізації прав й обов'язків суддів. Загальні гарантії діяльності судів (суддів) визначаються рівнем розвитку всіх сфер суспільного та державного ладу України, авторитетом судової влади у суспільстві та державі, станом прав і свобод людини і громадянина, особливо правом звернення до суду за захистом своїх законних прав і свобод. Спеціальні гарантії діяльності суддів загальної юрисдикції — це система нормативно-правових та організаційно-правових способів і засобів здійснення судьями своїх прав й обов'язків [93, с. 121]. Під нормативно-правовими гарантіями прийнято розуміти наявність гармонійно розвиненої комплексної законодавчої бази, що визначає конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції і судової влади загалом. Організаційно-правові гарантії передбачають наявність ефективного механізму, представленого органами державної влади та місцевого самоврядування. Від досконалості системи гарантій діяльності судді суду загальної юрисдикції залежить доля існування судової влади в Україні [93, с. 121].

Варто вказати, що на законодавчому рівні проблемі забезпечення гарантій діяльності суддів приділяється значна увага, що віднайшло своє відображення на всіх рівнях нормативно-правового забезпечення. В. М. Кравчук вказує, що гарантування суддівської діяльності необхідно сприймати як обов'язок держави в особі органів державної влади, посадових

осіб не тільки не перешкоджати законній діяльності, а й правовими, економічними та іншими засобами захищати сферу діяльності суддів. За ієрархією та сферою дії нормативно-правові гарантії діяльності суддів поділяються на загальноправові (конституційно-правові) та інституційні (галузеві). Інституційні (галузеві) нормативно-правові гарантії діяльності суддів — це сукупність взаємопов'язаних норм та принципів права, що належать до різних галузей та інститутів права та утворюють єдину правову базу для ефективної реалізації функцій і повноважень суддів. Науковець також вказує, що класифікувати інституційні (галузеві) нормативно-правові гарантії можна за різними критеріями: на імперативні та диспозитивні; загальні, спеціальні та виключні; постійні, тимчасові та надзвичайні; загальнодержавні та місцеві; матеріальні та процесуальні; гарантії реалізації, гарантії охорони та гарантії захисту [134].

Варто погодитись із думкою В. С. Єгоров, який вказує, що гарантії діяльності суддів варто поділити на три великі групи [93]:

– організаційно-правові гарантії діяльності суддів судів, до яких належать: побудова судової системи на засадах автономності; конкурсна процедура формування суддівського корпусу; вичерпний перелік підстав припинення повноважень суддів, який базується на принципі їх незмінюваності; рівність правового статусу суддів; право суддів на відставку; їх недоторканність; особливий порядок фінансування судів; створення необхідних організаційно-технічних та інформаційних умов для діяльності судів; матеріальне та соціальне забезпечення суддів; система органів суддівського самоврядування;

– економічні гарантії діяльності суддів, які забезпечують фінансування їх діяльності і створення належних умов для функціонування судів та суддів. Відповідно до ст. 130 Конституції України, держава повинна забезпечити економічні гарантії, зокрема, взяти на себе відповідальність за

фінансовий стан і матеріально-технічне забезпечення як судової влади взагалі, так і кожного суду та судді зокрема;

– процесуальні гарантії, до яких необхідно віднести ті норми процесуального законодавства, завдяки яким забезпечується незалежність суддів при розгляді кримінальних справ. Перш за все, це норми, які забезпечують неможливість впливу на них при розгляді кримінальних справ органів досудового розслідування, інших учасників процесу та вищих судів [93].

Таким чином, сенс і призначення гарантій полягає в тому, щоб створити для суддів необхідні умови для здійснення ними повноважень, і виходячи саме з таких міркувань, слід формувати структуру гарантій діяльності суддів судів загальної юрисдикції в Україні, не перетворюючи їх, всупереч конституційному принципу рівності всіх громадян, на пільги. Повноваження суддів судів загальної юрисдикції є практично непорушними. Ніхто не має права обмежити повноваження судді, за винятками, передбаченими Конституцією України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів», іншими законами. Навіть при запровадженні надзвичайного чи воєнного стану громадянські права і суддівські повноваження не обмежуються [94]. Отже, саме за допомогою гарантій створюються найбільш сприятливі умови для здійснення суддями їх діяльності.

В рамках представленої проблематики слід вказати, що незважаючи на широкий перелік прав та гарантій діяльності суддів, їх робота супроводжується певними обмеженнями. Так, ч. 2 ст. 127 Конституції України містить положення щодо обмеження деяких конституційних прав і свобод судді, а саме: а) заборону брати будь-яку участь у політичній або профспілковій діяльності; б) обмеження свободи вибору виду додаткової трудової діяльності. Ці обмеження спрямовані на попередження протиправного використання суддею наданих йому владних повноважень, вчинення дій, що підривають його репутацію і авторитет судової влади в

цілому. Вони встановлені з метою захисту і охорони інтересів різних суб'єктів суспільних відносин і є додатковими гарантіями, що забезпечують незалежність і неупередженість правосуддя [255]. Заборона брати будь-яку участь у політичній або профспілковій діяльності є обмеженням конституційного права судді на свободу членства в політичній партії та громадській організації для захисту своїх прав та свобод і задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Встановлення цієї заборони зумовлено тим, що ніякі політичні, ідеологічні чи інші пристрасті та інтереси судді не повинні впливати на винесене ним рішення. Судові рішення мають бути засновані виключно на законі, забезпечуючи тим самим підтримку державного устрою [203, с. 154]. Обмеження свободи вибору виду додаткової трудової діяльності спрямоване на створення сприятливих умов для заняття суддею професійною діяльністю. Конституційне положення, яке забороняє поєднувати основну діяльність судді з якоюсь іншою оплачуваною трудовою діяльністю, за винятком наукової, викладацької і творчої, зумовлене декількома обставинами. Це обмеження спрямоване, по-перше, на забезпечення незалежності та неупередженості судді; по-друге, на створення умов належного і сумлінного виконання ним своїх прямих професійних функцій; по-третє, на запобігання можливості використання ним свого службового становища в особистих цілях. Тим самим конституційна заборона захищає репутацію судді і авторитет судової влади [203, с. 154].

Таким чином, завершуючи представлений підрозділ дисертаційного дослідження, слід узагальнити, що відомчий контроль за діяльністю суддів є перш за все складним явищем, яке вимагає особливого підходу з боку контролюючих суб'єктів. Це пояснюється особливим правовим статусом суддів взагалі та сукупністю гарантій забезпечення їх діяльності зокрема. Тож до особливостей діяльності судів (суддів) як об'єкта відомчого контролю слід віднести:

- необхідність врахування та дотримання принципу незалежності під час реалізації контрольних заходів по відношенню до суддів;
- суддівські повноваження мають владний характер;
- високе психологічне навантаження;
- підвищені ризики вчинення корупційних правопорушень;
- діяльність суддів максимально детально врегульована нормами чинного законодавства, тобто наявною є жорстка регламентація їх поведінки та процесуальний порядок їх дій;
- високий рівень моральної та етичної відповідальності суддів.

1.3. Система принципів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні

Оскільки здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів має важливе значення, а самі контрольні заходи носять складний за своєю сутністю та структурою характер, особливого значення набуває визначення та подальше дотримання принципів, на яких має будуватись така контрольна діяльність. У найбільш загальному та спрощеному розумінні принципи — це основа, ключова ідея, на якій має будуватись будь-яка діяльність. Поняття «принцип» є досить дослідженим в юридичній літературі, що, в свою чергу, обумовлює наявність великої кількості підходів щодо його тлумачення.

Філософськими школами Стародавньої Греції поняття «принцип», як пише І. Б. Сухарєв, ототожнювалося з уявленням про першооснову, джерело, першопричину, субстанцію, елемент; засади, першооснови, принципи означають непохитне, єдине, те, з чого виникають речі і явища [258, с. 2]. Відповідно до сучасного словника української мови під реакцією В. Т. Бусела, термін «принцип» має вже три значення, а саме: «1. Основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного

напрямую та ін. Основний закон якої-небудь точної науки. 2. Особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось. Правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства та ін. 3. Переконавання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці» [59, с. 1125].

О. Д. Терещук при розкритті будь-яких питань, пов'язаних з використанням терміна «принцип», звертає увагу на те, що, по-перше, він являє собою певну ідею, положення, вимогу, але, по-друге, не «просто», а саме основне, основоположне, фундаментальне, вихідне, загальне, керівне, відправне, провідне, чільне [9, с. 243].

О. Ф. Скакун зауважує, що принципи — це відправні начала, незаперечні вимоги, які ставляться в обов'язок учасникам суспільних відносин з метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів [238, с. 221].

Т. І. Фулей прямо вказує, що принципи — це вимоги, оскільки ознаками принципів є їх нормативність, фіксація у зовнішніх формах права [278, с. 35–36]. Деякі вчені переконані, що принцип, будучи вихідним положенням наукової теорії, виступає як «перше й найабстрактніше визначення ідеї як початкової форми систематизації знань. Принцип не вичерпує всього змісту ідеї. Ідеї та принципи створюють закони науки, що відбивають суттєві, стійкі та постійно повторювані об'єктивні внутрішні зв'язки між явищами, предметами, елементами, якостями» [124, с. 14].

Виходячи із наведеного слід підсумувати, що принципи — це беззаперечні вимоги, ідеї, ключові засади, дотримання яких є обов'язковим при здійсненні будь-якої діяльності. В рамках окресленої проблематики відмітимо, що питання «принципів контролю» вже потрапляло у поле зору різних фахівців. Так, О. Ф. Андрійко, присвятивши свої дослідження проблематиці державного контролю, зазначає, що «в літературі існують різні підходи до розуміння принципів контролю та критеріїв їх систематизації. Однак, домінуючим є підхід, згідно з яким виділяють загальні засади контролю, що є похідними від принципів управління державою, та

спеціальні, пов'язані з особливостями власне контролю» [15, с. 20; 188]. В. М. Гаращук зазначає, що «в юридичній науці під принципами контролю слід розуміти розроблені з урахуванням досягнень науки управління і втілені в практику організаційні та правові основи організації і здійснення контролю, що забезпечують його результативність». При цьому, вчений–адміністративіст підкреслює комплексний характер відповідних принципів, завдяки тому, що вони поєднують у собі ознаки фундаменту, базису контрольної діяльності, правових вимог, що мають загальнообов'язковий характер, а також ознаки фундаменту форми державного управління. Саме таке органічне поєднання вищезазначених властивостей і свідчить, на думку В. М. Гаращука, про комплексний характер принципів контролю [71, с. 99; 188].

З наведеного доцільною є думка О. М. Музичука, який зазначає, що більшість із принципів контролю, які визначають науковці, є загальноправовими або принципами державного управління. Такими є законність, верховенство права, гласність, професіоналізм, централізм, рівність, відповідальність тощо. Важливість законодавчого закріплення загальноправових принципів та загальних принципів державного управління не викликає сумнівів, натомість, що стосується їх закріплення у кожному законодавчому акті, то тут є певні сумніви, оскільки їх сутність та зміст є незмінними [174, с. 495–496]. На думку автора, законодавчі акти з питань контролю повинні передбачати лише систему спеціальних принципів, відповідно до яких повинна здійснюватися певна діяльність, зокрема, і контроль. Натомість, ми не виключаємо їх повторюваність. Що стосується загальноправових принципів та загальних принципів державного управління, то вони повинні бути передбачені окремими, як правило, програмними та концептуальними правовими актами, наприклад, Концепцією правової реформи, Концепцією адміністративної реформи тощо [174, с. 495–496]. Крім того, О. М. Музичук у сфері діяльності правоохоронних органів пропонує

об'єднати принципи контролю у такі групи: 1) основні, які є похідними від загальноправових принципів (пріоритет прав і свобод людини; верховенство права; законність; гласність; рівність; гуманізм; економічність; науковість; взаємна відповідальність); 2) загальні, які є похідними від загальних принципів державного управління та принципів організації й діяльності державного апарату (єдність і поділ влади; поєднання виборності і призначуваності; плановість; системність; поєднання колегіальності та єдиноначальності; субординаційність, професійна компетентність); 3) спеціальні, які характерні для всіх видів контролю (державного, міжнародного, самоврядного, громадського) та їх підвидів залежно від предмета контрольної діяльності, до яких пропонуємо віднести: нормативну урегульованість; незалежність суб'єктів контролю; оперативність (раптовість); спеціалізацію; об'єктивність; деполітизацію та деідеологізацію контролю; доцільність; комплексність; обізнаність; неупередженість; універсальність; результативність; офіційність; принцип взаємодії; раціональність розподілу контролюючих повноважень; відповідальність контролюючого органу [174, с. 496].

На думку Ю. П. Битяка, принципами контролю є: 1) універсальність, де контроль має охоплювати всі ділянки; 2) систематичність, що передбачає проведення контролю час від часу, за певною схемою, не одноразово, а постійно; 3) безсторонність, яка досягається шляхом покладення завдань контролю на осіб, які не зацікавлені в його результатах; 4) реальність, що забезпечується наявністю необхідних кваліфікованих контролерів; 5) дієвість, результативність — припускає швидке проведення контрольних дій контролюючим органом у разі одержання повідомлень про порушення, запобігання причинам правопорушення, своєчасне вжиття заходів щодо їх усунення та притягнення винних до відповідальності; 6) гласність — дозволяє, а в деяких випадках робить обов'язковим доведення результатів контролю до відома зацікавлених органів [5, с. 241]. Необхідно зазначити про

те, що деякі принципи властиві лише формі державного управління — контролю. Є. А. Кочерін запропонував виділити такі загальні принципи контролю: нейтральність, економічність, безперервність, дієвість, своєчасність [133, с. 151].

В. О. Шевчук, визначивши мету і завдання контролю, констатує, що досягнення поставленої мети та вирішення вказаних завдань забезпечується на основі дотримання низки ключових принципів організації та здійснення контролю, найсуттєвішими з яких є принципи: ендогенності, системності, паритетності контролюючих суб'єктів, розподілу контрольних повноважень, повноти охоплення господарських систем контролем, компаративності, релевантності норм контролю, достовірності фактичної інформації, збалансованості контрольних дій, превентивності контрольних дій, своєчасності контрольних дій, ризикованості, перманентності трансформування системи контролю, синергізму системи контролю, самодостатності системи контролю, ефективності, відповідальності, емерджентності [285, с. 60–62]. При цьому, В. О. Шевчук та І. К. Дрозд підкреслюють, що окрім принципів, що відзначаються універсальним характером і є притаманними контролю, важливе прикладне значення для побудови контролюючої системи має дотримання Лімської декларації керівних принципів контролю, прийнятої IX Конгресом Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI) в м. Ліма (Республіка Перу) в 1977 році [88, с. 43–44].

Тож, узагальнюючи наведений вище матеріал, слід відзначити, що незважаючи на те, що в юридичній літературі існує велика кількість підходів щодо принципів контролю, втім, єдиного переліку засад відомчого контролю за діяльністю суддів так сформовано і не було. Тож ми, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, сформулюємо власне бачення щодо змісту цих принципів. В першу чергу, на нашу думку, слід звернути увагу на засаду верховенства права. У юридичній науці

принцип верховенства права розглядають у двох аспектах: по-перше, у широкому значенні — як модель правової організації державної влади в суспільстві, тобто як «верховенство права над державою», згідно з чим він практично охоплює всі засади правової державності; по-друге, у вузькому значенні — як модель співвідношення права та закону в регулюванні суспільних відносин [199, с. 328]. М. І. Козюбра зазначає, що феномен верховенства права може бути розкрито тільки за умови дотримання певних гносеологічних позицій щодо права: по-перше, повинно мати місце розрізнення права і закону; по-друге, право слід розглядати не як акт державної влади, а як соціальний феномен, пов'язаний з такими категоріями як справедливість, свобода, рівність, гуманізм; по-третє, право має розглядатися у нерозривній зв'язці з правами людини [118; 7, с. 74–75].

Окреслений принцип відображає пріоритетність прав та свобод людини і громадянина в діяльності державного механізму, взаємовідносинах індивіда з державними органами та їх посадовими особами. Відповідно до статті 3 статуту Ради Європи, кожний член Ради обов'язково повинен визнати принципи верховенства права та здійснення прав людини і основних свобод всіма особами, які знаходяться під його юрисдикцією [251]. На виконання цього міжнародного зобов'язання, обумовленого ратифікацією Україною вказаного статуту та, відповідно, членством в цій організації, відповідний принцип був закріплений і на рівні Основного Закону країни (стаття 8 Конституції України). Визнаючи принцип верховенства права в Конституції, як слушно відмічає Л. В. Тацій, законодавець створив належні умови ефективного захисту прав і свобод людини, підтвердив, що національне законодавство не повинно суперечити природним правам людини, зокрема, на життя, свободу, безпеку, власність, рівність тощо [262, с. 89].

Із засадою верховенства права тісно пов'язаний принцип законності. Взагалі, законність — це комплексне політико-правове явище, яке відображає правовий характер організації суспільно-політичного життя,

органічний зв'язок права і влади, права і держави. У широкому соціально-політичному розумінні законність — це режим суспільно-політичного життя [65]. О. П. Віхров та І. О. Віхрова вказують, що право реальне тому, що владна воля, викладена в законі, втілюється у поведінці суб'єктів, які виконують закон, використовують його шляхом вступу у договірні відносини, у поведінці суддів та інших посадових осіб, які застосовують закон, тощо. Закон живе тільки тоді, коли він виконується, впливає на суспільні відносини, на свідомість і поведінку людей. Ця сторона права пов'язана з дієвістю закону і характеризується поняттям законність. Законність відображає загальний принцип відношення суспільства до права в цілому. Зміст законності пов'язаний як з поведінкою суб'єктів, які реалізують право, так і з діяльністю державних органів, які забезпечують його формування, реалізацію і захист [65].

Відповідно до ст.ст. 56, 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», категорія «законність» вживається в аспекті доброчесності суддів лише в аспектах обов'язку судді підтверджувати законність джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді, а також такої підстави дисциплінарної відповідальності як допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна [220]. При цьому, як підкреслює А. Т. Комзюк, варто згадати основні умови реалізації принципу законності, якими є існування досконалої і достатньо розгалуженої системи

законодавства та достатньо об'єктивне віддзеркалення вказаною системою законодавства суспільних відносин у цій сфері [167, с. 16; 96].

Таким чином, принципи верховенства права і законності є ключовими (базовими) при здійсненні будь-якої діяльності [46]. Вони передбачають, що під час здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів повинні бути дотримані: по-перше, норми чинного законодавства, якими визначаються правові засади діяльності суддів в Україні, а також регулюється робота суб'єктів відомчого контролю; по-друге, норми моралі, етики, а також існуючі правові звичаї та традиції. Окрім того, варто вказати, що саме верховенство право та законність лежать в основі формування та реалізації інших принципів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні, зокрема:

– принцип дієвості та ефективності. Зазначимо, що поняття «ефективність» походить від поняття «ефект» (від лат. effectus) та означає виконання, дію. Відповідно, ефективність — це результат, наслідок якихось причин, сил, дій. Розуміння терміну «ефективність» пов'язане з тим, що призводить до отримання потрібних результатів, тобто ефективних ознак. Часто ефективність визначають як узгодженість результату з метою [17, с. 248]. Л. В. Дікань вважає, що принцип ефективності «передбачає пристосованість системи контролю до фінансової діяльності господарюючих суб'єктів і залежить від виконання контролюючими суб'єктами вимог: контроль має здійснюватися безперервно, регулярно, систематично; має бути своєчасним, якісним і повним, оперативним, дієвим, гласним і різнобічним» [85, с. 10]. Р. М. Тютюнник розглядає ефективність як результат контрольної діяльності, що повинен бути спрямований не тільки на попередження та подолання порушень, але й на притягнення до відповідальності [269, с. 170]. В рамках нашого дослідження відзначимо, що дієвість означає, що за результатами перевірок необхідно вживати заходів, спрямованих на ліквідацію виявлених недоліків. Тобто необхідно не лише виявити допущені

порушення, але й глибоко їх проаналізувати, зробити висновки щодо можливих наслідків і передумов, дати реальний хід нормативно визначеному державному механізму захисту суспільних інтересів від виявлених порушень чинного законодавства, встановлених норм і правил. Принцип дієвості контролю покладено в основу реагування органів контролю, усієї системи контролю шляхом вжиття відповідних заходів, як самостійно, так і при передачі результатів і висновків уповноваженим органам для прийняття рішень [191, с. 311]. Отже, ефективність і дієвість відомчого контролю за діяльністю суддів, на нашу думку, є одними із ключових принципів здійснення відповідної діяльності, оскільки, по-перше, такий контроль має реалізовуватись при мінімальних витратах — фінансових, матеріально-технічних, людських тощо, однак, при цьому його результат повинен бути якісним та таким, який певним чином можна розрахувати; а по-друге, кінцевий результат відомчого контролю повинен сприяти виявленню реальних проблем у відповідній сфері, а також прийняттю відповідного управлінського рішення;

– принцип оперативності. У загальному розумінні оперативність — це принцип, який вимагає швидкого проведення аналітичного дослідження, формування чітких висновків, рекомендацій, що слугують основою для своєчасного прийняття відповідних управлінських рішень, а також контролю за їх виконанням [110, с. 18; 139]. Принцип оперативності відображає вимоги, пов'язані зі швидким реагуванням на виникнення необхідності здійснення контролю, а також із своєчасним застосуванням відповідних заходів за результатами здійснення контрольної діяльності. Це виявляється у встановленні стислих, невеликих строків вчинення відповідних дій [148, с. 49; 139]. Таким чином, оперативність, як принцип здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні, передбачає, що контрольно-наглядові заходи: по-перше, мають бути проведені у якомога більш стислі

строки; а по-друге, пов'язані із швидким реагуванням на випадки, які вимагають відповідної реакції з боку уповноважених суб'єктів;

– принцип плановості. Сутність цього принципу полягає в тому, що вся контрольна діяльність базується на основі цілісної системи планових актів, структуру, порядок проведення, затвердження й виконання яких визначають відповідні нормативні акти. Планування діяльності сприяє й належному здійсненню контролю, який в основному також має планомірний характер. Принцип планування властивий усім контрольним-наглядовим органам, оскільки від належного планування їхньої роботи залежить повне і своєчасне виконання відповідних завдань і функцій [36];

– принцип науковості. Принцип науковості передбачає ґрунтовне дослідження всіх контрольних процедур та їх критичне осмислення з функціональної точки зору, а також передбачення всіх можливих варіацій результатів здійснення контрольної діяльності уповноваженим суб'єктом. Зазначений принцип досить слушно розкривають В. Горшеньов та І. Шахов, підкреслюючи, що глибоке теоретичне обґрунтування здійснюваних контрольних-процесуальних дій і рішень, що приймаються, облік і використання новітніх даних і досягнень науки — основа всієї контрольної діяльності, оскільки саме таким чином забезпечуються надійність контрольного процесу і впевненість у правильності його результатів [129, с. 101–102; 116]. І. С. Орехова зазначає, що науковість контролю є вихідним принципом від науковості соціального управління і передбачає попереднє розроблення процедур здійснення контролю на підставі відомостей, отриманих у процесі контролю, визначення об'єктів, предметів і сфер, за якими необхідно здійснювати контроль, розроблення заходів впливу за результатами контролю та механізмів їх застосування. Принцип покликаний забезпечити максимальну результативність як самого контролю, так і принципів, на підставі яких останній здійснюється [191, с. 312];

– принцип професіоналізму. Професіоналізм — це здійснення контролю особами з високим рівнем фахової освіти, що дозволяє уникнути можливих зловживань, поверхневого підходу до контролю, створює умови для досягнення позитивного результату контрольної діяльності. Від рівня професійної підготовки суб'єкта контролю залежить результативність контролю в цілому. В. М. Гаращук уточнює, що цей принцип є «запорукою об'єктивності і реальності контролю» [71, с. 101];

– принцип реальності покарання у разі виявлення відхилення від дотримання норм чинного законодавства суддями. В даному випадку мова йде про можливість настання для суддів юридичної відповідальності у разі виявлення вчинених ними порушень за результатами проведення контрольних заходів. Л. Виноградова визначила, що юридична відповідальність судді — це його здатність звітувати перед самим собою, суддівським корпусом, кваліфікаційною комісією, Вищою радою правосуддя за результати своєї професійної діяльності й додержання норм моралі та одержувати позитивні чи негативні оцінки своєї діяльності із застосуванням у разі потреби відповідних санкцій за неналежну поведінку. При цьому, негативна (ретроспективна) юридична відповідальність суддів може бути дисциплінарною, цивільно-правовою (матеріальною), кримінальною та адміністративною. Окремі норми, що стосуються суддівської відповідальності, закріплено безпосередньо в Конституції України [60, с. 15]. На думку вченого, чинне законодавство, з одного боку, передбачає підвищені вимоги до суддів за додержання ними державної службової дисципліни і норм загальнолюдської моралі, а з іншого — передбачає деякі елементи недоторканності суддів, зокрема і при вирішенні питань, пов'язаних з притягненням їх до відповідальності. Дисциплінарна відповідальність суддів і порядок її застосування є невід'ємною частиною їх правового статусу. Гарантією об'єктивності при притягненні суддів до дисциплінарної

відповідальності є те, що вона застосовується органами суддівського співтовариства в особі кваліфікаційних комісій суддів [60, с. 15].

При притягненні до дисциплінарної відповідальності — застосовується один з видів дисциплінарних стягнень щодо судді, на відміну від загального трудового законодавства, де стягненнями є догана та звільнення; та законодавства про державну службу, де стягненнями є зауваження, догана, попередження про неповну службову відповідність, звільнення з посади. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року пропонується спеціальний перелік таких заходів дисциплінарного примусу. До них законодавцем віднесено наступні: попередження; догана (з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу протягом одного місяця); сувора догана (з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу протягом трьох місяців); подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя (з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу, обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності здійснювати правосуддя); подання про переведення судді до суду нижчого рівня; подання про звільнення судді з посади [220]. Таким чином, принцип реальності покарання для суддів, на нашу думку, робить здійснення відомчого контролю більш змістовним та таким, що взагалі має сенс;

– принцип дотримання незалежності, самостійності та недоторканності суддів. Фактично межі незалежності є межами правових та неправових форм контролю, впливу на цей суб'єкт (явище, стан) з боку сторонніх учасників суспільних відносин. Стосовно незалежності судді поняття характеризує сукупність організаційних, матеріальних, процесуальних передумов безсторонності та самостійності здійснення ним правосуддя. В нинішній суспільній свідомості, як зазначає

Ю. Є. Полянський, незалежність суддів, поєднана з усвідомленням ними своєї відповідальності перед суспільством та учасниками судового процесу, сприймається як важлива соціальна цінність та надбання сучасного демократичного суспільства. Судочинство може стати правосуддям у буквальному розумінні цього слова лише у разі, коли воно здійснюється незалежним суддею [208, с. 82];

– принцип розподілу компетенцій контролюючих суб'єктів. Специфіка контрольно-наглядової діяльності проявляється в значній диференціації обсягу управлінських повноважень у різних суб'єктів, делегуванні виключної компетенції контролю (ухвалення юридично значимих рішень щодо набуття та припинення правового статусу судді) органам суддівського врядування, діяльність яких не виходить за межі судової сфери [179, с. 100]. Це вичерпність компетенції органів суддівського врядування, неможливість її розширеного тлумачення — фактично передбачається механізм реалізації норм Конституції України про обрання суддів, тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя, звільнення їх з посади, здійснення дисциплінарного провадження [179, с. 445]. В якості прикладу наведеного вище принципу слід навести те, що ВРП витлумачила Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року таким чином, що перевірка правдивості тверджень судді у декларації доброчесності належить до виключної компетенції Вищої кваліфікаційної комісії суддів, хоча жодне положення закону не обмежує ВРП у самостійній перевірці цих тверджень у межах дисциплінарної процедури. Очевидно, що, за версією ради, комісія спочатку має встановити факт недекларування або декларування недостовірних відомостей, а тоді ВРП буде вирішувати, чи було таке недекларування «завідомо недостовірним». З аналогічних мотивів члени ВРП відмовляли в розгляді скарг щодо майнових декларацій суддів без повної перевірки цих декларацій НАБУ [234, с. 14–15]. Отже, принцип розподілу компетенцій контролюючих суб'єктів полягає у тому, що кожен

контролюючий орган повинен відповідати за певний спектр діяльності судів та суддів;

– принцип взаємодії суб'єктів контролю. Взаємодія є необхідною умовою належного здійснення контролю, оскільки всі контрольні суб'єкти мають спільну мету. Але кожен орган має свої завдання, структуру, власні функції, повноваження, застосовує різноманітні форми та методи для досягнення єдиної мети. Різні контролюючі органи по-різному оформляють результати контрольних заходів, їхні акти мають різну чинність і відображають специфіку виконання завдань і функцій саме цим органом. Проте, у висновках, зроблених у підсумкових актах контролю, всі уповноважені суб'єкти, хоча з різних позицій, але все ж таки вказують на існуючі порушення та шляхи їх усунення. Звичайно, такий різний правовий статус означає, що між контролюючими органами наявні певні відмінності, які цілком ліквідувати неможливо, бо це призведе до цілковитої підміни одним органом іншого, а це, у свою чергу, не сприятиме ефективності здійснення фінансового контролю [253, с. 7]. Т. О. Коломоєць та П. Д. Матвієнко визначають принцип взаємодії суб'єктів контролю між собою як раціональний розподіл контрольних повноважень, що означає певну узгодженість дій контролюючих суб'єктів по відношенню до підконтрольного, взаємну допомогу, обмін отриманою інформацією задля спрощення контролю, усунення дублювань, стану «постійного контролю», зосередження зусиль контролюючих суб'єктів на різних аспектах діяльності вищезазначених органів, причинах можливих і реальних порушень, шляхах їх усунення [119, с. 40]. Все вказане, беззаперечно, є актуальним і в рамках нашого дослідження.

Таким чином, завершуючи представлений підрозділ дисертаційного дослідження, слід підсумувати, що принципи відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні представляють собою не просто вихідні засади (ідеї), які лежать в основі здійснення відповідної діяльності. Вони

являють собою певну відправну точку, першоджерело, на якому мають будуватись відносини під час здійснення контрольної діяльності уповноваженими суб'єктами, їх дотримання є обов'язковим для всіх учасників даних правовідносин, а будь-яке відхилення від них повинно тягнути за собою настання негативних наслідків у вигляді юридичної відповідальності. До принципів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні нами було віднесено: верховенство права та законність; принцип дієвості та ефективності; принцип оперативності; принцип плановості; принцип науковості; принцип професіоналізму; принцип реальності покарання у разі виявлення відхилення від дотримання норм чинного законодавства суддями; принцип розподілу компетенцій контролюючих суб'єктів; принцип дотримання незалежності, самостійності та недоторканності суддів; принцип взаємодії суб'єктів контролю. Як недолік слід вказати, що окреслені нами засади не віднайшли належного законодавчого закріплення, що є суттєвою прогалиною як на теоретичному, так і на практичному рівнях [54].

1.4. Правові засади відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні та місце серед них адміністративно-правових норм

Дослідження проблеми здійснення відомчого контролю за роботою судів (суддів) буде неповним без дослідження правових засад відповідної діяльності. Термін «правові засади» зустрічається в законодавстві України доволі часто і використовується в розумінні нормативно-правової бази регулювання того чи іншого напрямку суспільних відносин. Як приклад можна навести Закон України «Про Вищу раду правосуддя», згідно зі статтею 2 якого нормативно-правові засади діяльності Вищої ради правосуддя визначаються Конституцією України, цим законом та Законом

України «Про судоустрій і статус суддів», а також відповідним регламентом, що затверджується Вищою радою правосуддя [212].

Тлумачний словник української мови надає декілька визначень поняття «засади». В аспекті нашого дослідження термін «засади» розглядається як:

1. Основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь.
2. Вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки.
3. Спосіб, метод здійснення чого-небудь [245, с. 300].

О. О. Пунда вказує на те, що правові засади — це «правова основа», джерело, на ґрунті якого будуються різні види діяльності, що стосуються використання науково-технічних засобів як у боротьбі зі злочинністю загалом, так і в кримінальному судочинстві зокрема [224, с. 13]. О. У. Калабаєв констатує, що в юридичній літературі під правовою засадою розуміють систему юридичного нормативного регулювання, що знаходиться в постійному русі та включає в себе процес створення правових норм і їх дію. Правова засада — це фундаментальна частина правового регулювання всіх виникаючих в ній суспільних інтересів. При цьому, засада права являє собою лише один з найважливіших елементів всієї системи джерел правового регулювання — нормативний акт. Тобто вона не тільки юридично закріплює окремі відносини, що вже склалися в правовій системі державі, а й сприяє встановленню, зміцненню і розвитку нових суспільно-правових відносин у певній сфері [108, с. 51].

М. М. Мазепа у контексті аналізу адміністративно-правових засад правоохоронної діяльності Державної служби охорони при МВС України розуміє такі засади як систему нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності ДСО при МВС України, яку складає сукупність законів та підзаконних нормативних актів, що створюють правове поле для її належної організації та функціонування. Дана структурна система нормативно-правового регулювання правоохоронної діяльності характеризується ієрархічним поєднанням його елементів, що виступає як

необхідний, закономірний зв'язок цієї системи [149, с. 8]. Н. С. Панова, досліджуючи проблеми адміністративно-правових засад розвитку державного управління в сучасній Україні, характеризує їх як «...сукупність адміністративно-правових норм, які визначають основні цінності, принципи, завдання, форми та методи розвитку нормотворчої і розпорядчої діяльності органів виконавчої влади з метою вдосконалення їхнього владно-організуючого впливу на відповідні суспільні відносини і процеси та оптимізації внутрішньоорганізаційної діяльності державних органів щодо забезпечення належного виконання покладених на них завдань, функцій і повноважень» [198, с. 9]. А. О. Собакарь та М. В. Ковалів, досліджуючи проблему адміністративно-правових основ (у розумінні засад) діяльності державних органів у сфері забезпечення національної безпеки, розуміють під ними «...сукупність взаємопов'язаних, внутрішньо погоджених основоположних нормативних правових актів, що містять юридичні принципи і норми, спрямовані на адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення національної безпеки з метою їх упорядкування, охорони та розвитку відповідно до суспільних потреб» [246, с. 158].

Варто відзначити, що в науковій літературі поняття засад тлумачиться у двох контекстах: по-перше, як сукупність нормативно-правових актів; по-друге, як система принципів. В рамках даного підрозділу нас цікавить саме перший аспект. При цьому, слід підкреслити, що в рамках даного дослідження мова йде про акти, які містять норми адміністративного права та за допомогою яких здійснюється адміністративно-правове регулювання здійснення. У найбільш загальному вигляді під правовим регулюванням (від лат. *regulare* — «спрямування», «впорядкування») розуміють один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою впорядкування їх в інтересах людини, суспільства і держави [298, с. 40]. Правове регулювання охоплює різні сторони суспільного життя, а юридичної форми набувають

основні й найважливіші види суспільних відносин у різних сферах людської діяльності, які потребують не просто законодавчої форми, а її змістовної правової наповненості. У цьому плані спеціальні юридичні знання про особливості та прояви права, правового регулювання й забезпечення, що досягаються правознавством, дають змогу краще розібратися в тих соціальних процесах, які зазнають юридичного впливу з боку держави та вимагають свого юридичного впорядкування з одночасним наповненням його правовим змістом [306, с. 32]. В залежності від норм права, за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин, воно набуває своєї специфіки.

В. В. Галуцько та О. М. Єщук визначають адміністративно-правове регулювання як цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб нормального функціонування громадянського суспільства та держави [69; 4, с. 242]. В. Й. Развадський визначає адміністративно-правове регулювання як комбінацію способів правового регулювання, в якій переважають зобов'язання та заборони. Ця комбінація формується через наділення учасників правовідносин суб'єктивними юридичними правами й покладання на них обов'язків шляхом визначення та закріплення у правових актах певних правил поведінки внаслідок правотворчої діяльності уповноважених на це органів (посадових осіб) [226, с. 169]. На думку І. А. Городецької, сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу виявляється крізь призму співвідношення потреб (інтересів) суб'єктів цих відносин (які можливо задовольнити завдяки інструментарію адміністративно-правового регулювання) і мети адміністративно-правового регулювання, за умови кореляції останньої із загальною метою правового регулювання розглядуваних суспільних відносин [76, с. 64].

Адміністративно-правове регулювання, як відзначалось раніше, здійснюється за допомогою норм адміністративного права. Виходячи із сучасного розуміння сутності адміністративного права, В. Б. Авер'янов пропонує наступне визначення: адміністративно-правові норми — це встановлені, санкціоновані або ратифіковані державою, формально визначені, юридично обов'язкові, охоронювані засобами державного примусу правила поведінки учасників суспільних відносин у сфері реалізації виконавчої влади та управлінської діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, які забезпечують умови реалізації цими учасниками своїх прав та виконання покладених на них обов'язків. Нормам властиві загальні риси, притаманні нормам інших галузей права. Зокрема, вони: встановлюються, санкціонуються чи ратифікуються державою і тому мають державно-владний характер; є формально визначеними загальнообов'язковими правилами поведінки; закріплюються в правових актах, що видаються компетентними державними органами; мають двосторонній характер, тобто встановлюють не тільки права, а й обов'язки учасників правовідносин; визначають певні варіанти поведінки; їх дотримання забезпечується шляхом як юридичного примусу, так і застосування різноманітних організаційних, роз'яснювальних, стимулюючих та інших заходів [1, с. 110–111]. О. В. Дьяченко зазначає, що адміністративно-правові норми — встановлені, ратифіковані або санкціоновані державою, забезпечені при необхідності її примусовою силою, загальнообов'язкові, формально визначені правила поведінки, які надають учасникам суспільних відносин, що складають предмет адміністративного права, юридичні права й покладають на них юридичні обов'язки [5, с. 42].

Водночас, нормам адміністративного права притаманні певні особливості, які відрізняють їх від норм інших галузей права. По-перше, предметом їх регулювання є суспільні відносини у сфері функціонування управлінських інститутів публічної влади, відповідно, метою цих норм є

забезпечення як організації та впорядкованості дій суб'єктів виконавчої влади, місцевого самоврядування, деяких інших суб'єктів управлінської діяльності, так і умов для реалізації і захисту прав і свобод громадян, щодо яких ця діяльність здійснюється. По-друге, переважна більшість норм адміністративного права має імперативний характер, адже одна із сторін у відносинах, що регулюються зазначеними нормами, завжди є носієм владних (державних або самоврядних) повноважень, тому для цих відносин характерне одностороннє волевиявлення носія цих повноважень. Ця імперативність виражається: а) у прямому приписі, що зобов'язує суб'єкта діяти тільки певним чином, та неможливості зміни умов норми за його волевиявленням; б) у можливості суб'єкта обирати варіант поведінки лише із передбачених у нормі таких варіантів; в) у можливості застосування примусової сили держави у випадку недотримання правил, встановлених нормою [1, с. 110–113; 39, с. 16].

Таким чином, під правовими засадами здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні ми будемо розуміти сукупність нормативно-правових актів, в нормах яких прямо чи опосередковано визначаються організаційні та правові основи для здійснення даного виду діяльності, крім того, в них вказуються предмет, межі та процедури проведення такого контролю. Розглядати відповідні нормативно-правові акти найбільш доцільно в залежності від їх юридичної сили, адже саме остання є об'єктивним відображенням того, яке місце посідають ці акти у відповідній системі.

Так, в першу чергу нами буде приділена увага Основному Закону нашої держави — Конституції України. В. Ф. Мелашенко писав, що конституція — це, як правило, єдиний правовий акт або система таких актів, за допомогою яких народ чи органи держави, які виступають від його імені, встановлюють основні принципи устрою суспільства і держави, форми безпосередньої демократії, визначають статус державної влади і місцевого самоврядування,

механізм їх здійснення, закріплюють права й свободи людини і громадянина [163, с. 89]. Конституція України — це єдиний нормативно-правовий акт найвищої юридичної сили, який є Основним Законом суспільства і держави, регулює найважливіші суспільні відносини, містить норми прямої дії, має особливий порядок прийняття, внесення до нього змін і доповнень та його захисту, гарантування. Конституція України як головне, системоутворююче джерело конституційно-правового інституту державної влади має ряд характерних ознак: по-перше, Конституція за своєю сутністю є Основним Законом, що виражає волю Українського народу і політику держави; по-друге, за змістом Конституція має найвищу юридичну силу; по-третє, норми Конституції є нормами прямої дії; по-четверте, Конституція приймається і вводиться в дію відповідно до передбаченої законом спеціальної процедури. Спеціальна процедура передбачена і щодо внесення змін і доповнень до Основного Закону; по-п'яте, чинне законодавство передбачає спеціальний механізм правового захисту, гарантування Конституції [282, с. 99–100].

Варто навести точку зору Ю. М. Тодики, який відзначає, що Конституція — це перш за все закон, який має найвищу юридичну силу порівняно з іншими законами. Конституція — це закон законів, вона не може бути змінена звичайним законом, внесення змін до неї зумовлює внесення змін до тих законів і підзаконних актів, що діяли на той час. Доктор юридичних наук справедливо відмічає, що від існуючих у державі численних законів Конституція відрізняється тим, що вона є головним джерелом конституційного права, в якому в систематизованій формі закріплені найважливіші правові норми держави і яке підноситься над усіма іншими законами через значення норм, правил, що в ньому містяться, і особливих гарантій їх реалізації. На відміну від інших галузевих законів, Конституція регулює надзвичайно широке коло суспільних відносин, які охоплюються терміном «державний устрій» [127, с. 55].

Таким чином, саме Конституція є підґрунтям для формування нормативних положень у будь-якій сфері діяльності. Усі інші нормативно-правові акти не можуть суперечити її нормам, інакше їх визнають неконституційними. Тож Основний Закон визначає ключові засади здійснення будь-якої діяльності, в тому числі і контрольної [115, с. 80–81]. Що ж стосується безпосередньо відомчого контролю за діяльністю судів (суддів), то саме нормами Конституції визначаються: по-перше, основні засади роботи контролюючих суб'єктів; по-друге, межі такого контролю, оскільки саме Основним Законом визначено принципи самостійності та незалежності судів, тощо.

Наступними за юридичною силою є звичайні закони України. Взагалі закон — це нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, який у межах відповідної процедури прийнятий парламентом або безпосередньо народом і регулює найважливіші суспільні відносини [199, с. 203]. Закони відрізняються від інших нормативно-правових актів за такими ознаками: 1. Вони приймаються спеціально уповноваженими суб'єктами — парламентом як органом законодавчої влади або безпосередньо народом (шляхом референдуму). В Україні прийняття законів є виключною компетенцією Верховної Ради України. Народ України здійснює законодавчі повноваження через всеукраїнський референдум. 2. Вони регулюють найбільш значущі, ключові суспільні відносини, встановлюють їх відправні засади. Так, згідно зі ст. 92 Конституції України, виключно законами України визначаються права, свободи, обов'язки людини і громадянина, порядок застосування мов, правовий режим власності, територіальний устрій України, організація і порядок проведення виборів та референдумів, організація і діяльність органів виконавчої влади, засади місцевого самоврядування, судоустрій, засади цивільно-правової відповідальності, діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них та ін. 3. Вони мають вищу юридичну силу. Вища

юридична сила закону виявляється у тому, що: всі інші нормативні акти повинні відповідати закону (вони мають підзаконний характер); закон може змінюватися чи скасовуватися тільки законом; прийняття нового закону спричиняє зміну або скасування підзаконних актів у частині, що суперечить цьому закону. 4. Вони приймаються з додержанням особливої процедури [199].

На переконання Н. Ю. Задираки, закон — це нормативно-правовий акт, що приймається компетентним органом влади чи референдумом в особливому порядку, регламентує найважливіші сфери суспільних відносин і має вищу юридичну силу [101, с. 51]. Особливої уваги заслуговує те, що вченою було виокремлено перелік найбільш характерних ознак досліджуваної категорії: 1) закон — це акт вищих представницьких органів, тобто приймається представниками всього населення, є первинним актом, формулює та закріплює основні засади системи законодавства; 2) закони регулюють найбільш важливі суспільні відносини. У правовій державі порядок із загальнодержавними, найбільш значущими проблемами законом повинні регулюватися усі питання, що зачіпають права, свободи та обов'язки громадянина; 3) закони — це акти, що приймаються в особливому порядку та наділені вищою юридичною силою [101, с. 51–52].

Тож до законів, які регламентують питання здійснення контролю за діяльністю приватних виконавців на законодавчому рівні, належить перш за все Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд [220]. У межах контролю за діяльністю суду та суддів закон регламентує: 1) роботу основних суб'єктів, уповноважених здійснювати такий контроль; 2) форми та види контролю за діяльністю суддів; 3) особливості проведення самоврядного контролю у сфері діяльності суддів; 4) інші вимоги, які

висувають до суддів та які підлягають перевірці під час контролю [145, с. 156–157; 220]. Окрім того, варто вказати, що окресленим вище законом України визначається порядок дисциплінарного провадження щодо суддів, необхідність проведення якого була визначена за результатами проведення контрольних заходів. Обов'язково варто відмітити, що в ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» відображаються засади незалежності суддів як основа його правового статусу: а) здійснення вказаного провадження специфічним суб'єктом, із особливим порядком утворення, функціонування; б) наявність особливих положень щодо звернення до суб'єктів дисциплінарного провадження (необхідність чіткого зазначення фактичних даних, що свідчать про вчинення суддею дисциплінарного проступку; можливість перевірки даних про наявність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, вирішення питання про відкриття дисциплінарної справи чи відмову в її відкритті, розгляд дисциплінарної справи і прийняття рішення (ст. 95 цього закону) тощо) [220].

Окрім наведеного вище, варто також вказати Закони України:

– «Про забезпечення права на справедливий суд», нормами якого визначаються: а) правовий статус окремих контролюючих суб'єктів; б) їх повноваження у відповідній сфері; в) підстави для початку проведення контрольних заходів по відношенню до суддів;

– «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 р. № 1798-VIII, який визначає порядок проведення попередньої перевірки дисциплінарної скарги (ст. 43). Крім цього, вказаним законом визначається проведення спеціальної перевірки кандидатів на посади члена Вищої ради правосуддя, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, обрання яких здійснюється з'їздом суддів України, з'їздом адвокатів України, всеукраїнською конференцією прокурорів, з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, який покладається на секретаріат Вищої ради правосуддя,

секретаріат Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідно (ст. 28 Закону України «Про Вищу раду правосуддя») [212];

– «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-УІІ, де значиться, що об'єктом будь-якого дисциплінарного проступку визначається внутрішній трудовий розпорядок, зокрема трудові обов'язки [268. с. 343]. Стосовно державних службовців–працівників апарату суду може бути застосовано положення ч. 1 ст. 65 Закону «Про державну службу», відповідно до якої підставою для застосування дисциплінарної відповідальності може бути порушення: посадових обов'язків; інших вимог, передбачених вказаним законом та іншими актами законодавства. Стосовно ж суддів, то у ст. 92 Закону «Про судоустрій і статус суддів» не передбачається загальної дефініції підстави для накладення дисциплінарної відповідальності. Натомість, достатньо детально визначено перелік конкретних дисциплінарних порушень;

– Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», що визначає правові та організаційні засади проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції (далі — перевірка суддів) як тимчасового посиленого заходу з використанням існуючих процедур розгляду питань про притягнення суддів судів загальної юрисдикції до дисциплінарної відповідальності і звільнення з посади у зв'язку з порушенням присяги з метою підвищення авторитету судової влади України та довіри громадян до судової гілки влади, відновлення законності і справедливості [213];

– «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 року [214] та Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року [218], які визначають порядок доступу до інформації та судових рішень з метою забезпечення відкритості діяльності судів загальної юрисдикції, прогнозованості судових рішень та сприяння однаковому застосуванню

законодавства. А порушення вимог закону та права осіб на доступ до судових рішень тягнуть за собою відповідальність згідно із законом [214; 218].

Наступними за юридичною силою є підзаконні нормативно-правові акти. С. С. Алексєєв вказує, що підзаконний нормативний акт — це нормативний юридичний акт компетентного органу, який заснований на законі і закону не суперечить. Вчений аргументує, що факт існування терміну «підзаконний нормативно-правовий» обумовлений вимогою верховенства закону [11, с. 227–228; 97]. «В умовах суворої законності усі юридичні акти (нормативні та індивідуальні) поділяються на дві супідрядні групи — закони і підзаконні акти. Це реальна гарантія високого демократизму всієї системи правових актів, неухильного проведення в ній загальних принципів права. Поняття «підзаконні акти» відображає одну загальну рису їх змісту — те, що вони базуються на законі, а також одну загальну особливість їх юридичної сили — те, що вони закону не суперечать. В іншому акти розглядуваної групи багато в чому розрізняються між собою, мають суттєві особливості як за змістом, так і за юридичною силою. Причому останній з означених критеріїв стосовно підзаконних актів береться в зв'язку з двома ознаками: а) компетенцією правотворчого органу і б) сферою дії акта. За цими ознаками усі підзаконні нормативні акти можуть бути поділені на чотири основні групи: загальні, місцеві, відомчі, локальні (внутрішньоорганізаційні)» [11, с. 227–228; 97].

Підзаконний нормативно-правовий акт, як пише О. Ф. Скакун, — це нормативний акт, виданий на основі закону, відповідно до закону і спрямований на його виконання шляхом конкретизації законодавчих приписів або встановлення первинних норм. Слово «підзаконний» не означає меншу юридичну обов'язковість цього акта порівняно з нормативно-правовим актом. Підзаконний акт володіє необхідною юридичною силою. Щоправда, його юридична сила не має такої ж загальності і верховенства, як це властиво закону. Проте, він посідає важливе місце в системі правового

регулювання, оскільки забезпечує виконання законів шляхом конкретизованого, деталізованого нормативного регулювання усього комплексу суспільних відносин. Ознаки підзаконного нормативно-правового акта: 1) містить вторинні (похідні) норми, що приймаються на основі закону, відповідають йому; 2) розвиває, конкретизує, деталізує первинні норми, вміщені в законах, з метою їх реалізації або регулює забезпечувальні чи допоміжні суспільні відносини; 3) приймається як колегіальним органом держави (уряд), так і уповноваженими особами (Генеральний прокурор); 4) залежно від виду має свою процедуру прийняття, яка не настільки сувора і деталізована, як при прийнятті законів; 5) порівняно із законами кількість їх більша, оскільки суб'єктами їх прийняття виступають органи влади, як виконавчі (згори донизу), так і представницькі (органи місцевого самоврядування та їх посадові особи тощо) [240].

Серед підзаконних нормативно-правових актів в контексті визначеної у роботі проблематики слід назвати:

– прийняте 2 квітня 2015 року рішення Ради суддів України № 28, яким було затверджено «Систему оцінювання роботи суду; стандарти, критерії, показники та методи» та «Базові показники роботи суду». Зокрема, використано такі критерії як: кількість та відсоток справ та матеріалів, загальний термін проходження яких триває понад один рік; кількість розглянутих справ та матеріалів за звітний період, поділена на кількість нових справ та матеріалів; середня кількість розглянутих справ на одного суддю [219];

– рішення Ради суддів України від 22 липня 2015 року № 80, яким проголошено приєднання Ради суддів України до членів Міжнародного консорціуму досконалості суду [221]. Відповідно до цього рішення, цілями консорціуму є: співпраця членів консорціуму щодо розробки та популяризації інструментів оцінювання якості роботи суду; сприяння застосуванню Міжнародної Схеми досконалості суду в різних країнах світу,

розвиток та постійне оновлення Міжнародної Схеми досконалості суду, зважаючи на нові технології та інновації, що спрямовані на підвищення якості роботи суду, розробка та застосування нових підходів, спрямованих на досягнення судової досконалості [270, с. 146];

– Кодекс суддівської етики, затверджений рішенням З'їзду суддів України від 24.10.2002 р. [117]. Даним кодексом встановлено етичні стандарти, пов'язані зі статусом судді. Відповідно до ст. 4 Кодексу суддівської етики, порушення встановлених ним правил етичної поведінки не можуть самі по собі застосовуватися як підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та визначати ступінь їх вини. Водночас, вказані правила можуть застосовуватись разом із конкретними нормами, що є підставою для дисциплінарної відповідальності. Статтями 1, 3 кодексу встановлено обов'язок судді бути прикладом неухильного додержання вимог закону і принципу верховенства права, присяги судді, а також дотримання високих стандартів поведінки з метою зміцнення віри громадян у чесність, незалежність, неупередженість та справедливість суду. Вказується також на обов'язок судді оцінювати свою поведінку з позиції розсудливої, законослухняної та поінформованої людини [117].

У підсумку представленого підрозділу дисертаційного дослідження варто відзначити, що на сьогоднішній день правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) розпорошені у великій кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили, серед яких, на нашу думку, ключова роль відводиться законам України. Саме на законодавчому рівні визначаються найбільш важливі аспекти здійснення такого контролю, його процедурні особливості тощо. На завершення хотілося б вказати, що пріоритетна роль в регулюванні відомчого контролю відводиться саме нормам адміністративного права, адже саме за їх допомогою визначаються: 1) правовий статус контролюючих суб'єктів (їх права, обов'язки та повноваження); 2) процедура проведення відомчого

контролю; 3) форми та методи контролю; 4) у разі необхідності засади притягнення до відповідальності підконтрольних об'єктів тощо.

Висновки до розділу 1

Аргументовано, що у найбільш загальному розумінні законність слід тлумачити як вихідну засаду, ідею, що лежить в основі здійснення будь-якої діяльності, незалежно від того, про яку сферу суспільних відносин йдеться. Вона перш за все передбачає неухильне слідування всіма суб'єктами права нормам чинного законодавства, а відтак, сприяє забезпеченню панування правопорядку в суспільстві.

Наголошено, що законність, як ключова засада здійснення судочинства, має два ключові аспекти: по-перше, вона спрямована на те, щоб діяльність судів була правомірною та відповідала нормам чинного законодавства, а також світовим стандартам, які є загальновизнаними у цій сфері; а по-друге, законність передбачає, що суди, здійснюючи правосуддя, повинні виносити справедливі та законні рішення, тим самим забезпечуючи належний захист прав та свобод громадян, а як результат — панування права в українському суспільстві. Саме тому вкрай важливо, щоб держава створила всі необхідні умови для забезпечення законності українського судочинства. Одним із таких засобів беззаперечно є вироблення сприятливих організаційних та правових умов для здійснення відомчого контролю у цій сфері.

Узагальнено, що відомчий контроль як один із засобів забезпечення законності у сфері судочинства представляє собою систематичну, впорядковану та регламентовану законодавством діяльність уповноважених органів державної влади, яка спрямована на: по-перше, перевірку, аналіз та вивчення судових рішень на предмет їх законності та справедливості; по-друге, підвищення правової свідомості самих суддів, адже наявність

контролю є важливим превентивним заходом для попередження вчинення ними проступків під час здійснення судочинства. А відтак, не може викликати жодних сумнівів той факт, що відомчий контроль — це один із важливих та ефективних засобів забезпечення законності у сфері судочинства.

Встановлено, що ключовими особливостями здійснення відомчого контролю у сфері здійснення судочинства, на нашу думку, є: специфічний склад суб'єктів, які уповноважені здійснювати контрольну діяльність в окресленій сфері суспільних відносин; особливий об'єкт та предмет контролю; неможливість втручання контролюючих суб'єктів безпосередньо у процес здійснення судочинства; межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) визначаються та законодавчому рівні та обумовлені специфікою правового статусу останніх; наявність чітко визначених та детально прописаних адміністративних процедур здійснення відомчого контролю; контроль повинен здійснюватись таким чином, щоб закріплені Конституцією та іншими законами гарантії діяльності суддів жодним чином не були порушені; у разі виявлення проступків суддів заходи дисциплінарного характеру по відношенні до них можуть застосовувати досить мале коло уповноважених суб'єктів, перелік яких визначається чинним законодавством України.

Акцентовано увагу, що відомчий контроль за діяльністю суддів є перш за все складним явищем, що вимагає особливого підходу з боку контролюючих суб'єктів. Це пояснюється особливим правовим статусом суддів взагалі та сукупністю гарантій забезпечення їх діяльності зокрема. Тож до особливостей діяльності судів (суддів) як об'єкта відомчого контролю віднесено: необхідність врахування та дотримання принципу незалежності під час реалізації контрольних заходів по відношенню до суддів; суддівські повноваження мають владний характер; високе психологічне навантаження суддів; підвищені ризики вчинення корупційних

правопорушень; діяльність суддів максимально детально врегульована нормами чинного законодавства, тобто наявними є жорстка регламентація їх поведінки та процесуальний порядок їх дій; високий рівень моральної та етичної відповідальності суддів.

Наголошено, що принципи верховенства права і законності є ключовими (базовими) при здійсненні будь-якої діяльності. Вони передбачають, що під час здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів повинні бути дотримані: по-перше, норми чинного законодавства, яким визначаються правові засади діяльності суддів в Україні, а також регулюється робота суб'єктів відомчого контролю; по-друге, норми моралі, етики, а також існуючі правові звичаї та традиції. Окрім того, вказано, що саме верховенство права та законність лежать в основі формування та реалізації інших принципів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Аргументовано, що ефективність і дієвість відомчого контролю за діяльністю суддів є одними із ключових принципів здійснення відповідної діяльності, оскільки, по-перше, такий контроль має реалізовуватись при мінімальних витратах — фінансових, матеріально-технічних, людських, тощо, однак, при цьому його результат повинен бути якісним та таким, який певним чином можна розрахувати; по-друге, кінцевий результат відомчого контролю повинен сприяти виявленню реальних проблем у відповідній сфері, а також прийняттю відповідного управлінського рішення.

З'ясовано, що принципи відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні представляють собою не просто вихідні засади (ідеї), які лежать в основі здійснення відповідної діяльності. Вони являють собою певну відправну точку, першоджерело, на якому мають будуватись відносини під час здійснення контрольної діяльності уповноваженими суб'єктами, їх дотримання є обов'язковим для всіх учасників даних правовідносин, а будь-яке відхилення від них повинно тягнути за собою

настання негативних наслідків у вигляді юридичної відповідальності. До принципів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні віднесено: верховенство права та законність; принцип дієвості та ефективності; принцип оперативності; принцип плановості; принцип науковості; принцип професіоналізму; принцип реальності покарання у разі виявлення відхилення від дотримання норм чинного законодавства суддями; принцип розподілу компетенцій контролюючих суб'єктів; принцип дотримання незалежності, самостійності та недоторканності суддів; принцип взаємодії суб'єктів контролю. Як недолік відзначено, що окреслені нами засади не віднайшли належного законодавчого закріплення, що є суттєвою прогалиною як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Відзначено, що на сьогоднішній день правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) розміщені у великій кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили, серед яких, на нашу думку, ключова роль відводиться звичайним законам України. Саме на законодавчому рівні визначаються найбільш важливі аспекти здійснення такого контролю, його процедурні особливості тощо. Акцентовано увагу, що пріоритетна роль в регулювання відомчого контролю відводиться саме нормам адміністративного права, адже саме за їх допомогою визначаються: 1) правовий статус контролюючих суб'єктів (їх права, обов'язки та повноваження); 2) процедура проведення відомчого контролю; 3) форми та методи контролю; 4) у разі необхідності засади притягнення до відповідальності підконтрольних об'єктів тощо.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДІВ (СУДДІВ) В УКРАЇНІ

2.1. Предмет та межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні

Різні тлумачні словники по-різному визначають зміст такої категорії як «предмет», зокрема, це те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність кого-, чого-небудь [244, с. 527]; психологічний словник розглядає «предмет» як пізнаний об'єкт [223, с. 108]; філософський — як речі, явища, процеси, їхні сторони й відношення, які вже відомі, зафіксовані в тій чи іншій формі знання, але підлягають подальшому дослідженню [276, с. 360]; а також як сферу соціальної дійсності, котра зазнає перетворення [42, с. 185], тощо. Л. Коваль наголошує на тому, що особливістю предмета власне у сфері адміністративно-правових відносин є те, що ним є не державне управління, а суспільні відносини, що виникають у зв'язку з управлінням [114, с. 4]. Як наголошує С. Гончарук, в адміністративному праві предмет виражається в суспільних відносинах управлінського характеру, які виникають під час здійснення завдань і функцій виконавчої влади, внутрішньої організації діяльності державних органів [75, с. 7–8]. Отже, предметом відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) вочевидь є суспільні відносини, що виникають в процесі здійснення внутрішньої організації діяльності судів.

Основа правової регламентації предмета відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні міститься в нормах Конституції України. Зокрема, нормою статті 126 встановлено підстави для звільнення судді, а саме: 1) неспроможність виконувати повноваження за станом здоров'я; 2) порушення суддею вимог щодо несумісності; 3) вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками,

що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; 4) подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням; 5) незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду; 6) порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. Практично половина з означених підстав безпосередньо стосуються порушення вимог щодо належного виконання суддями покладених на них обов'язків, неухильне дотримання яких є основою забезпечення незалежного та справедливого правосуддя.

Предмет відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні розкривається і в інших нормативно-правових актах, зокрема, законах та підзаконних нормативно-правових актах, які визначають вимоги до діяльності суддів та судів, а також компетенцію суб'єктів здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» визначаються як загальні вимоги, що стосуються діяльності судів та суддів, так і положення щодо контролю за їх дотриманням. Зазначаючи вимоги до кандидатів на посаду судді, такі як: громадянство України, відповідність віковим критеріям, рівню освіти, стажу професійної діяльності у сфері права, володіння державною мовою, компетентність та добросовісність (ст. 69), закон одночасно визначає ці критерії як предмет відомчого контролю, що реалізується Вищою кваліфікаційною комісією суддів, у тому числі й шляхом проведення відбіркового іспиту. Відбіркового іспиту проводиться у формі анонімного тестування з метою перевірки рівня загальних теоретичних знань кандидата на посаду судді у сфері права, володіння ним державною мовою, особистих морально-психологічних якостей кандидата. Також Вища кваліфікаційна комісія суддів України після ухвалення попереднього рішення про допуск осіб, які успішно склали відбіркового іспит, до наступного етапу добору надсилає до уповноважених органів запити про перевірку відповідних

відомостей щодо вказаних осіб (ст. 73). Заповнення кандидатом на посаду судді на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларації родинних зв'язків за формою, що визначається комісією, також є певним способом проведення відомчого контролю за відповідністю вищеназваним критеріям кандидата на посаду судді. Під час проведення кваліфікаційного іспиту, що проводиться шляхом складення кандидатом на посаду судді письмового анонімного тестування та виконання анонімно письмового практичного завдання, Вища кваліфікаційна комісія суддів України виявляє рівень знань, практичних навичок та умінь у застосуванні закону та веденні судового засідання, які, в свою чергу, складають предмет контрольної діяльності комісії.

Саме розглядуваним законом передбачені обов'язки суддів, до яких віднесено такі: 1) справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства; 2) дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів; 3) подавати декларацію добросовісності судді та декларацію родинних зв'язків судді; 4) виявляти повагу до учасників процесу; 5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання; 6) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції; 7) подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 8) систематично розвивати професійні навички (уміння), підтримувати свою кваліфікацію на належному рівні, необхідному для виконання повноважень у суді, де він обіймає посаду; 9) звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального

прокурора упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання; 10) підтверджувати законність джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді. Більш детальний зміст цих обов'язків розкривається в інших нормах названого закону. Покладений статтею 54 закону обов'язок судді дотримуватися вимог щодо несумісності серед іншого включає такі обмеження як: перебування на посаді судді несумісне із зайняттям посади в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом; суддя не може поєднувати свою діяльність із підприємницькою, адвокатською діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу (крім викладацької, наукової чи творчої), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку; суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках та ін.

Окрему увагу названий закон приділяє кваліфікаційному оцінюванню суддів. Кваліфікаційне оцінювання, згідно із статтею 83 названого закону, проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України з метою визначення здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за визначеними законом критеріями. Критеріями такого оцінювання є: 1) компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо); 2) професійна етика; 3) доброчесність. Дані критерії вочевидь складають предмет відомчого контролю за діяльністю суддів. Отже, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» можна назвати основним

спеціальним нормативно-правовим актом, що визначає предмет та межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів).

Професійна етика суддів як предмет відомчого контролю складається з певних вимог, ключові положення яких викладено у Кодексі суддівської етики [216], положення якого спрямовані на встановлення етичних стандартів, пов'язаних зі статусом судді. Критерії доброчесності в якості предмета відомчого контролю визначені на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у декларації доброчесності, зокрема, до них відносяться: 1) відповідність рівня життя судді наявному в нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) своєчасне та повне подання декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та достовірність задекларованих у ній відомостей; 3) невчинення корупційних правопорушень; 4) відсутність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності; 5) сумлінне виконання обов'язків судді та дотримання ним присяги; 6) невторчання у правосуддя, яке здійснюється іншими суддями; 7) проходження перевірки суддів відповідно до Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» та її результати; 8) відсутність заборон, визначених Законом України «Про очищення влади». Цю декларацію суддя зобов'язаний заповнювати щорічно до 1 лютого.

Вища рада правосуддя діє на підставі статті 131 Конституції України та прийнятого на її виконання Закону України «Про Вищу раду правосуддя», згідно зі статтею 1 якого вона є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів [212].

В складі Вищої ради правосуддя діє Комісія з питань доброчесності та етики, що є колегіальним органом, який діє при Вищій раді правосуддя та утворюється з метою забезпечення прозорості і підзвітності членів Вищої ради правосуддя та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України [212]. До її основних завдань відносяться й ті, що стосуються відомчого контролю, зокрема:

- оцінка відповідності члена або кандидата (під час спеціальної перевірки) до складу Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України принципам добросовісності та етичним нормам судді, які є невід'ємною складовою професійної етики члена Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та контролю за прозорістю діяльності Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України [212];

- затвердження висновків про невідповідність встановленим законом вимогам кандидатів на посаду члена Вищої ради правосуддя до обрання (призначення) їх на посаду, що перешкоджає призначенню їх на відповідну посаду [212];

- внесення подання щодо звільнення члена Вищої ради правосуддя з посади з підстав: грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом члена Вищої ради правосуддя або виявило його невідповідність займаній посаді, допущення іншої поведінки, що підриває авторитет та суспільну довіру до правосуддя та судової влади, у тому числі недотримання етичних стандартів судді як складової професійної етики члена Вищої ради правосуддя; виявлення обґрунтованості наявних обставин щодо його невідповідності встановленим законом вимогам, у тому числі й щодо сумісництва; істотного порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції; систематичної неучасті у роботі Вищої ради правосуддя чи органу Вищої ради правосуддя, до складу якого він входить [212];

– внесення подання щодо звільнення члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з підстав, визначених пп. 3–6 частини першої статті 96 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме: виявлення обставин щодо його невідповідності встановлених законом вимогам; порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції; неучасть у роботі Комісії протягом одного календарного місяця поспіль без поважних причин або неодноразова відмова без поважних причин від голосування з питань, що розглядаються; грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним із статусом члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або виявило його невідповідність займаній посаді, допущення іншої поведінки, що підриває авторитет та суспільну довіру до правосуддя і судової влади, у тому числі недотримання етичних стандартів судді як складової професійної етики члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України [212];

– здійснення моніторингу інформації про суддів Верховного Суду з метою виявлення дисциплінарних порушень, грубого або систематичного нехтування суддею своїми обов'язками, його несумісності зі статусом судді чи його невідповідності займаній посаді, порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна [212].

Належне виконання суддями покладених на них обов'язків, як суто професійних, так і морально-етичних, є особливим предметом відомчого контролю за їх діяльністю. Дисциплінарне провадження щодо суддів здійснюють Дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя. Підстави притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності доволі детально розкривають зміст предмета контролю в цій сфері. Аналіз положень статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», що визначає перелік підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження, дозволяє їх класифікувати на такі групи:

1) дії, що порушують основні принципи правосуддя в Україні, а саме умисні або внаслідок недбалості: а) незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду; б) незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору; в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу; г) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; г) незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу; д) порушення правил щодо відводу (самовідводу) [106];

2) бездіяльність судді, що сприяє порушенню строків та порядку реалізації судочинства, зокрема: безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з прийняттям вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень; неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством, спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок; неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про

реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом) [106];

3) порушення, що пов'язані з неподанням, несвоєчасним поданням чи поданням завідомо неправдивої інформації, що згідно з вимогами закону має бути оприлюднена: неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції; зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством; ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя, у тому числі недодержання встановлених законом строків надання інформації; неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим законом; подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей; неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному цим законом; декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді [106];

4) діяння корупційного характеру: використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку; допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна; визнання судді винним у

вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом; втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями [106];

5) здійснення суддею діянь, що сприяють підриву авторитету правосуддя: допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема, в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу; умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків [106];

6) недбале відношення судді до покладених на нього обов'язків: розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні; непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання [106].

Розглянуті вище питання, що складають предмет відомчого контролю, стосуються насамперед окремих суддів. Разом з тим, предметом відомчого контролю є й діяльність судів. Так, Рада суддів України як орган суддівського самоврядування здійснює контроль за організацією діяльності судів, заслуховує з цих питань Голову Державної судової адміністрації

України, його заступників, керівників структурних підрозділів і територіальних управлінь Державної судової адміністрації України [225]. Державна судова адміністрація України також здійснює відомчий контроль щодо діяльності як судів, так і суддів.

Згідно з аналізом п. 6 Положення про Державну судову адміністрацію України [217], до контрольних повноважень цього державного органу у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади, можна віднести такі: організовує внутрішній контроль та забезпечує його здійснення в ДСА України, її територіальних управліннях, державних підприємствах, установах і організаціях, що належать до сфери управління ДСА України; організовує внутрішній аудит та забезпечує його здійснення в ДСА України, її територіальних управліннях, державних підприємствах, установах і організаціях, що належать до сфери управління ДСА України; здійснює контроль за дотриманням встановленого порядку ведення особових справ суддів та працівників апаратів судів і територіальних управлінь, забезпечує облік кадрів, що передбачає збирання, оброблення, використання, зберігання, захист даних щодо суддів та працівників апаратів судів і територіальних управлінь, у тому числі персональних; вивчає кадрові питання апарату судів, організовує та контролює кадрову роботу в територіальних управліннях, прогнозує потребу у спеціалістах, здійснює замовлення на підготовку відповідних спеціалістів; здійснює в межах повноважень, визначених законом, організаційне забезпечення та контроль за діяльністю територіальних управлінь; реорганізовує та ліквідує підприємства, установи і організації, що належать до сфери управління ДСА України, затверджує їх статuti (положення), здійснює контроль за їх дотриманням; розглядає звернення громадян з питань, що належать до повноважень ДСА України, вживає заходів щодо усунення причин та умов, які породжують такі звернення, тощо.

Підбиваючи підсумки цієї частини дослідження, що стосується саме предмета відомчого контролю за діяльністю судів (суддів), слід зазначити, що в загальному розумінні предмет відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) являє собою дотримання чи недотримання, виконання чи невиконання судами в цілому та окремими суддями установлених чинним законодавством норм та вимог, що стосуються провадження суддівської діяльності.

Д. Шпенюк, виділяючи особливості контролю за службою суддів в Україні, називає такі особливості даного контролю: 1) здійснюється лише в межах, які дозволяють зберегти самостійність, незалежність, недоторканість судів та суддів; 2) повинен здійснюватися в таких формах, що виключають можливість втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя та будь-якого впливу на їх рішення; 3) суб'єкти контролю за службою суддів, на відміну від контролю за іншими суб'єктами, не можуть перебувати по відношенню до суддів та судів як підконтрольних суб'єктів у правовідносинах влади–підпорядкування, оскільки в службі суддів взагалі виключено таке відношення; 4) суб'єкти контролю не можуть за будь-яких умов втручатися в діяльність суду або кожного окремого судді; 5) застосовувати заходи дисциплінарного, адміністративного, кримінального впливу може лише обмежене коло суб'єктів, визначених Конституцією України та Законом «Про судоустрій і статус суддів» [291, с. 440].

Межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) мають важливе значення для забезпечення належного здійснення правосуддя в Україні на засадах верховенства права, суддями, що є незалежними та недоторканими. Такі межі містяться в тих нормативно-правових актах, які регламентують судоустрій та діяльність судів та суддів в Україні.

Насамперед, серед основних нормативно-правових актів, які визначають межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів), слід назвати Конституцію. Зокрема, у статті 8 проголошено визнання та дію

принципу верховенства права, а також гарантовано звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України. Стаття 126 визначає, що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України, а також передбачає заборону впливу на суддю у будь-який спосіб. Вочевидь, в цій нормі відображено основний принцип меж як відомчого, так і позавідомчого контролю за діяльністю судів (суддів), а саме забезпечення відсутності впливу на незалежність та недоторканність суддів як суб'єктів реалізації правосуддя в Україні.

Загальним принципом визначення меж відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) є самостійність, незалежність та недоторканість суддів та судів.

Межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) мають виступати певною гарантією незаконного та необґрунтованого втручання в діяльність судів та окремих суддів. До таких гарантій можна віднести й передбачену статтею 35 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» можливість оскарження рішення Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя до Вищої ради правосуддя. При цьому, саме рішення у дисциплінарній справі повинно містити порядок і строк оскарження рішення, в тому числі дозвіл скаржнику на оскарження рішення, якщо він наданий (ст. 50). За результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати Вища рада правосуддя має право: 1) скасувати повністю рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та закрити дисциплінарне провадження; 2) скасувати частково рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення; 3) скасувати повністю або частково рішення Дисциплінарної палати про відмову в притягненні до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення; 4) змінити рішення

Дисциплінарної палати, застосувавши інший вид дисциплінарного стягнення;
5) залишити рішення Дисциплінарної палати без змін.

До гарантій діяльності суддів, що покликані забезпечити відсутність неправомірного втручання у здійснення ними правосуддя та певним чином визначають межі відомчого контролю за діяльністю суддів, можна віднести й відповідальність суб'єктів такого контролю за вчинені в цій сфері правопорушення. Зокрема, серед підстав для звільнення члена Вищої ради правосуддя з посади, що передбачені статтею 24 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», є такі як: грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом члена Вищої ради правосуддя або виявило його невідповідність займаній посаді, допущення іншої поведінки, що підриває авторитет та суспільну довіру до правосуддя та судової влади, у тому числі недотримання етичних стандартів судді як складової професійної етики члена Вищої ради правосуддя; істотне порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) обумовлені: по-перше, низкою нормативно-правових актів, які визначають предмет відомчого контролю; по-друге, визначеними чинним законодавством повноваженнями щодо провадження уповноваженими суб'єктами заходів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів); по-третє, можливістю оскарження рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді; по-четверте, встановленням відповідальності суб'єктів, що здійснюють відомчий контроль за діяльністю судів (суддів), за вчинення корупційних діянь та інших порушень покладених на них обов'язків, які визначені чинним законодавством; по-п'яте, дотриманням вимог щодо неприпустимості втручання у здійснення правосуддя шляхом впливу на суд або суддів у будь-який спосіб.

Предметом відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) є перелік питань, щодо яких здійснюються відповідні заходи контролю. Предмет такого контролю визначений колом повноважень суб'єктів відомчого суддівського контролю та обумовлений необхідністю забезпечення незалежності, безсторонності та справедливості судів, а також неухильного дотримання суддями покладених на них обов'язків, зокрема, й щодо додержання правил суддівської етики, вимог доброчесності та інших вимог, що пред'являються законом до суддів.

Предмет відомчого контролю за діяльністю суддів можна поділити на певні різновиди, зокрема, предметом відомчого контролю можуть бути: рівень знань та професійної підготовки кандидатів на посаду судді; виконання суддями покладених на них обов'язків, у тому числі й щодо додержання вимог та правил суддівської етики, антикорупційних вимог та інших вимог; правомірність притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності тощо.

Слід зазначити, що межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) не можна вважати чітко окресленими чинним законодавством. Зокрема, слід погодитися з думкою А. Рищенко про те, що Закон України «Про судоустрій і статус суддів» не передбачає обмежень втручання в особисте та сімейне життя під час здійснення моніторингу способу життя [227]. Представляється доцільним Законом України «Про судоустрій і статус суддів» у главі 2, яка присвячена правовому статусу суддів, закріпити положення, подібне до того, що міститься в ст. 51 Закону України «Про запобігання корупції», згідно з яким моніторинг способу життя здійснюється із додержанням законодавства про захист персональних даних та не повинен передбачати надмірного втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи. Чітке окреслення предмета та меж як відомчого, так і позавідомчого контролю за діяльністю судів (суддів) є перспективним напрямком діяльності законодавця.

2.2. Адміністративно-правовий статус суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні

Здійснення якісного та ефективного контролю у будь-якій сфері суспільного життя є неможливим без належної роботи уповноважених на те суб'єктів. І реалізація відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) у цьому контексті не є виключенням, особливо враховуючи особливий статус самих підконтрольних об'єктів. Сучасні тлумачні словники української мови визначають «суб'єкт» відразу з кількох позицій: у філософському розумінні — як «істоту, здатну до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й цілеспрямованої діяльності»; у книжному — як «особу, групу осіб, організацію, яким належить активна роль у певному процесі, акті»; у медичному — як «людину, що є носієм певних фізичних і психічних якостей»; у розмовному — як «особу, індивіда, індивідуума або ж людину з негативними рисами характеру, непривабливою чи підозрілою зовнішністю» [305, с. 442]. Відповідно до точки зору, яку висловлює О. Брушлинський, суб'єкт — це людина, люди на найвищому для кожного з них рівні активності, цілісності, автономності та ін.; творець власної історії, свого життєвого шляху; той, хто здійснює діяльність, спілкування, поведінку, споглядання й інші види специфічно людської активності: творчої, моральної, вільної та ін. [40, с. 331]. Науковець також зазначає, що суб'єкт — це «якісно визначений спосіб самоорганізації, саморегуляції, узгодження зовнішніх і внутрішніх умов активності, центр координації всіх психічних процесів, станів, властивостей, здібностей, можливостей (і обмежень) особистості співвідносно з об'єктивними і суб'єктивними (мети, домагання, завдань) умовами діяльності та ін.» [40, с. 331].

Щодо визначення поняття «суб'єкт контролю», то в юридичній літературі можна зустріти чималу кількість підходів щодо його тлумачення. Варто навести точку зору В. М. Горшенєва та І. Б. Шахова, що під час

вирішення окресленого питання необхідно виходити з такого [77, с. 55]: найбільш широке значення з усіх наведених вище дефініцій має термін «суб'єкт контрольних правовідносин», оскільки він включає в себе два взаємопов'язані складники: суб'єктів, на яких покладено здійснення контрольних повноважень, і суб'єктів, щодо яких такі контрольні повноваження здійснюються; термін «підконтрольний суб'єкт», як правило, використовується для позначення суб'єктів, діяльність яких контролюють. У нашому випадку цей термін частково збігається з терміном «об'єкт контролю», оскільки окремі аспекти діяльності осіб, на яких покладається здійснення нотаріальної діяльності, є окремими складниками предмета контролю в зазначеній сфері; такі терміни як «суб'єкт контрольної діяльності», «суб'єкт, наділений контрольними повноваженнями», «контрольні органи», «контролюючий суб'єкт» за своїм змістом є фактично тотожними й використовуються для позначення «визначених державою носіїв контрольних повноважень» [77, с. 55].

На думку О. Д. Василика, під поняттям суб'єкта контролю слід розуміти носія контрольних функцій щодо об'єкта контролю [55, с. 343]. Таке визначення, на нашу думку, хоча і є досить лаконічним, однак, недостатньо повно відображає всю специфіку даної наукової категорії. С. В. Шестак доводить, що суб'єкт контролю — це особа, соціальна спільнота, організація або орган держави, що має повноваження (право) здійснювати контрольну діяльність. В умовах демократизації суспільства коло суб'єктів контролю розширюється за рахунок інституцій громадянського суспільства, які мають реальні можливості спостерігати за державою та її органами [288].

Таким чином, під суб'єктом відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) слід розуміти спеціальні органи державної влади, які відповідно до норм чинного законодавства уповноважені здійснювати контрольну діяльність у цій сфері та володіють всіма необхідними засобами та інструментами для цього. Що ж стосується безпосередньо окресленої у

роботі проблематики, то варто відзначити, що в юридичній літературі вчені по-різному підходять до переліку суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів). Так, А. Л. Борко вказує, що контроль та нагляд за діяльністю судів в Україні може бути диференційований залежно від його суб'єктів, що реалізують відповідні контрольно-наглядові заходи щодо поведінки учасників адміністративно-правових відносин у судах. Ті чи інші контрольно-наглядові заходи відносно окремих аспектів позапроцесуальної діяльності судів в Україні здійснюються досить широким колом суб'єктів, до яких належать державні органи, в цілому представлені органами законодавчої, виконавчої та судової влади, муніципальні органи і громадськість. При цьому, визначаючи приналежність певних інституцій до суб'єктів контролю та нагляду за діяльністю судів в Україні, слід враховувати, що контроль і нагляд не обмежуються однією суто лише перевіркою, передбачаючи також й моніторинг, аналіз, інспектування, експертизу, звітування та інші форми одержання відомостей про стан предмета та об'єкта контролю/нагляду [38, с. 332]. В свою чергу, до суб'єктів внутрішнього контролю за діяльністю судів в Україні А. Л. Борко відносить: голову суду та його заступників, які можуть виконувати окремі повноваження голови суду; апарат суду, який, з позицій автора, виступає не тільки в якості об'єкта контрольно-наглядової діяльності, але й в особі його відповідних посадових осіб — суб'єктом внутрішнього контролю в апараті суду. При цьому, характеризуючи апарат суду як суб'єкта контролю, автор зазначає, що ним виконуються переважно технічні контролюючі заходи, самостійно він не приймає рішення, наприклад, відносно позапроцесуальної діяльності суддів, лише надаючи з цього приводу необхідні відомості іншим компетентним суб'єктам. Такими суб'єктами автор називає: керівника апарату суду; Пленум Верховного Суду України; секретаря Пленуму Верховного Суду України; секретаря пленуму вищого спеціалізованого суду органи суддівського самоврядування; Державну судову адміністрацію

України та її територіальні органи; Раду суддів; Вищу кваліфікаційну комісію суддів України [38, с. 332–336].

В свою чергу, В. М. Бевзенко до суб'єктів контролю, які перебувають всередині судової системи, відносить кваліфікаційну комісію суддів — як безпосередньо контролюючий орган, та органи, що поєднують функції контролю і організаційно-кадрового забезпечення, — органи суддівського самоврядування та Вища рада юстиції [25, с. 52]. Доповнюючи вказаного автора, О. М. Нечитайло та інші науковці підкреслюють, що контроль за діяльністю судів здійснюють Державна судова адміністрація, голови судів і керівники апаратів судів та органи суддівського самоврядування, які складаються зі зборів суддів, Ради суддів України, з'їзду суддів України [8, с. 151–152; 147, с. 74, 75].

Цікавою видається точки зору Д. В. Мандичева, який досліджуючи суб'єкти контролю за діяльністю господарських судів, пропонує поділити їх на три великі групи [158, с. 248]: 1) суб'єкти внутрішнього контролю по відношенню до системи господарських судів (голова відповідного господарського суду та його заступники; органи суддівського самоврядування: збори суддів кожного господарського суду та Пленум у Верховному Суді України; міжсудові та вищі органи суддівського самоврядування — збори господарських судів, Рада суддів України та з'їзд суддів України; громадська рада при Раді суддів України); 2) суб'єкти зовнішнього контролю по відношенню до системи господарських судів, однак, внутрішні по відношенню до судової системи контролю (Вища кваліфікаційна комісія суддів; Вища рада правосуддя; Громадська рада доброчесності; апеляційні господарські суди та Верховний Суд України); 3) суб'єкти зовнішнього по відношенню до судової системи контролю (громадськість; Президент України; Верховна Рада України; Уповноважений з прав людини; прокуратура України) [158, с. 248].

Таким чином, спираючись на наукові погляди вчених та норми чинного законодавства України, вважаємо, що суб'єктів відомчого контролю найбільш доцільно поділити на: 1) зовнішніх, які не входять до складу судової системи (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, прокуратура); 2) внутрішніх, тобто таких, що входять до складу судової системи України (Голова суду та його заступники, органи суддівського самоврядування, що складаються зі зборів суддів, які є «первинними» органами суддівського самоврядування, Вища рада правосуддя, керівник апарату суду, Державна судова адміністрація). Враховуючи все різноманіття суб'єктів відомчого контролю, слід відзначити, що кожен із них наділений власним, особливим адміністративно-правовим статусом, який дозволяє їм якісно та ефективно вирішувати свої завдання в цьому контексті.

Більшість наукових праць щодо з'ясування суті правового статусу належить представникам теорії права. Так, О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко вказують, що правовий статус — це система законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів та обов'язків суб'єкта суспільних відносин. Характерними ознаками правового статусу вони вважають: 1) універсальність (він поширюється на всіх суб'єктів); 2) індивідуальність (він відображає індивідуальні особливості людини та її реальне становище у суспільних відносинах); 3) взаємозв'язок із іншими компонентами; 4) системність [264]. На думку В. Т. Білоуса, правовий статус асоціюється зі стабільним правовим станом, а правове становище розглядається як динамічний розвиток сукупності прав і обов'язків особи, що зумовлено її вступом до тих чи інших правовідносин [29, с. 124].

На думку Р. А. Ромашова, правовий статус — це сукупність прав та обов'язків, які персоніфікують особу в якості учасника юридично значимих відносин. Окрім того, правник виокремлює таку категорію як «правове становище», яку він визначив як сукупність факторів, що визначають місце особи в правотворчому і правореалізаційному процесі. Правове становище в

якості складових елементів включає правовий статус, а також зв'язки і взаємодію особи, що характеризують її розташування в механізмі правового регулювання [229, с. 3]. У підручнику загальної теорії держави і права С. О. Комаров наводить наступні основні риси правового статусу [122, с. 149; 200]: права, свободи і обов'язки, що утворюють правовий статус, є рівними, кожна особистість (в межах свого статусу) має право на рівний захист з боку закону, незалежно від будь-яких обставин, юридичну можливість скористуватися наданими їй правами та виконати покладені на неї обов'язки; права, свободи та обов'язки особистості, зафіксовані в правових нормах, є найвищою цінністю, а їх визнання, дотримання і захист — головним обов'язком держави; права, свободи та обов'язки гарантовані в інтересах суспільства і держави, кожної особистості окремо; права, свободи та обов'язки особистості виступають як єдина система, яка поступово розширюється і поглиблюється; права, свободи і обов'язки є необхідною умовою та передумовою буття особистості, в певній мірі відображають природу держави; права, свободи та обов'язки, які входять в правовий статус особистості, характеризуються єдністю, що виявляється в їх соціально-економічному призначенні [122, с. 149].

Таким чином, правовий статус пов'язується зі стабільним правовим станом суб'єкта права, а правове положення розглядається як динамічна сукупність прав та обов'язків особи, обґрунтована його участю в тих чи інших правовідносинах. Тобто термін «правовий статус» правильніше використовувати для загальної характеристики суб'єкта права в окремому колі суспільних відносин [279, с. 31, 114–115; 162, с. 94–95]. А відтак, зміст правового статусу залежить від суспільних відносин, в яких він реалізовується, та галузі права, нормами якої ці відносини регулюються та впорядковуються. Саме тому далі ми приділимо увагу адміністративно-правовому статусу суб'єктів контролю.

Так, В. Б. Авер'янов пише, що адміністративно-правовий статус — це комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Тобто необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються даною особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [6, с. 194]. О. Мещерякова зазначає, що адміністративно-правовий статус особи складається із сукупності елементів, які утворюють його склад. Поряд із наявністю різних поглядів на перелік його структурних елементів, доцільно зазначити, що права і обов'язки становлять серцевину правового статусу, а тому є його обов'язковими елементами. Вона вважає, що до елементів адміністративно-правового статусу слід відносити: адміністративну правосуб'єктність; права; обов'язки; заборони і відповідальність за їхнє порушення [166, с. 610]. В. Колпаков та О. Кузьменко звертають увагу на те, що «аналіз нормативних актів, які регламентують діяльність громадських формувань в Україні, дозволяє встановити головну відмінність їх адміністративно-правового статусу від адміністративно-правового статусу державних структур. Вона полягає в тому, що у відносинах з іншими суб'єктами права і між собою ці формування виступають виключно від власного імені, не маючи державно-владних повноважень» [120, с. 168]. С. Г. Стеценко зазначає, що адміністративно-правовий статус — це сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених в нормах адміністративного права. В основі адміністративно-правового статусу лежить адміністративна правосуб'єктність. Слід наголосити, що кожний суб'єкт адміністративного права має свій варіант притаманного йому адміністративно-правового статусу. Чинники, що впливають на прояви адміністративної дієздатності (вік, стать, стан здоров'я, належність до певних соціальних груп), також видозмінюють характеристики адміністративно-правового статусу [252, с. 90].

Таким чином, під адміністративно-правовим статусом суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні слід розуміти сукупність законодавчо визначених елементів, які відображають положення кожного контролюючого органу у відповідній системі, а також сутність та зміст його діяльності. Виходячи із наведеного вище положення, найбільш логічним, на нашу думку, буде розглядати адміністративно-правовий статус суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) крізь призму його елементів, серед яких слід назвати: а) повноваження; б) гарантії діяльності суб'єктів контролю; в) юридичну відповідальність. Розглянемо далі кожен із них.

Переходячи до розгляду повноважень суб'єктів відомчого контролю, варто відзначити, що деякі вчені вважають, що повноваження — це сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [56, с. 639]. Інші — що повноваження слід розглядати як право, надане кому-небудь для здійснення чогось, компетенцію, доручення [182, с. 469]. На думку О. М. Анохіна, повноваження — це, з одного боку, пряме вираження здійснення державної влади, а з іншого — специфічна ознака органу. Крім того, він відзначає, що повноваження державних органів одночасно є їх обов'язками перед державою [16, с. 168–169]. Ми ж, в свою чергу, переконані, що повноваження, як категорію, слід розглядати як сукупність прав та обов'язків контролюючих суб'єктів.

Щодо прав суб'єктів відомчого контролю за діяльністю суддів (судів), то, наприклад: голова суду контролює ефективність діяльності апарату суду, вносить керівникові територіального управління Державної судової адміністрації України подання про призначення на посаду керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду та про звільнення їх з посад, а також про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або

накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства; ДСА у питанні здійснення контролю має право одержувати від судів, органів суддівського самоврядування, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій усіх форм власності, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи, матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань і повноважень; за поданням голови відповідного суду застосовує до керівників апаратів апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду, їх заступників заохочення або накладає дисциплінарні стягнення, за поданням Голови Верховного Суду застосовує до першого заступника керівника апарату Верховного Суду заохочення або накладає дисциплінарні стягнення [206].

Вища кваліфікаційна комісія суддів України для здійснення своїх повноважень має право витребувати та одержувати необхідну інформацію від суддів, судів, Державної судової адміністрації України, органів суддівського самоврядування, інших органів та установ у системі правосуддя, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, об'єднань громадян та окремих фізичних осіб. Ненадання такої інформації на вимогу комісії має наслідком відповідальність, установлену законом. Члени та уповноважені працівники секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України мають безпосередній доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користуються державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Обробка інформації здійснюється членами та уповноваженими працівниками комісії із дотриманням законодавства про

захист персональних даних та забезпеченням таємниці, що охороняється законом [220].

Важливим для розуміння адміністративно-правового статусу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України є той факт, що судді не перебувають з органами дисциплінарної влади у відносинах функціонального підпорядкування, в той час як для дисциплінарної відповідальності інших суб'єктів у переважній більшості характерне накладення стягнення вищим у порядку підпорядкованості органом (посадовою особою) або суб'єктом, що має право призначати особу на посаду [204, с. 270; 95, с. 119–120]. В структурі правового статусу члена Вищої ради правосуддя варто загадати такі права як ознайомлюватися з усіма матеріалами, що стосуються питань порядку денного засідань Вищої ради правосуддя, органів Вищої ради правосуддя, до складу яких він входить (в тому числі дисциплінарного провадження щодо конкретного судді), наводити свої мотиви та міркування, а також подавати додаткові документи з питань, що розглядаються; вносити пропозиції щодо проектів рішень Вищої ради правосуддя, брати участь в ухваленні рішень [179, с. 162–163].

У питанні обов'язків зазначимо, що суб'єктивні адміністративно-правові обов'язки — це покладена державою і закріплена в адміністративно-правових нормах міра належної поведінки у правовідносинах, їх реалізація забезпечена можливістю державного примусу [121, с. 99]. Обов'язок — те, чого треба беззастережно дотримуватися, що підлягає безумовному виконанню внаслідок суспільних вимог або внутрішніх стимулів; певний обсяг роботи, справ, що визначається завданням, посадою, родинним станом тощо [105, с. 293]. Схоже визначення окреслене і В. Т. Буселом [57, с. 813; 247, с. 255]. Необхідно наголосити на тому, що саме обов'язки державного службовця характеризують сутність його службової діяльності [24, с. 280; 247, с. 255]. О. І. Харитонova у структурі юридичного обов'язку виділяє три складові елементи (котрі вона вважає, що можна було б іменувати

«зобов'язування» або «приписи»): 1) необхідність (зобов'язування, припис) вчинити певні дії або утриматися від них. При цьому, зобов'язування вчинити певні активні дії або утриматися від них містить також і припис не перешкоджати уповноваженій особі у користуванні її суб'єктивним правом (це пасивний юридичний обов'язок). Активний юридичний обов'язок містить припис здійснити ті дії, котрі вимагаються від зобов'язаної сторони у правовому відношенні; 2) необхідність (зобов'язування) зазнати негативних наслідків невиконання свого обов'язку; 3) необхідність для зобов'язаної особи відреагувати на звернені до неї вимоги особи, яка має відповідне суб'єктивне право, стосовно виконання приписаних дій або утримання від дій, визначених приписом (закону, договору тощо) [280, с. 89].

Серед обов'язків суб'єктів відомчого контролю у досліджуваній сфері можна навести наступне: обов'язок судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом), Голови чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Державної судової адміністрації України, його заступника. У разі виникнення конфлікту інтересів вони зобов'язані не пізніше наступного робочого дня з моменту виникнення такого конфлікту інтересів у письмовій формі повідомити про це Раду суддів України (ч. 10 ст. 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [220]; обов'язок Голови ДСА звітувати про діяльність ДСА України перед Вищою радою правосуддя, інформувати про діяльність ДСА України з'їзд суддів України, зокрема, щодо організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності органів судової влади, та Раду суддів України щодо питань організації діяльності судів; за поданням голови відповідного суду застосовувати до керівників апаратів апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду, їх заступників заохочення або накладати дисциплінарні стягнення, за поданням Голови Верховного Суду застосовувати до першого заступника керівника апарату Верховного Суду заохочення або накладати дисциплінарні

стягнення тощо [206]; серед обов'язків Вищої ради правосуддя Н. В. Нестор виокремлюємо зобов'язання не розголошувати та не використовувати у цілях, інших, ніж для виконання своїх обов'язків як члена Вищої ради правосуддя, інформацію з обмеженим доступом та інформацію, яка стала йому відома в закритому засіданні, брати участь у засіданнях Вищої ради правосуддя та її органів, до складу яких він входить, звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність до Вищої ради правосуддя упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання, уникати конфлікту інтересів та вживати заходів щодо його усунення [179, с. 162–163].

Наступним елементом адміністративно-правового статусу суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні є юридичні гарантії. Так, В. М. Горшенєв та І. Б. Шахов, вивчаючи питання теорії юридичного процесу, поділяють юридичні гарантії на три види: 1) загальні гарантії контрольної діяльності; 2) гарантії контролюючих суб'єктів; 3) гарантії підконтрольних об'єктів [77, с. 111–112]. М. В. Глух та О. П. Мельник, у свою чергу, здійснили поділ правових гарантій за їхнім впливом на здійснення органами контролю їхніх повноважень. Це функціонально-процесуальні правові гарантії, фінансово-матеріальні та гарантії захисту. До першої групи відносять: врегулювання правового статусу органів контролю, здійснення контролю уповноваженими на те органами, гарантію регламентації контрольної діяльності органів контролю, відповідальність посадових осіб за належне здійснення контролю. До другої — матеріально-технічне забезпечення, відшкодування шкоди, заподіяної посадовій особі, соціальне страхування. До третьої — відповідальність посадових осіб за невиконання чи неналежне виконання контрольних повноважень, відшкодування шкоди, заподіяної підконтрольному суб'єкту, відповідальність за протидію органам контролю, невтручання в діяльність суду тощо [74, с. 98].

Варто відмітити, що даний елемент практично не знайшов своєї правової регламентації, у зв'язку з чим є найменш врегульованим. Однак, важливість даного елемента не викликає сумніву. Так, наприклад, гарантіями суддівського самоврядування, як зазначає Н. Д. Квасневська, є: законодавче визначення організаційних форм його здійснення, порядку участі суддів у суддівському самоврядуванні в різних організаційних формах; фінансування діяльності органів суддівського самоврядування за рахунок коштів Державного бюджету; право суддів самостійно ініціювати проведення засідань зборів суддів тощо [111, с. 51].

Слід також додати, що органи контролю судочинства, як і державні органи, посадові особи, громадські організації, при здійсненні своїх функцій не можуть втручатися в судову діяльність або обмежувати незалежність суддів. Тобто органи, що створюються суддями, не можуть впливати на суддів при здійсненні ними правосуддя. У цьому і проявляються принципи незалежності суддів і невтручання в судову діяльність. Так, органи суддівського самоврядування, взаємодіючи із судами, ДСА, правоохоронними органами, мають сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, недоторканність і безпеку суддів, забезпечувати захист суддів від втручання у судову діяльність третіх осіб, а також підвищувати рівень роботи з кадрами в системі судів [203, с. 193].

І останній елемент правового статусу суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні — це відповідальність контролюючих суб'єктів. Здійснення контролю неможливе без існування відповідальності посадових осіб за належне здійснення відповідного контролю. Кінцевий документ контролю, наприклад, звіт чи рішення контролюючого органу, дозволяє зробити висновки про результати перевірки, при цьому оцінити професійну придатність посадової особи, зробити висновок про якість проведеного контролю. Нині важливою складовою цієї гарантії залишається

закріплення в законодавстві відповідальності за неефективне використання трудових та фінансових ресурсів для здійснення контролю, що може проявитися в затягуванні перевірки або проведенні її в більшій кількості посадових осіб. Відповідальність за це повинен нести керівник органу контролю [74, с. 100].

У питанні відповідальності серед контролюючих суб'єктів судочинства можна зазначити, що Голова Державної судової адміністрації України, керуючи діяльністю ДСА, несе персональну відповідальність за виконання покладених на неї завдань [206]. С. Р. Леськів зауважує, що суддівське самоврядування повинне бути наділене чітко визначеними повноваженнями, виконувати їх відповідно до встановленої процедури та нести відповідальність за їх невиконання або неналежне виконання [145, с. 157]. У цьому напрямку також цікавою видається думка С. Штогуна, який звертає увагу на те, що законодавець, наділяючи широкими правами органи суддівського самоврядування, їх членів та обраних керівників цих органів стосовно судів, голів цих судів та суддів, не вирішив питання захисту для суб'єктів їхньої діяльності — процедуру оскарження їх діяльності або бездіяльності [296, с. 19]. Дана позиція, як вказує Д. Ю. Шпенюк, заслуговує на увагу, оскільки обов'язковість рішень органів суддівського самоврядування породжує цілком справедливу в контексті дотримання принципу демократизму необхідність функціонування правового механізму оскарження відповідних рішень. Особливо це актуально стосовно рішень органів суддівського самоврядування, яке здійснюється опосередковано. Підставами такого оскарження можуть бути: 1) незаконність прийнятого рішення (якщо зміст або процедура прийняття рішення суперечить або не відповідає Конституції, законам України, чинним рішенням органів суддівського самоврядування тощо); 2) якщо виконання рішення може призвести до виникнення загрози недоторканності та незалежності всіх або окремих суддів; 3) якщо виконання рішення призведе до порушення

суспільного або держаного інтересу, а також конституційних прав, інтересів та свобод людини та громадянина [292, с. 368].

Завершуючи представлений підрозділ дисертаційного дослідження, слід узагальнити, що система суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні представлена досить великою кількістю уповноважених органів, кожен із яких наділений власним, специфічним адміністративно-правовим статусом, який дає їм реальні можливості та інструменти для того, щоб якісно та ефективно виконувати свої функції. Специфіка ж адміністративно-правового статусу всіх окреслених нами суб'єктів проявляється в обмежених можливостях кожного із них втручатись у діяльність суду, а також у напрямках, за якими вони можуть здійснювати свою контрольну діяльність.

2.3. Адміністративні форми та методи здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні

Здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) є складним та багатоаспектним явищем, реалізація якого має здійснюватись у певних формах та за допомогою використання специфічних методів, дослідженню яких і буде присвячено даний підрозділ дисертаційного дослідження. Важливість розгляду форм і методів відомчого контролю обумовлюється тим, що саме дані категорії найбільш змістовно відображають практичний бік здійснення відомчого контролю.

В Сучасному тлумачному словнику української мови поняття «форма» (лат. forma — зовнішність, устрій) трактується як: 1) контури, зовнішні межі предмета, які визначають його зовнішній вигляд. ... 2) спосіб організації чого-небудь; 5) спосіб існування певної внутрішньої структури; 6) зовнішнє вираження; 7) спосіб виявлення будь-якої дії; 8) установлений зразок чого-

небудь (заповнення певного документа, звернення тощо)» [260, с. 906; 36]. У філософському розумінні поняття форми слід вживати для відображення внутрішньої організації змісту, і в цьому значенні проблематика форми отримує подальший розвиток в понятті структури [274, с. 519–520]. У Канта форма — це те, що формує, тобто те, що, виходячи із суб'єкта, організовує матерію відчуття. Такі чуттєві форми (простір і час) або форми розуму (категорії). Залишається з'ясувати, чи існують ці форми незалежно від матерії, як вважав Кант, або вони — суть наслідку здатності матерії до самоорганізації, що виявляється в нас. У цій точці бере початок вибір між ідеалізмом і матеріалізмом, між трансцендентністю форми та іманентністю структури [128, с. 665; 70].

Тож будь-яка форма — це зовнішній вираз будь-якої діяльності, саме в ній відображається її практичний бік. В праві поняття «форма» найчастіше використовується у сполученні із словом «правовий». Так, С. М. Олейников зазначає, що правова форма — це специфічна організаційна форма діяльності органів держави та посадових осіб, яка, з одного боку, здійснюється на засаді суворого дотримання вимог законів та інших нормативно-правових актів, а з іншого — її результати завжди пов'язані з появою певних юридичних наслідків [123, с. 12]. Досить змістовно до визначення досліджуваного поняття підходять В. М. Горшенєв та І. Б. Шахов, котрі вказують, що правова форма — це специфічна організаційна форма діяльності органів держави, посадових осіб та інших уповноважених суб'єктів, яка: по-перше, здійснюється на основі найсуворішого дотримання вимог закону та інших нормативних актів; по-друге, її результати завжди тягнуть визначені наслідки, що мають юридичне значення або пов'язані з їх настанням. Зазначені два моменти виступають в органічній єдності і є головними визначальними властивостями, а у своїй сукупності кваліфікують кожен організаційну форму діяльності як правову [77, с. 37; 21]. Вчені наголошують, що кожній правовій формі діяльності властиві такі ознаки:

а) форма діяльності завжди пов'язана з розглядом юридичної справи (життєвої обставини, прямо передбаченої законом (чи іншим нормативним актом), що потребує відповідного підтвердження і юридичного забезпечення); б) форма діяльності здійснюється винятково уповноваженими на те органами держави, посадовими особами та іншими суб'єктами; в) форма діяльності завжди виражається в здійсненні операцій з нормами права; г) результати правової форми діяльності завжди закріплюються у відповідних процесуальних документах, що мають офіційний характер і встановлену законом форму; ґ) правова форма діяльності має потребу у встановленні певних гарантій (відносини, що складаються в ході розгляду справ, регламентуються системою норм процесуального права); д) правова форма діяльності безпосередньо пов'язана з необхідністю використання різних методів і засобів юридичної техніки [77, с. 37; 21]. Заслуговує на увагу точка зору С. С. Алексєєва, яка зводиться до того, що правову форму слід розглядати як один із різновидів правових засобів для оптимального вирішення соціальних завдань. При цьому, під правовою формою автор розуміє окремі утворення, юридичні режими чи комплекси взаємопов'язаних правових утворень та режимів, які являють собою юридично дієві форми розв'язання життєвих проблем [12, с. 218–219; 184]. Правові форми зазвичай знаходять нормативне вираження у вигляді інститутів. Науковець наголошує на такій важливій рисі правових форм як можливість їх використання суб'єктами для досягнення тих чи інших завдань. При цьому, така діяльність суб'єктів знаходить відображення у правах та обов'язках. І саме з юридичних прав та обов'язків бере початок формування системи правових засобів. Виникає зв'язок «суб'єкт — правові засоби — соціальні завдання». Акценти у цьому зв'язку повинні бути зосереджені на його третій частині. С.С. Алексєєв зауважує, що існуючі правові форми являють собою засоби, інструменти не з точки зору суб'єктів, а головним чином з точки зору вирішених за їх допомогою завдань [12, с. 221–222; 184].

Специфіка наукового дослідження вимагає з'ясування сутності поняття «адміністративно-правова форма». О. М. Бандурка вважає, що адміністративно-правова форма — це зовнішній прояв управлінської діяльності, спосіб вираження її змісту в конкретних умовах, тобто та чи інша управлінська дія, що має зовнішній прояв. До ключових елементів вказаного терміну вчений відносить: видання актів державного управління (нормативних і індивідуальних); організаційні дії; здійснення матеріально-технічних операцій; здійснення юридично значимих дій; укладення адміністративно-правових договорів [20, с. 185–186]. В. О. Шамрай і В. К. Шкарупа доводять, що адміністративно-правова форма представляє зовні виражену дію виконавчого органу (посадової особи), здійснену в межах його компетенції з метою досягнення поставлених перед ним цілей, яка викликає певні наслідки [284, с. 112].

О. Ю. Прокопенко під адміністративно-правовими формами діяльності органів Національної поліції як суб'єкта забезпечення правопорядку в регіоні пропонує розуміти зовнішнє вираження встановленої в нормах адміністративного права сукупності правових та організаційних напрямків діяльності даних органів, які реалізуються шляхом здійснення законодавчо закріплених повноважень задля виконання завдань і функцій із забезпечення правопорядку в регіоні [222, с. 188–189]. В. Кузьмишин надає сутнісні характеристики форм адміністративної діяльності конкретної публічної адміністрації, які, на його думку, полягають у такому: 1) це адміністративні дії, що виражають зовнішній прояв управлінської (регулятивної) діяльності; 2) суб'єктом застосування дії є владно уповноважена особа або орган відповідної компетенції; 3) основна мета полягає у виконанні поставленого завдання; 4) здійснюється в інтересах громадськості та держави на законних підставах і в межах дозволених рамок; 5) передбачає юридичні наслідки, породжуючи при цьому відповідні адміністративно-правові відносини [141, с. 79].

Таким чином, під адміністративно-правовими формами здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні розуміється зовнішній вираз практичної діяльності уповноважених суб'єктів, яка пов'язана із реалізацією ними своїх контрольних повноважень та спрямована на досягнення кінцевої мети, яка полягає у забезпеченні здійснення якісного, ефективного та законного судочинства в нашій державі. До відповідних форм, на нашу думку, слід віднести наступні:

– ревізія. Це форма документального контролю за фінансово-господарською діяльністю судів, дотриманням законодавства з фінансових питань; спосіб документального викриття недостач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань [171]. Основна мета ревізії — виявити господарські і фінансові порушення, зловживання, факти безгосподарності, розкрадання, марнотратства, установити причини та умови, які їм сприяли, і винних у цьому осіб, ужити заходів до відшкодування завданого збитку, шкоди, розробити заходи по усуненню недоліків і порушень, а також притягнути до відповідальності (адміністративної чи кримінальної) осіб, які допустили правопорушення [78]. Так, у структурі апарату суду маються відділи аудиту, ревізії та планово-фінансової діяльності, серед завдань яких є аудит обліку матеріальних запасів і малоцінних та швидкозношуваних предметів; контроль за ефективним і цільовим використанням бюджетних коштів суду; контроль за наявністю і рухом майна, використанням фінансових і матеріальних (нематеріальних) ресурсів суду; аудит обліку поштових марок та паперу, відповідно до плану роботи або за дорученням керівництва суду проведення аналізу стану роботи відповідних структурних підрозділів, аналізу причин, що впливають на погіршення цієї роботи, ініціювання заходів щодо запобігання їм та ін. [261];

– інвентаризація. Дослідники сфери контролю в органах внутрішніх справ зазначають, що інвентаризація — це переоблік матеріальних цінностей,

закріплених за відповідним органом, у кількісному та номенклатурному вираженні за станом на певне число (за планом) або у зв'язку з прийомом–здачею матеріальних цінностей при заміні матеріально відповідальних осіб [202, с. 519; 281, с. 912]. Сьомий апеляційний адміністративний суд роз'яснив необхідність проведення інвентаризації в установах судової системи та проблеми, які виникають під час її проведення. Так, найпоширенішими помилками під час проведення річної інвентаризації є такі: ненадання керівнику установи матеріалів інвентаризації щодо придатності для використання об'єктів основних засобів, залишкова вартість яких дорівнює нулю, для прийняття необхідних управлінських рішень щодо подальшої експлуатації або списання, що призводить до відображення недостовірної інформації про необоротні активи у фінансовій звітності; непроведення перевірки правильності присвоєння інвентаризаційних номерів; включення до складу інвентаризаційної комісії матеріально відповідальної особи, що створює ризики недостовірності даних інвентаризації; непроведення інвентаризації незавершених капітальних інвестицій та інвентаризації активів та зобов'язань, які обліковуються на позабалансових рахунках, а саме особистого майна працівників суду, що використовуються ними в роботі відповідно до заяв; непроведення інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками товарів, робіт та послуг [178];

– ознайомлення зі статистичною звітністю, яка надходить від підконтрольного об'єкта (зокрема, суду). Статистичний контроль дає уявлення про кількісні характеристики суспільних явищ. У процесі організації статистичного контролю збираються та обробляються дані про стан роботи конкретного суду. Без статистичних даних та їх наукової обробки неможливо мати достовірну інформацію про стан як керованої, так і управляючої систем, а отже, й організувати ефективне управління.

Статистичний контроль має свої конкретні форми виявлення: звіт, вибіркоче дослідження та ін. [228];

– оцінювання. Оцінювання якості діяльності суду дає можливість вирішувати такі завдання: отримання інформації про поточну ситуацію; обґрунтування поточних та стратегічних рішень; визначення пріоритетів для змін; моніторинг інновацій, оцінка їхньої результативності та ефективності; оцінювання відповідності роботи суду існуючим стандартам та нормативам [236]. Міжнародний досвід оцінювання якості роботи суду дає підстави визначити основні складові елементи цього процесу: стандарти якості роботи суду — кількісні та якісні характеристики роботи суду як спеціалізованої державної установи, які формуються відповідно до базових цінностей судової системи та демократичного суспільства і можуть бути зафіксовані у вигляді процесуальних вимог, нормативів, суспільних очікувань тощо; критерії якості роботи суду — суттєві відмінні ознаки якості роботи суду, що є базисом процедур оцінки якості, зокрема, вибору показників та методів оцінювання; показники якості роботи суду — кількісні чи якісні дані, які визначають рівень відповідності роботи суду сформульованим критеріям якості; методи оцінювання — сукупність стандартних засобів дослідження та прийомів отримання, обробки та аналізу даних про діяльність суду: збір та аналіз статистичної інформації, огляд та аналіз документів, опитування тощо [236];

– моніторинг (спостереження, аналіз). На сьогоднішній день Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП) приділяє значну увагу моніторингу та оцінюванню діяльності судів у країнах-членах Ради Європи. В своїх документах ЄКЕП зазначає, що «моніторинг та оцінювання набувають дедалі більшого значення як інструмент, який дає змогу проводити вимірювання ситуацій, визначати результати реалізації політики та асигнувати ресурси, яких стає дедалі менше» Крім того, на думку ЄКЕП, «системи моніторингу та оцінювання повинні сприяти підвищенню

дієвості правосуддя та якості роботи судів, а отже, забезпечувати більш узгоджену реалізацію завдань» [236]. Періодична оцінка та моніторинг якості правосуддя і функціонування судів рекомендуються як частина процесу управління судами. Крім того, ЄКЕП вважає, що «інформація стосовно рівня задоволеності громадян–користувачів судів та працівників судів (суддів і працівників апарату суду) роботою суду, а також щодо рівня їхньої довіри до суду, є доцільним інструментом для формування політики стосовно підвищення якості функціонування судової системи» [236];

– перевірка стану виконання управлінських рішень. М. С. Орлів зазначає, що управлінське рішення — це результат вибору суб'єктом управління найкращої альтернативи, спрямованої на розв'язання певної управлінської проблеми. Основна мета управлінського рішення, на думку автора, полягає у тому, що забезпечити координуючий вплив на об'єкт управління для досягнення цілей організації [192, с. 3]. Категорія «управлінське рішення» має багатоаспектний зміст. В широкому сенсі термін «управлінське рішення» можна розуміти як концентрований вираз процесу управління на його заключній стадії, як команду, що надходить від управляючої підсистеми до керованої і підлягає виконанню. Управлінське рішення має соціально-економічну природу. Воно зв'язане з діяльністю людини, яка керує іншими людьми і використовує при цьому усі свої здібності, вміння, знання та навички [266, с. 89]. Мета контролю за виконанням управлінських рішень полягає в одержанні повідомлень про режим функціонування системи управління, про ефективність зусиль, які здійснюються виконавцями, і дозволяє намітити заходи, що складають зміст наступної стадії цього етапу — коригування управлінського рішення та регулювання системи управління. Ознайомлення з діяльністю працівників підконтрольних органів відбувається також під час проведення різних нарад, активів, інструктажів, зібрань, злетів і т. ін., цінність яких багато в чому визначається рівнем критики та самокритики [202, с. 519; 281, с. 913].

Отже, основними формами є безпосередня перевірка діяльності судів, різновидами якої є: інспектування, огляд, ревізія, інвентаризація; ознайомлення зі статистичною звітністю, яка надходить із підконтрольного суб'єкта; оцінювання; перевірка стану виконання управлінських рішень. Варто відзначити, що форми нерозривно пов'язані із методами здійснення відповідної діяльності. Адже саме останні вказують на те, за допомогою яких саме інструментів та засобів така діяльність реалізовується. У словнику С. І. Ожегова метод тлумачиться як спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення чогось [187, с. 46]. С. Ю. Солодовников у Великому енциклопедичному словнику трактує метод як спосіб досягнення мети, сукупність прийомів та операцій теоретичного або практичного освоєння дійсності, а також людської діяльності, організованої певним чином [35, с. 499]. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає метод як «спосіб пізнання; прийом або систему прийомів; спосіб дії» [58, с. 664].

В. Д. Сорокін під правовим методом розуміє сукупність юридичних прийомів, засобів, способів впливу соціальних управляючих систем, що входять у державний апарат, на соціально-правове середовище в цілому і на складові його елементів [248, с. 84]. В. Д. Сорокін під правовим методом розумів сукупність юридичних прийомів, засобів, способів впливу соціальних керуючих систем, що входять до державного апарату, на соціально-правове середовище в цілому і на складові її елементи. Автор виділяв декілька характерних рис методу правового регулювання, з-поміж яких виокремлював наявність своєрідної, із загальносоціальної точки зору, матеріально-юридичної основи методу правового регулювання у вигляді задалегідь встановлених або санкціонованих державою загальних правил поведінки людей — норм, що складають цілісну систему, яка безпосередньо охоплює всю сферу соціально-правового середовища [248, с. 85, 97].

З точки зору адміністративного права під методом слід розуміти сукупність зафіксованих у нормах цієї галузі прийомів (засобів) впливу на суспільні відносини, що складають її предмет, застосування яких дозволяє створити належні умови для реалізації і захисту прав громадян, нормального функціонування громадянського суспільства й держави [5, с. 29]. С. В. Ващенко, С. М. Алфьоров та інші вказують, що адміністративно-правовий метод — це сукупність правових засобів і способів (прийомів), які застосовують органи управління для забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини. Метод адміністративно-правового регулювання відрізняється від інших методів владним, імперативним характером. Практичне значення цього методу, як і предмета адміністративно-правового регулювання, полягає в тому, що з їх допомогою здійснюється розмежування різних правових галузей. Особливість методу адміністративного права полягає в тому, що його норми орієнтовані на задоволення не приватних та особистих, а публічних інтересів — інтересів людей, держави і суспільства, вони передбачають пряме застосування адміністративних санкцій [185, с. 33; 114, с. 6]. На думку В. К. Колпакова, адміністративно-правовий метод — це сукупність прийомів впливу, що містяться в адміністративно-правових нормах, за допомогою яких встановлюється юридичне владне і юридичне підвладне становище сторін у правовідносинах [121, с. 37]. Російський вчений А. Альохін, характеризуючи методи адміністративного права, визначає такий перелік правових засобів впливу на адміністративно-правові відносини: а) встановлення певного порядку дій або прийняття рішень — приписання до дії у відповідних умовах, належним чином оформлене в адміністративно-правовій формі; б) заборона певних дій під загрозою застосування відповідних адміністративних санкцій, встановлення правообмежень або певних вимог; в) надання можливості вибору одного з варіантів посадового веління, передбачених в адміністративно-правовій нормі; г) надання можливості діяти

(або не діяти) на власний розсуд, тобто робити (або не робити) передбачені адміністративно-правовою нормою дії за наявності певних умов [13].

Таким чином, під адміністративно-правовими методами здійснення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні слід розуміти сукупність законодавчо визначених інструментів, прийомів та засобів, які в своїй діяльності використовують уповноважені суб'єкти при здійсненні контрольної діяльності в досліджуваній сфері суспільних відносин. Спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, нами було виокремлено наступні методи здійснення відповідної діяльності:

– метод переконання. Вказаний метод загалом досліджується у парі з таким методом як примус, вони перебувають один з одним у діалектичному зв'язку, виступаючи в одних і тих же умовах щодо конкретних суб'єктів права примусом, а для невизначено широкого кола осіб — переконанням [283, с. 40]. Де переконання як адміністративно-правовий метод виявляється у психолого-педагогічному впливові на волю і почуття суб'єктів, підпорядковуючи тим самим свідомі вчинки правовому контролю. Переконання — це спосіб формування у відповідних осіб певної свідомості, звички добровільного виконання встановленої поведінки. Іншими словами, спосіб впливу зазначеного методу будується так, що особа не зобов'язується, а закликається до досягнення корисного для суспільства і держави результату. Зазначена специфічна особливість дає змогу нам виділити розглянутий метод регулювання в самостійний особливий регулятор суспільних відносин [283, с. 40]. В «арсеналі» методу переконання перебувають такі способи стимулювання як заохочення, рекомендації, роз'яснення, виховання, договори тощо. Деякі автори справедливо відзначають зміщення центра ваги від прямого юридично владного впливу до методів погоджень і надання допомоги. Однак, сьогодні, як зазначає В. Мурза, органи контролю й нагляду недостатньо ефективно оперують цими

способами впливу на підконтрольні об'єкти. Звітність контрольних і наглядових органів констатує різні відхилення, аномалії, порушення норм; містить факти про притягнення винних до відповідальності [150, с. 113]. На нашу думку, використання методу переконання має одне із пріоритетних значень в контексті здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів), що пояснюється особливим адміністративно-правовим статусом останніх;

– розпорядчий метод. Цей метод використовується як в управлінні, так і в контролі, він розуміється як сукупність способів і засобів впливу на персонал, що базуються на владі та дисципліні. Головна особливість — прямий вплив на об'єкт і поведінку виконавців в певній обстановці. Формою вираження є розпорядження і накази вищого органу, які носять обов'язковий характер для нижчого. Засновані на чіткому розмежуванні прав, відповідальності та обов'язків керуючого органу, які закріплені в положеннях структурних підрозділів, інструкціях і функціональних обов'язках посадових осіб [230, с. 111]. Розпорядчі методи відображають поточне використання встановлених організаційних зв'язків, їх часткове коригування в разі зміни умов роботи. В основі розпорядчого впливу методів цієї групи лежать повноваження органів виконавчої влади — закріплені в установленому порядку права і обов'язки цих органів [30, с. 20];

– метод дисциплінарного впливу. У трудових колективах повинна створюватись обстановка нетерпимості до порушень трудової дисципліни, суворої вимогливості до працівників, які несумлінно виконують трудові обов'язки. Щодо окремих несумлінних працівників застосовуються в необхідних випадках заходи дисциплінарного впливу [61]. Як вже відзначалось раніше, судді за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків можуть бути притягнені до певного виду відповідальності, підстави настання якої чітко визначені на законодавчому рівні. Варто відмітити, що дисциплінарний вплив в якості дисциплінарних стягнень (ДС)

має такі правила накладення: вид ДС повинен відповідати чинному законодавству; особа, орган, який накладає стягнення, повинен мати відповідні повноваження; він може діяти тільки в межах своєї компетенції; ДС накладає безпосередній керівник; ДС повинно бути організаційно оформлено; за одне порушення дисципліни може бути накладено тільки одне адміністративне дисциплінарне стягнення (воно може бути поєднане з економічними санкціями, що застосовуються всередині підприємства); ДС можуть накладатися тільки за реальні порушення [271];

– метод планування. Планування — це стержнева частина всіх систем управління, процес, за допомогою якого система пристосовує свої ресурси до змін зовнішніх і внутрішніх умов. Планування є найпершою функцією управління, яка передує всім іншим, визначаючи їх природу. Планування залежить від ефективного аналізу зовнішнього середовища, об'єктивної оцінки власних ресурсів, вимагає спільних зусиль і участі всіх складових частин організації [156, с. 170]. Л. Б. Круп'як пише, що планування — це процес попереднього визначення завдань, які належить виконувати у наступних періодах часу, їхньої черговості, строків та якості виконання. Планування — вид діяльності, що спрямований на визначення перспективного стану об'єкта управління і сприяє формуванню орієнтирів його діяльності у майбутньому. Планування — це також процес, за допомогою якого система пристосовує свої ресурси до зміни зовнішніх і внутрішніх умов. План не є кінцевою метою, а лише частиною процесу. Планування має здійснюватися безперервно, плани доцільно переглядати (коригувати), щоб вони погоджувалися з реальністю та були ефективними [138, с. 113]. Варто навести думку В. Г. Воронкової, яка відзначає, що методи планування як складова частина методології планування — це сукупність способів і прийомів, за допомогою яких забезпечуються розробка і обґрунтування планових документів. Вони покликані виробити систему різноманітних засобів і прийомів вивчення і узагальнення процесів

функціонування різних соціально-економічних об'єктів, а також спосіб здійснення процесу планування, тобто спосіб реалізації планової ідеї. Будь-який метод планування залежить від конкретної форми планування і включає: напрямок планування; засоби обґрунтування планових параметрів [272]. Таким чином, застосування методу планування має важливе значення з точки зору забезпечення якісного, послідовного та результативного здійснення відомчого контролю. Саме належним чином побудований заздалегідь план дозволяє у майбутньому правильно розподілити фінансові, матеріальні, технічні та людські ресурси;

– метод регламентування. Загальноорганізаційні методи регламентування діяльності функціонують за допомогою дії законів, які на загальноорганізаційному рівні визначають правове регулювання питань відповідної діяльності, у тому числі і виконання повноважень у судових органах. Як підкреслюють М. Г. Матузов та О. В. Малько, механізм правового регулювання є системою юридичних засобів, організованих у найбільш послідовному порядку з метою впорядкування суспільних відносин, сприяння задоволенню інтересів суб'єктів права. Маючи певну структурну єдність та логічну послідовність, ця система засобів здійснює регламентацію суспільних відносин, сприяє задоволенню інтересів і потреб суб'єктів [263, с. 552].

Таким чином, завершуючи представлений підрозділ дисертаційного дослідження, слід констатувати, що визначення та дослідження адміністративних форм та методів здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки саме ці наукові категорії найбільш повно та всебічно відображають сутність та призначення такої контрольної діяльності. Так, якщо форми вказують на те, яким саме чином здійснюється відомчий контроль (є його зовнішнім відображенням), то методи вказують на те, за

рахунок чого, тобто використання яких засобів та інструментів, була досягнута кінцева мети контролю [53].

2.4. Адміністративні процедури здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні

Здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів, враховуючи специфіку діяльності підконтрольних об'єктів, вимагає дотримання певних адміністративних процедур, що ап'юрі робить таку діяльність більш впорядкованою, ефективною, якісною та результативною. Лексичне значення слова «процедура» взагалі визначається як: 1) офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь [181, с. 63]; 2) всяка тривала, послідовна справа, порядок, обряд [80, с. 526]; 3) порядок, наступність, послідовність у вчиненні відповідних дій для досягнення певного результату [300, с. 185]; 4) офіційно встановлений чи прийнятий за звичаєм порядок, послідовність дій для здійснення або оформлення будь-яких справ [302, с. 470]. З приводу наведених вище визначень Н. В. Галіцина зазначає, що незважаючи на термінологічну тавтологію, всі ці визначення мають низку спільних сутнісних рис: 1) це ряд послідовних дій; 2) всі вони спрямовані на досягнення певного результату [67, с. 166; 303].

Д. С. Денисюк зазначає, що для поняття «процедури» характерні дві головні ознаки: по-перше, це впорядковані, послідовні дії; по-друге, всі вказані дії спрямовані на досягнення певної мети (оформлення, виконання, здійснення, обговорення будь-якої справи). Якщо ж йдеться про специфічну процедуру у сфері правового регулювання суспільних відносин, тобто про процедуру в її правовому значенні, то послідовні дії, які становлять процедуру, мають бути, по-перше, врегульовані нормами права, а по-друге,

спрямовані на досягнення правового результату, що відображається в певних правових наслідках [82, с. 83]. В. М. Протасов підкреслює, що будь-яка процедура як явище є системою. Цю систему орієнтовано на досягнення конкретного соціального результату. Складається правова процедура з послідовних актів чи ступенів діяльності; створює модель розвитку, що закріплюється на нормативному рівні, руху якого-небудь явища; ієрархічно побудована; динамічна, розвивається; виступає засобом реалізації головних для неї суспільних відносин [164, с. 6–7].

О. Ф. Скакун доводить, що поняття «процедура» необхідно пов'язувати із такими юридичними явищами: по-перше, правотворчий процес, під яким слід розуміти систему взаємозалежних процедур (стадій) при ухваленні, зміні як законів, так і підзаконних актів; по-друге, законодавчий процес — це процедура ухвалення закону, яка складається з певних стадій — самостійних, логічно завершених етапів і організаційно-технічних дій; по-третє, правозастосування — це здійснювана в процедурно-процесуальному порядку владно-організуюча діяльність компетентних державних органів і посадових осіб, яка полягає в індивідуалізації юридичних норм стосовно конкретних суб'єктів і конкретних життєвих випадків в акті застосування норм права [237, с. 389].

З правової точки зору, як зазначає О. С. Лагода, процедура — це регламентований юридичною нормою порядок дій або регулювання відповідних суспільних відносин у сфері правозастосування. На думку автора, даний термін характеризується такими ознаками: а) це попередньо визначена модель її застосування у реальному житті, через яку досягається необхідний результат; б) юридична сила, тобто норми, що визначають процедурну діяльність, закріплені у законі, як і основні; в) межі регулятивного «впливу» процедурних норм. Процедурні норми не торкаються змістової (внутрішньої) сторони реалізації основних норм, лише передбачають зовнішній процес їх впровадження; г) синхронність, тобто з

виникненням основної норми відразу приймається процедурна. Це забезпечує нерозривність правотворчості та правореалізації, теорії та практики; г) законність — відповідність процедури нормативній моделі, закріпленій у нормативно-правовому акті; д) ознака демократизму правової процедури стосується тільки тих, які є шляхом до реалізації владних відносин [144, с. 13; 68]. Н. Р. Нижник у науковій праці «Правове регулювання державно-управлінських відносин» відзначає, що процедури, як і будь-яке об'єктивне правове явище, мають нормативний і фактичний вияв. З одного боку, вони є сукупністю загальноприйнятих і специфічних дій, які визначають послідовність здійснення різних дій і взаємодій між учасниками державно-управлінських відносин чи оформлення будь-яких справ, спрямованих на досягнення певного завершального результату. З іншого боку, процедури повинні виступати орієнтиром для дій. Критеріями наявності процедурної упорядкованості діяльності є: чітка цільова спрямованість, зорієнтованість на конкретний об'єкт управління, тривалість у часі, послідовність здійснення процедурних дій та їх документальна фіксація [180; 82].

В залежності від галузі права, нормами якої регулюється певна діяльність, процедури набувають своїх особливостей. Так, О. М. Бандурка вважає, що адміністративна процедура — це передбачені спеціальним нормативно-правовим актом (кодексом, законом, положенням, інструкцією) послідовні, цілеспрямовані дії органів державної влади або органів місцевого самоврядування щодо: 1) гарантування реалізації прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина; 2) виконання повноважень, покладених на органи державної влади, органи місцевого самоврядування; 3) завдань держави [6].

І. В. Бойко доводить, що адміністративна процедура — це структурований, нормативно закріплений порядок прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів,

спрямований на вирішення конкретних справ у сфері публічного управління [31, с. 7]. Ознаками адміністративної процедури, на переконання автора, є такі: має правовий характер, оскільки принципи та правила, що визначають адміністративну процедуру, містяться в приписах нормативно-правових актів; вміщує норми, що регламентують як діяльність суб'єкта публічного адміністрування, так і поведінку приватних осіб; спрямована на прийняття адміністративного акта суб'єктом владних управлінських повноважень; застосовується для вирішення конкретної адміністративної справи; має основним призначенням забезпечення ефективної реалізації прав приватних осіб і унеможливлення їх порушення; тягне за собою настання зовнішніх наслідків, тобто застосування процедурних правил породжує права й обов'язки осіб, які знаходяться поза системою публічного адміністрування; має, як правило, безспірний характер, тобто завдяки адміністративній процедурі вирішуються позитивні управлінські справи [31, с. 7].

Під час дослідження загальної проблематики адміністративних процедур Д. Ю. Кунєвим було зроблено певні висновки щодо опису досліджуваної категорії як умовно ідеального об'єкта [142, с. 91]:

1) «адміністративна процедура», маючи переважно практичну, ніж теоретичну цінність, не розглядається як самодостатня категорія, а як: (за формою) правовий засіб уніфікації (приведення чогось до єдиної форми, системи [243, 691; 142, с. 91]) правозастосовчої практики або правовий засіб приведення адміністративної діяльності як реалізації державної влади (за обумовленими напрямками та характеристиками) до єдиних стандартів адміністративного права, в якому визначено конкретні загальні принципи (законність, відкритість і прозорість, правова визначеність, право громадян вимагати адміністративної діяльності); (за змістом) установлений законодавством формальний шлях, яким має проходити адміністративний захід, формалізація такого шляху полягає у встановленні конкретизованих обов'язків для адміністративного органу; (за спрямованістю) будь-який

аспект організації діяльності адміністративного відомства, який може впливати на справедливий розгляд і забезпечення державних та приватних інтересів, справедливість рішень, швидкість її дій і зв'язок операційних методів із подальшим судовим розглядом;

2) під час порівняння характеристик споріднених (за назвою або змістом), описаних вітчизняними науковцями, теоретичних та практичних категорій з характеристиками прийнятого умовно ідеального об'єкта виявлено низку проблем: існує певне «замкнене коло» у загальному ланцюзі тлумачення категорії «процедура», адже «процедура — це порядок», а «порядок — це акт, який установлює ... процедуру»; встановлення співвідношення між категоріями «процедура» і «процес» або «проведення» для з'ясування сутності процедури є доволі давнім самостійним предметом наукових дискусій, а однозначних відповідей ще не знайдено, використання ж цих категорій для встановлення співвідношення з іншими категоріями не виглядає переконливим; ознаки, які подаються у вітчизняних наукових дослідженнях як відмітні ознаки адміністративної процедури, насправді є ознаками іншої категорії — адміністративної діяльності [142, с. 91].

Таким чином, під адміністративними процедурами здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні слід розуміти своєрідну законодавчо визначену модель здійснення контрольних заходів уповноваженими суб'єктами в процесі реалізації однієї чи декількох форм контрольної діяльності. Значення адміністративних процедур в контексті окресленої проблематики полягає у тому, що саме за їх допомогою закріплюється порядок дій компетентних органів, прийняття управлінських рішень, необхідних для якісної реалізації їх контрольної функції. Через дотримання відповідних процедур забезпечується реалізація принципу законності при здійсненні контрольної діяльності. Специфіка адміністративних процедур здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів (судів) полягає у двох аспектах: по-перше, у тому, який саме суб'єкт

здійснює відповідну контрольну діяльність; по-друге, в залежності від того, в якій саме формі реалізуються контрольні заходи. Далі розглянемо декілька прикладів адміністративних процедур.

Так, якщо говорити про зовнішній контроль за діяльністю суддів, зокрема, про парламентський та президентський, то слід відзначити, що парламентський контроль за службою суддів здійснюється в декількох напрямках двома основними суб'єктами (Верховною Радою і створеними нею спеціальними комітетами та Уповноваженим з прав людини) і відіграє значну роль в установленні законності в судовій системі та її дотриманні. В свою чергу, президентський контроль в цій сфері здійснюється Президентом України. Його реалізація переважно полягає у призначенні на посаду суддів вперше. Наразі відсутній детальний механізм, за яким Президент України перевіряє подання про призначення судді на посаду вперше, за якими критеріями відбувається перевірка тощо. Крім того, частково контрольні повноваження Президента реалізуються в участі у формуванні Конституційного Суду України, Вищої ради юстиції тощо [179].

Окрему увагу слід звернути на адміністративні процедури здійснення відомчого контролю Вищою радою правосуддя. При цьому, слід відмітити декілька важливих моментів: по-перше, основною формою здійснення контролю Радою є перевірка; по-друге, зазвичай контрольна діяльність даного органу активізується з моменту отримання дисциплінарної скарги на суддю. Як правило, необхідність проведення перевірки зумовлена наявністю інформації з високим ступенем ймовірності того, що вона є правдивою, — щодо вчинення дисциплінарного чи кримінального правопорушення суддею, порушення вимог закону про несумісність суддівської роботи з іншими видами діяльності тощо. Отже, перевірка як форма контролю за суддями — це постійний процес реагування Вищої ради правосуддя (її органів) на отриману від третіх осіб інформацію про протиправну поведінку суддів (порушення вимог матеріального, процесуального права під час правосуддя,

допущення поведінки, що порочить звання судді, недоброчесна поведінка тощо), що мала місце в минулому та щодо справ, розгляд яких уже закінчено, за наслідками якої може бути застосовано один із заходів адміністративного (розпорядчого) впливу до винної особи [179].

З цього моменту починається перший етап здійснення контрольної діяльності Вищою радою правосуддя, а саме попередня перевірка отриманої скарги. На цьому етапі член дисциплінарної палати: 1) вивчає дисциплінарну скаргу і перевіряє її на відповідність вимогам закону; 2) за наявності певних підстав повертає дисциплінарну скаргу скаржнику; 3) за наявності підстав, визначених пунктом 6 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», передає скаргу на розгляд Дисциплінарної палати для ухвалення рішення щодо залишення без розгляду та повернення її скаржнику або відкриття дисциплінарної справи; 4) за відсутності підстав для залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги — готує матеріали у строки, встановлені регламентом, з пропозицією про відкриття чи відмову у відкритті дисциплінарної справи [212]. Тобто фактично на даному етапі детально вивчаються зміст поданої скарги, обґрунтованість наведених в ній доводів тощо. Обов'язково слід вказати, що перевірка обґрунтованості подання Генерального прокурора, виконуючого обов'язки Генерального прокурора, (його заступника) щодо необхідності затримання судді, утримання його під вартою чи арештом, тимчасового відсторонення від здійснення правосуддя, полягає в оцінці поданої Вищій раді правосуддя прокурором інформації щодо причетності суддів до вчинення кримінального правопорушення на предмет вірогідності, достатності для твердження про вчинення злочину, можливості чи неможливості подальшого здійснення правосуддя суддею в інтересах слідства та підтримання авторитету суду [179].

У разі виявлення певних підстав починається другий етап вирішення дисциплінарної справи, який, в свою чергу, також поділяється на підетапи:

1) відкриття дисциплінарної справи. Дисциплінарна палата розглядає висновок доповідача та додані до нього матеріали без виклику судді та особи, яка подала дисциплінарну скаргу, та за результатами такого розгляду ухвалює рішення про відкриття або відмову у відкритті дисциплінарної справи. Слід відмітити, що рішення про відкриття дисциплінарної справи оскарженню не підлягає. Рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи на вимогу члена Дисциплінарної палати, який не згодний з таким рішенням, передається на затвердження до Вищої ради правосуддя у пленарному складі. У такому випадку Вища рада правосуддя розглядає питання на пленарному засіданні без виклику судді та особи, яка подала дисциплінарну скаргу, і ухвалює рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи або про скасування такого рішення Дисциплінарної палати і відкриття дисциплінарної справи [212];

2) розгляд дисциплінарної скарги по суті. Дисциплінарна палата розглядає дисциплінарну справу протягом дев'яноста днів з дня її відкриття. Цей строк може бути продовжений Дисциплінарною палатою не більше ніж на тридцять днів у виключних випадках, у разі потреби додаткової перевірки обставин та/або матеріалів дисциплінарної справи. Учасники дисциплінарної справи мають право подавати докази, надавати пояснення, заявляти клопотання про виклик свідків, ставити запитання учасникам дисциплінарної справи, висловлювати заперечення, заявляти інші клопотання або відводи, ознайомлюватись з матеріалами справи. Для ознайомлення можуть надаватися матеріали, які безпосередньо пов'язані зі скаргою, із дотриманням вимог законодавства про захист персональних даних щодо знеособлення персональних даних. Перебіг розгляду дисциплінарної справи та оголошення результатів її розгляду фіксуються технічними засобами [212]. Вирішення справ щодо несумісності судді передбачає розгляд поданої третьою особою з цього приводу заяви Вищою радою правосуддя на своєму засіданні, перевірку поданих доводів і прийняття одного з двох рішень —

визнання факту порушення вимог щодо несумісності з іншою діяльністю чи статусом (та, відповідно, звільнення з посади, адже така пряма підстава звільнення передбачена Конституцією України) або визнання відсутності порушення вимог щодо несумісності [179];

3) ухвалення рішення про притягнення або відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності. Рішення у дисциплінарній справі ухвалюється простою більшістю голосів. Вид дисциплінарного стягнення визначається на основі принципу пропорційності, зокрема, враховуються характер дисциплінарного проступку судді, його наслідки, дані, що характеризують особу судді, ступінь його вини, наявність непогашених дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Якщо Дисциплінарною палатою ухвалено рішення про відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності, дисциплінарне провадження припиняється [212].

Завершуючи розгляд адміністративних процедур, що використовуються Вищою радою правосуддя, слід відзначити, що, виконуючи всі вказані вище дії, Рада здійснює безпосередню перевірку діяльності суддів, визначає стан дотримання ними законності під час здійснення своєї діяльності, а результатом такого контролю є прийняття відповідного рішення про доцільність чи недоцільність застосування по відношенню до суддів дисциплінарних заходів. Варто погодитись із точкою зору Д. Ю. Шпенова, який до предмета контрольної діяльності Вищої ради юстиції відніс: а) рівень знань і професійної підготовки кандидатів у судді, ступінь їх професійної придатності до здійснення функцій судової влади; б) діяльність кваліфікаційних комісій суддів з проведення кваліфікаційних іспитів, здійснення дисциплінарного провадження і з контролю за правомірністю інших рішень; в) відповідність суддів їх високому статусу, належне виконання ними посадових обов'язків, дотримання присяги;

г) правомірність притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників прокуратури та суддів [291, с. 441].

І останнє, на що ми звернемо увагу в рамках представленого підрозділу дисертаційного дослідження, — це адміністративні процедури Державної судової адміністрації під час відомчого контролю за діяльністю судів. Варто відзначити, що для цього у структурі ДСА існує контрольний-ревізійний відділ, який здійснює контроль у формі ревізії. Основним напрямком його роботи в контексті представленої проблематики є перевірка фінансово-економічної діяльності судів. Говорячи про конкретні етапи здійснення контрольних процедур, їх, на наше переконання, слід поділити на такі:

1) підготовчий етап. Проведенню контрольного заходу повинна передувати підготовка, зокрема, вивчення матеріалів, які стосуються діяльності та фінансового стану установи, яка підлягає проведенню контрольного заходу. На основі цих матеріалів розробляється програма контрольного заходу, у якій визначаються період, за який проводиться контрольний захід, основні питання, на яких слід зосередити увагу. Програма затверджується керівництвом Державної судової адміністрації України. У період проведення контрольного заходу за потреби до програми можуть вноситися зміни та доповнення [215]. На цьому етапі також розробляється програма проведення контрольних заходів. Основні питання, які необхідно включати до програми проведення контрольних заходів в установах, що утримуються за рахунок бюджетних коштів: стан усунення недоліків і порушень, виявлених попередніми ревізіями та перевітками; дотримання порядку складання та виконання кошторису доходів і видатків; законність та своєчасність проведення безготівкових операцій за всіма рахунками, відкритими у відділеннях Державної казначейської служби; дотримання вимог чинного законодавства при здійсненні касових операцій, правильність і своєчасність розрахунків з підзвітними особами; перевірка правильності нарахування та виплати заробітної плати; перевірка дотримання вимог

чинного законодавства щодо застосування процедур та укладання угод при закупівлі товарів, робіт та послуг за державні кошти; перевірка операцій по реконструкції, капітальному та поточному ремонту; проведення вибіркового інвентаризації основних засобів та товарно-матеріальних цінностей; перевірка витрачання коштів на придбання, стан збереження, правильність ведення обліку матеріальних цінностей; перевірка стану бухгалтерського обліку, наявність дебіторської та кредиторської заборгованості [215];

2) безпосереднє проведення ревізії. На даному етапі ревізорам на об'єкті контролю, що перевіряється, надаються приміщення для роботи, можливість користуватися зв'язком, розмножувальною технікою, іншими послугами для забезпечення нормальних умов праці. Якщо в ході контрольного заходу буде встановлено, що на об'єкті контролю відсутній належний бухгалтерський облік, що унеможливує проведення заходу, то ревізори подають керівництву Державної судової адміністрації України доповідну записку, на підставі якої пред'являються письмові вимоги керівництву об'єкта контролю щодо відновлення бухгалтерського обліку з визначенням конкретних строків виконання цієї роботи. У таких випадках контрольні заходи слід відновити після поновлення бухгалтерського обліку. Ревізори не повинні поновлювати облік на об'єкті контролю, який підлягає перевірці. При виявленні фактів порушень законодавства, фактів незаконного й нецільового використання бюджетних коштів, приховування від бюджету належних йому платежів та інших порушень фінансової дисципліни або зловживань ревізори повинні установити розмір матеріальної шкоди і заподіяних збитків, причини й обставини їх виникнення, осіб, з вини яких вони допущені. Розмір матеріальної шкоди (збитків) визначається відповідно до чинного законодавства. При виявленні порушень законодавства, за які передбачено кримінальну відповідальність або які містять ознаки корупційних діянь, матеріали ревізії із супровідним листом, підписаним

керівництвом Державної судової адміністрації України, передаються до правоохоронних органів [215];

3) оформлення результатів контрольних заходів. Наслідки контрольних заходів оформляються актом (довідкою) контрольного заходу, який підписується ревізором, керівником та головним бухгалтером (посадовою особою, яка виконує його обов'язки) перевіреного об'єкта контролю. Кінцевою датою написання акта є останній день проведення контрольного заходу, зазначений у посвідченні на її проведення. Перевірка окремих питань, передбачених окремим робочим планом проведення контрольних заходів, оформляється окремими актами (довідками), які підписуються ревізором та головним бухгалтером об'єкта контролю. Результати контрольних заходів оформляються довідкою контрольного заходу, але в усіх випадках виявлення порушень чинного законодавства, зловживань, приписок, серйозних недоліків у веденні обліку і звітності, коли державі завдано збитків, тощо — за наслідками складається акт [215].

Завершуючи представлений підрозділ дисертаційного дослідження, слід узагальнити, що на сьогодні адміністративні процедури здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні є різноманітними, а їх специфіка залежить від багатьох чинників. Весь наведений вище матеріал також дає змогу констатувати, що важливість дотримання адміністративних процедур в рамках здійснення відповідної діяльності складно переоцінити, оскільки саме за їх допомогою вбачається можливим: по-перше, забезпечити законність проведення контрольних заходів; по-друге, створити сприятливі умови для інших принципів діяльності судів та суддів; по-третє, забезпечити всебічну та якісну оцінку підконтрольного об'єкта, що сприяє прийняттю відповідного управлінського рішення.

Висновки до розділу 2

Встановлено, що предметом відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) є перелік питань, щодо яких здійснюються відповідні заходи контролю. Предмет такого контролю визначений колом повноважень суб'єктів відомчого суддівського контролю та обумовлений необхідністю забезпечення незалежності, безсторонності та справедливості судів, а також неухильного дотримання суддями покладених на них обов'язків, зокрема, щодо додержання правил суддівської етики, вимог доброчесності та інших вимог, що пред'являються законом до суддів. Предмет відомчого контролю за діяльністю суддів можна поділити на певні різновиди, зокрема, ним можуть бути: рівень знань та професійної підготовки кандидатів на посаду судді; виконання суддями покладених на них обов'язків, у тому числі й щодо додержання вимог та правил суддівської етики, антикорупційних вимог та інших вимог; правомірність притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності тощо.

Зроблено висновок, що межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) обумовлені: по-перше, низкою нормативно-правових актів, які визначають предмет відомчого контролю; по-друге, визначеними чинним законодавством повноваженнями щодо провадження уповноваженими суб'єктами заходів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів); по-третє, можливістю оскарження рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді; по-четверте, встановленням відповідальності суб'єктів, що здійснюють відомчий контроль за діяльністю судів (суддів), за вчинення корупційних діянь та інших порушень покладених на них обов'язків, які визначені чинним законодавством; по-п'яте, дотриманням вимог щодо неприпустимості втручання у здійснення правосуддя шляхом впливу на суд або суддів у будь-який спосіб.

Під суб'єктом відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) запропоновано розуміти спеціальні органи державної влади, які відповідно до норм чинного законодавства уповноважені здійснювати контрольну діяльність у цій сфері та володіють всіма необхідними засобами та інструментами для цього.

Запропоновано під адміністративно-правовим статусом суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні розуміти сукупність законодавчо визначених елементів, які відображають положення кожного контролюючого органу у відповідній системі, а також сутність та зміст його діяльності. Виходячи із наведеного вище положення, найбільш логічно, на нашу думку, буде розглядати адміністративно-правовий статус суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) крізь призму його елементів, серед яких слід назвати: а) повноваження; б) гарантії діяльності суб'єктів контролю; в) юридичну відповідальність.

Обґрунтовано, що система суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні представлена досить великою кількістю уповноважених органів, кожен із яких наділений власним, специфічним адміністративно-правовим статусом, який дає їм реальні можливості та інструменти для того, щоб якісно та ефективно виконувати свої функції. Специфіка ж адміністративно-правового статусу кожного із окреслених нами суб'єктів проявляється в обмежених можливостях кожного із них втручатись у діяльність суду, а також у напрямках, за якими вони можуть здійснювати свою контрольну діяльність.

Констатовано, що визначення та дослідження адміністративних форм та методів здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки саме ці наукові категорії найбільш повно та всебічно відображають сутність та призначення такої контрольної діяльності.

Під адміністративно-правовими формами здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні розуміються зовнішній вираз практичної діяльності уповноважених суб'єктів, яка пов'язана із реалізацією ними своїх контрольних повноважень та спрямована на досягнення кінцевої мети, яка полягає у забезпеченні здійснення якісного, ефективного та законного судочинства в нашій державі. До таких форм віднесено: інспектування, огляд, ревізію, інвентаризацію, оцінювання, моніторинг, ознайомлення зі статистичною звітністю, яка надходить від підконтрольного суб'єкта.

Адміністративно-правові методи здійснення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні запропоновано розуміти як сукупність законодавчо визначених інструментів, прийомів та засобів, які в своїй діяльності використовують уповноважені суб'єкти при здійсненні контрольної діяльності в досліджуваній сфері суспільних відносин. До вказаних методів віднесено: метод переконання; розпорядчий метод; метод дисциплінарного впливу; метод планування; метод регламентування.

Під адміністративними процедурами здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні запропоновано розуміти своєрідну законодавчо визначену модель здійснення контрольних заходів уповноваженими суб'єктами в процесі реалізації однієї чи декількох форм контрольної діяльності. Значення адміністративних процедур в контексті окресленої проблематики полягає у тому, що саме за їх допомогою закріплюється порядок дій компетентних органів, прийняття управлінських рішень, необхідних для якісної реалізації їх контрольної функції. Через дотримання відповідних процедур забезпечується реалізація принципу законності при здійсненні контрольної діяльності. Специфіка адміністративних процедур здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів (судів) полягає у двох аспектах: по-перше, у тому, який саме суб'єкт

здійснює відповідну контрольну діяльність; по-друге, в залежності від того, в якій саме формі реалізуються контрольні заходи.

Узагальнено, що на сьогодні адміністративні процедури здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні є різноманітними, а їх специфіка залежить від багатьох чинників. Констатовано, що важливість дотримання адміністративних процедур в рамках здійснення відповідної діяльності складно переоцінити, оскільки саме за їх допомогою вбачається можливим: по-перше, забезпечити законність проведення контрольних заходів; по-друге, створити сприятливі умови для інших принципів діяльності судів та суддів; по-третє, забезпечити всебічну та якісну оцінку підконтрольного об'єкта, що сприяє прийняттю відповідного управлінського рішення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗДІЙСНЕННЯ ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДІВ (СУДДІВ) В УКРАЇНІ

3.1. Перспективні напрямки вдосконалення організаційних та правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні

Дослідження змісту відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні показало, що на сьогоднішній день у цій сфері існує велика кількість проблем організаційного та правового характеру. Правові проблеми, на нашу думку, пов'язані із недосконалістю норм адміністративного законодавства, яке регулює здійснення контролю у досліджуваній сфері суспільних відносин. Загалом можливі два трактування законодавства. При широкому трактуванні в законодавство включають акти законодавчих органів, а також підзаконні акти (акти органів управління і судів). При вузькому трактуванні в законодавство включають тільки акти законодавчих органів (закони і постанови парламенту). Широке розуміння законодавства принижує роль закону, поєднує в єдине ціле закони і підзаконні акти. Але таке розуміння дуже зручне для органів управління, для суспільства, що не хоче або не може зв'язувати себе рамками закону. Широке розуміння законодавства — це шлях розмивання закону, підміни його управлінськими рішеннями [151].

Відповідно до точки зору С. І. Бугери, адміністративне законодавство — це система нормативно-правових актів, у яких містяться найбільш загальні й важливі адміністративно-правові норми. Тому воно охоплює не всі нормативно-правові акти, а лише відповідні акти Верховної Ради, Президента України і Кабінету Міністрів України, тобто ті нормативно-правові акти, дія яких поширюється на всю територію країни. Є

вагомі підстави додати до цього переліку також нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (тобто так зване відомче законодавство), але лише в тих випадках, коли вони визначають права і обов'язки громадян і підлягають реєстрації у встановленому законом порядку [6, с. 147; 41, с. 44; 1].

Наявність недоліків у чинному законодавстві пов'язана із наявністю прогалин в ньому. О. Ф. Скакун відзначає, що прогалини у законодавстві — це повна або часткова відсутність (пропуск) необхідних юридичних норм у чинних законодавчих актах, якими, виходячи з принципів права, мають бути врегульовані певні суспільні відносини [239]. Зазвичай, продовжує вчена, причинами виникнення прогалин у законодавстві є: 1) невміння відобразити в нормативних актах усе різноманіття сучасних життєвих ситуацій, що потребують правового регулювання і можуть бути врегульовані правом; 2) відставання нормотворчості від розвитку суспільних відносин як наслідок невміння передбачити появу нових життєвих ситуацій; 3) наявність деформацій у процесі нормотворчості, спричинених, наприклад, лобіюванням голосування в парламенті в інтересах певних бізнесових груп; 4) технічні помилки законодавця, допущені при розробці нормативних актів та застосуванні прийомів юридичної техніки. Прогалини в законодавстві виникають зазвичай там, де існує: а) неповнота правових норм; б) суперечність норм однакової юридичної сили, коли одна з них «знищує» іншу; в) повна відсутність правової норми [239].

Ми переконані, що говорячи про прогалини в адміністративному законодавстві, нормами якого регулюється питання здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів, слід відзначити, що їх наявність пов'язана із об'єктивними причинами, зокрема, особливим правовим статусом суддів. Варто відзначити, що ані на доктринальному, ані на законодавчому рівні проблемі вдосконалення правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні належна увага не приділялась, а тому ми,

спираючись на аналіз норм чинного законодавства України та наукові погляди вчених, пропонуємо: на основі внесення змін до чинного законодавства чітко окреслити межі контрольної діяльності суб'єктів відомчого контролю; здійснити конкретизацію контрольних повноважень всіх суб'єктів відомчого контролю; законодавчо закріпити принципи незалежності суб'єктів відомчого контролю під час здійснення ними своїх функцій; персоналізувати відповідальність посадових осіб суб'єктів відомчого контролю за правопорушення, які допущені ними під час здійснення контрольних дій; забезпечити прозорість діяльності суб'єктів відомчого контролю.

Варто відмітити, що говорячи про напрямки вдосконалення відомчого контролю, не можна обмежуватись виключно вдосконаленням правових засад, оскільки вирішення тільки проблем правового характеру не усуне всіх існуючих прогалин. Саме тому особливого значення набуває вдосконалення організаційних засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. В юридичній науці виділяють три основні випадки використання терміну «організація». По-перше, словом «організація» можуть називатися державні, громадські, самоврядні органи, утворені для виконання будь-яких функцій державного або громадського характеру. По-друге, термін «організація» може означати певну діяльність, що включає розподіл функцій, повноважень, обов'язків, налагодження сталих зв'язків, координацію тощо. Нарешті, організація — це явище, фактор, а відповідно, поняття і категорія, протилежні дезорганізації, невпорядкованості, невизначеності, хаосу [114, с. 19]. Є. В. Дейнеко під організаційними засадами пропонує розуміти підґрунтя (сукупність) заходів, спрямованих на належне функціонування елементів системи внутрішнього контролю, завдяки чому система взагалі набуває бажаних характеристик [84, с. 296].

Таким чином, вдосконалення організаційних засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні передбачає

покращення всіх питань неправового характеру, які забезпечують формальну сторону здійснення відомчого контролю у досліджуваній сфері суспільних відносин, зокрема: кадрове забезпечення, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, інформаційне забезпечення тощо. Розглянемо кожен із окреслених напрямків більш детально.

Так, перш за все, на нашу думку, слід приділити увагу проблемі кадрового забезпечення контролюючих суб'єктів. На переконання Р. З. Дарміця та Г. П. Горішної, кадрове забезпечення — це комплекс дій, спрямованих на пошук, оцінювання і встановлення заздалегідь передбачених стосунків з робочою силою як в самій компанії для подальшого просування кар'єрною драбиною, так і поза її межами для нового найму тимчасових або постійних працівників [81, с. 32]. Кадрове забезпечення, на думку Н. П. Матюхіна, — це специфічна, повторювана діяльність, здійснювана у процесі управління правоохоронними органами, змістом якої є забезпечення органів і підрозділів необхідним, що відповідає певним вимогам, контингентом людей, а також відповідною інформацією про нього, впровадження науково обґрунтованих методів відбору, розстановки, навчання, виховання, стимулювання кадрів, правового регулювання проходження служби та надання правового захисту особовому складу правоохоронних органів України [161, с. 91]. М. В. Мельничук відмічає той факт, що кадрове забезпечення — це, з одного боку, наявність у керівника об'єктів його управлінської діяльності — виконавців, що є необхідним для підготовки до прийняття управлінського рішення та наступного його виконання. З іншого боку, кадрове забезпечення — це суто суб'єкти управлінської діяльності, які організують, аналізують, контролюють, координують і здійснюють інші дії в ході державно-управлінської діяльності для досягнення певного результату. Кадри є тим суб'єктивним чинником, від якого залежить реальне функціонування механізму управлінської діяльності. Адже життєздатність органу виконавчої влади полягає не тільки в

матеріальному забезпеченні, а й у спрямуванні вольових дій і переконань учасників процесу державного управління в заданому напрямку. Без високого рівня професіоналізму та належних особистих якостей кадрів не виникає того дієвого елемента, який зумовлює динаміку управлінської діяльності [165, с. 68].

Т. Є. Кагановська до функцій кадрового забезпечення відносить: залучення (комплектування) органів державного управління висококваліфікованими, морально стійкими кадрами; вивчення та аналіз стану роботи з відбору, розстановки, зміцнення та збереження професійних кадрів, навчання і виховання працівників, розробки заходів щодо вдосконалення цієї роботи; впровадження новітніх методів і форм роботи з кадрами; вивчення ділових та моральних якостей державних службовців, створення резерву персоналу; проведення службового атестування державних службовців; планування потреб органів державного управління; організацію та здійснення заходів щодо профілактики порушень законності в діяльності органів державного управління; організацію ведення обліків порушень законності і надзвичайних подій серед особового складу, аналіз та узагальнення такої інформації; організацію роботи щодо здійснення наставництва над молодими працівниками; вирішення соціально-побутових проблем працівників, питань надання встановлених чинним законодавством пільг та допомог. Головною функцією, на її погляд, є функція залучення кадрів, що дає можливість добирати на роботу найбільш висококваліфіковані кадри [107, с. 46–47].

Функціональними складовими кадрового забезпечення можна визначити такі: визначення організаційних та правових основ кадрової політики в державі; підготовка кадрів та підбір кадрів (планування та визначення кількості працівників і ступеня їх підготовки, робота з резервом); прийняття на державну службу (визначення способів зайняття посад; розстановка кадрів); проходження служби (адаптація кадрів; оцінювання

оплати праці й мотивації кадрів, соціальне забезпечення кадрів; використання потенціалу людських ресурсів; робота з резервом; забезпечення службового просування кадрів; оцінка (контроль) кадрів; зміцнення законності та службової дисципліни в діяльності кадрів (виховання кадрів); професійна підготовка та підвищення кваліфікації кадрів); припинення служби (соціальне забезпечення кадрів; звільнення кадрів; робота з ветеранами) [154].

Тож кадрове забезпечення є одним із найважливіших аспектів роботи будь-якої установи, організації, органу державної влади, адже саме від роботи кожної конкретної особи залежать якість та ефективність виконання функцій всього відомства. І діяльність суб'єктів відомчого контролю за роботою суддів (судів) в цьому контексті не може бути виключенням. Тож з метою покращення кадрового забезпечення суб'єктів відомчого контролю пропонуємо: по-перше, покращити первинну та подальшу підготовку фахівців, які уповноважені здійснювати відповідну діяльність від імені суб'єкта контролю; по-друге, забезпечити обмін досвідом між працівниками подібних відомств з інших держав; по-третє, створити належні соціально-економічні та політичні умови для здійснення працівниками своєї трудової діяльності; по-четверте, створити ефективні заходи для протидії корупції в окресленій сфері.

Наступним важливим напрямком вдосконалення організаційних засад відомчого контролю є покращення фінансового та матеріально-технічного забезпечення. В Економічній енциклопедії за редакцією С. В. Мочерного фінансове забезпечення трактується як «сума грошей на рахунку клієнта біржі з урахуванням прибутку або збитку за відкритими контрактами і комісії за цими контрактами, отриманої в разі їх ліквідації» [90]. У монографії І. В. Зятковського фінансове забезпечення розкривається як «система джерел і форм фінансування розвитку економічної та соціальної сфер суспільства, котре здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування,

бюджетні асигнування» [103, с. 44]. У науковій праці І. О. Москаля фінансове забезпечення розглядається як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність територіальних одиниць та господарських суб'єктів. Фінансове забезпечення реалізується через систему фінансування, що може здійснюватися в трьох формах: самофінансування, кредитування і безповоротне фінансування з бюджету [172, с. 6–7]. Н. І. Карпишин вважає, що фінансове забезпечення — це система джерел фінансування, яку становлять кошти державного та місцевих бюджетів; кошти страхових фондів; кредити; власні кошти юридичних і фізичних осіб; добровільні внески; інші кошти. Як, правило, використання того чи іншого джерела фінансування зумовлює форму руху грошових коштів: бюджетних — бюджетне фінансування, кредитів — кредитування, коштів страхових фондів — страхування, власних коштів юридичних та фізичних осіб — самофінансування. Вчений також відмічає, що кожний суб'єкт формує власну модель фінансового забезпечення, якою визначає склад і структуру джерел фінансування та відповідні форми руху грошових коштів [109, с. 73; 43, с. 41–42].

Варто навести току зору О. Ю. Шутєєвої, яка, спираючись на аналіз думок низки вчених, узагальнила, що ключовими ознаками тлумачення сутності поняття «фінансове забезпечення» є: функція інвестування через фінансові форми; елемент фінансового механізму; основний метод фінансового впливу на соціально-економічний розвиток через систему фінансування; сукупність економічних відносин (система фінансових відносин), що діють через сукупність форм і методів створення, мобілізації і використання фондів фінансових ресурсів; процес організації фінансування на основі відповідної системи фінансування; процес реалізації безперервного характеру відтворювальних процесів за рахунок власних та залучених

фінансових ресурсів. Тобто, як продовжує О. Ю. Шутєєва, виокремлюються вузький та широкий підходи при визначенні змісту досліджуваного поняття. Розгляд фінансового забезпечення через фінансові відносини вважатимемо більш широким підходом, комплексним, оскільки саме система таких відносин стосовно ринку цінних паперів відобразатиме економічні зв'язки, взаємодію та відносини у грошовій формі [297, с. 120].

Переходячи до аналізу поняття «матеріально-технічне забезпечення», слід відзначити, що з економічної точки зору матеріально-технічне забезпечення — це сукупність суспільних відносин, урегульованих нормативними актами або договорами по забезпеченню матеріально-технічними ресурсами, необхідними для своєчасного та безперервного проведення циклу робіт з виробництва, переробки й реалізації продукції, а також для виконання економічних, соціальних та інших завдань з метою задоволення певних потреб [132, с. 56]. Під матеріально-технічним забезпеченням сільського господарства Т. М. Остапенко розуміє систему, в якій відбувається споживання матеріально-технічних засобів (техніки, енергетичних ресурсів, запасних частин, добрив, засобів захисту рослин і тварин тощо) шляхом використання послуг підприємств–виробників матеріально-технічних засобів, постачальників та сервісних підприємств [193, с. 7]. Система матеріально-технічного забезпечення, продовжує автор, — це сукупність підприємств виробників матеріально-технічних ресурсів, торгово-посередницьких організацій, сервісних підрозділів, формувань з використання технічних засобів та державних органів, що регулюють відносини у сфері техніко-технологічного забезпечення [193, с. 5]. В. В. Конопльов під матеріально-технічним забезпеченням розуміє сукупність суспільних відносин, урегульованих нормами різних галузей права (цивільного, адміністративного, господарського, фінансового тощо), по забезпеченню їх матеріально-технічними ресурсами, необхідними для

своєчасного й безперервного виконання органами внутрішніх справ поставлених перед ними завдань [125, с. 276–278].

Матеріально-технічне забезпечення підприємства, на переконання Б. М. Максимів, — це процес забезпечення виробничої системи матеріально-технічними цінностями (виробничими фондами) та управління рухом матеріальних ресурсів від постачальника до кінцевого споживача (виробничої діяльності). Управління матеріально-технічним забезпеченням, на переконання автора, передбачає виконання всіх функцій, притаманних управлінню як виду діяльності: постановка завдання — включає накопичення інформації про стан матеріальних ресурсів підприємства, оцінку матеріаломісткості виробництва та його матеріальної потреби, проведення моніторингу наявних ресурсів та сировинного ринку потенціальних ресурсів, планування потреби у ресурсах; реалізація поставленого завдання — формування остаточного рішення про розвиток сировинної бази підприємства, організацію постачання ресурсів, управління запасами матеріально-технічних ресурсів; контроль за ефективністю формування та використання матеріально-технічних ресурсів в усіх ланках виробничої системи [164, с. 403; 153].

Таким чином, покращення фінансового та матеріально-технічного забезпечення має бути одним із пріоритетних напрямків покращення відомчого контролю за діяльністю суддів, адже будь-які законодавчі або організаційні зміни є фактично неможливими без відповідного «підкріплення». Однак, на жаль, доводиться констатувати, що фінансове забезпечення діяльності будь-якого органу державної влади прямо залежить від соціальної, економічної та політичної ситуації в державі [51].

Наступним не менш важливим напрямком вдосконалення організаційних засад відомчого контролю за діяльністю суддів є покращення інформаційного забезпечення роботи уповноважених суб'єктів. Взагалі термін «інформація» (лат. *informatio* означає «пояснення», «викладення»,

«повідомлення») спочатку використовувався лише до засобів зв'язку, а потім у більш широкому розумінні. Інформація, як відмічає В. Л. Плєскач, — це сукупність відомостей про матеріальний і духовний світ, про закономірності й тенденції його розвитку, які можна відтворювати шляхом передачі усним, письмовим або електронним способом [201]. На думку Ю. І. Шемакіна, «інформація» — це семантична сутність матерії, яка має загальну властивість матерії та проявляється в кібернетичних комунікативних процесах. Поняття «матерія» ототожнюється з поняттям «система», складовими елементами якої є «речовина, енергія, знання. Дані — це відомості, які не можуть виступати в якості інформації, вони використовуються як будь-який висновок, можливе рішення. А знання — це наслідок пізнавальної діяльності, система понять про дійсність, отриманих з її допомогою» [286]. Отже, в рамках нашого дослідження інформація — це ті дані про підконтрольний об'єкт, які в своїй діяльності використовують суб'єкти контролю. Саме повнота та достовірність інформації прямо впливають на якість та об'єктивність оцінки, отриманої за результатами контролю.

На переконання Г. І. Купалової, інформаційне забезпечення — це система одержання, оцінки, зберігання та переробки даних, створена з метою вироблення управлінських рішень. Це стосується різних видів діяльності, наприклад, виробничої і збутової, сервісного обслуговування, включаючи підвищення технологічності виробництва, якості вироблюваної продукції, зниження її собівартості, рекламу, інформацію про асортимент продукції, ціни, форми організації сервісу тощо. Отже, інформаційне забезпечення є важливим етапом та необхідною умовою організації і проведення економічного аналізу. Це пояснюється тим, що від складу, змісту, якості вихідних даних залежать ефективність аналітичного дослідження, об'єктивність і дієвість його результатів. Інформаційне забезпечення економічного аналізу — це створення бази даних, комплексу інформаційних засобів, необхідних для дослідження господарської діяльності та вирішення

завдань управління [143]. Г. А. Титоренко інформаційне забезпечення визначає як найважливіший елемент інформаційних систем і інформаційних технологій, призначений для відображення інформації, що характеризує стан керованого об'єкта і є основою для ухвалення управлінських рішень. Науковець вважає, що інформаційне забезпечення включає сукупність єдиної системи показників, потоків інформації — варіантів організації документообігу; систем класифікації і кодування економічної інформації, уніфіковану систему документації і різні інформаційні масиви (файли), що зберігаються в машині і на машинних носіях та мають різний ступінь організації [104].

Ю. О. Корнєв у своєму науковому дослідженні запропонував визначити наступні найбільш важливі характеристики поняття «інформаційне забезпечення» [131, с. 21; 197]:

1) інформаційне забезпечення є функціональним комплексом, що забезпечує органічну взаємодію технічних засобів, методів і технологій роботи з інформацією;

2) інформаційне забезпечення — це сукупність інформаційних ресурсів, засобів, методів і технологій, яка сприяє ефективній реалізації процесу управління;

3) інформаційне забезпечення є інструментом, що генерує інформацію, яка складається з важливих даних та не дає відволікатись керівникам на зайву та громіздку інформацію;

4) інформаційне забезпечення — це безперервний процес постійного забезпечення можливості збирання, пошуку, групування, аналізу, зберігання та поширення інформації серед працівників правоохоронних органів;

5) інформаційне забезпечення є інструментом, що забезпечує надходження інформації про стан та параметри функціонування певних об'єктів управління;

6) інформаційне забезпечення — це управлінська технологія, оскільки відображає інформацію щодо стану керованого об'єкта і є основою для прийняття управлінських рішень;

7) інформаційне забезпечення — специфічний вид професійної діяльності, оскільки враховує інформаційні потреби різних суб'єктів;

8) інформаційне забезпечення є складовою системи та процесу управління, виражаючи на міжсуб'єктивному рівні відносини [131, с. 21; 197].

Таким чином, інформаційне забезпечення відомчого контролю за діяльністю суддів має декілька важливих аспектів: по-перше, воно передбачає надання всім суб'єктам контролю необхідного науково-методичного забезпечення, що дозволить їм більш якісно та науково обґрунтовано здійснювати відповідну діяльність; по-друге, спрямоване на отримання всієї необхідної інформації від об'єктів контролю, що апріорі спрощує реалізацію їх контрольної функції. З метою покращення інформаційного забезпечення суб'єктів відомчого контролю, на нашу думку, є необхідними: розширення науково-методичної бази для роботи контролюючих суб'єктів; створення дієвого механізму обміну інформацією між контролюючими та підконтрольними суб'єктами; забезпечення сучасними інформаційними технологіями уповноважених суб'єктів [47].

У підсумку відзначимо, що запропоновані нами шляхи вдосконалення організаційних та правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів (суддів) в Україні не є вичерпними. Однак, ми переконані, що робота законодавця в окреслених вище напрямках дозволить якісно покращити ефективність та результативність відомчого контролю у досліджуваній сфері, що, в свою чергу, дозволяє підвищити рівень законності в діяльності суддів в Україні. Окрім того, варто наголосити, що при вдосконаленні відомчого контролю законодавець має працювати паралельно в напрямку покращення організаційних та правових засад.

3.2. Зарубіжний досвід здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) та можливості його використання в Україні

Проведений у даному дисертаційному дослідженні аналіз дає змогу констатувати, що на сьогоднішній день законодавець досить повільно рухається у напрямку покращення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів). Все це вимагає пошуку альтернативних шляхів покращення даного правового інституту, одним із яких є вивчення зарубіжного досвіду. Адже вивчення зарубіжного досвіду, як свого часу зазначав відомий російський дослідник І. Я. Кисельов, — це як сурогат експерименту, який у праві в чистому вигляді неможливий, він дає змогу виділити аспекти, які можуть бути адаптовані в процесі національної нормотворчості [112, с. 11; 249, с. 98].

Починати розгляд позитивного досвіду найбільш доцільно із провідних країн Європи. Серед них слід виділити Великобританію. Незважаючи на численні судові реформи, на сучасному етапі британська судова система і досі залишається складною та децентралізованою. У зв'язку з тим, що прецедентне право є суттєвою складовою частиною Конституції, система вищих судових інстанцій дуже розгалужена. Вищою судовою інстанцією в Об'єднаному Королівстві є Палата лордів, яка розглядає апеляції апеляційних інстанцій Англії та Уельсу, а також Шотландії (тільки з цивільних справ). Висновок Палати лордів передається до відповідної апеляційної інстанції, яка формулює постанову відповідно до цього висновку [159].

Чинна система добору на суддівські посади в Англії та Уельсі запроваджена на підставі Акта конституційної реформи 2005 року (The Constitutional Reform Act 2005). До реформи система суддівських призначень була порівняно простою. Політичну і юридичну відповідальність щодо призначення суддів ніс Лорд-канцлер її Величності, який обирав серед кандидатів, що відповідали вимогам на посаду судді. Формально ж призначала суддів на посаду Королева Великої Британії [233]. Цікаво, що

запровадження нової системи не було викликане нагальною необхідністю. Самі британці визнають, що колишній метод призначення суддів працював досить добре. Кандидати призначалися суддями, тільки якщо вони були гідними такого призначення. Не могло бути й мови про будь-який політичний вплив. Лорд-канцлер, як правило, діяв за порадою старших суддів, які були у змозі ідентифікувати спроможних кандидатів. Водночас, критики старої системи відзначали недосконалість процедури, відповідно до якої член уряду ніс виключну відповідальність щодо призначення суддів. Ця система також не відповідала традиційному принципу розподілу державної влади, адже судова влада, нехай і формально, знаходилася під впливом законодавчої та виконавчої гілок влади [233].

Ключовим суб'єктом здійснення контролю за діяльністю основних органів державної влади є Парламент. У Британії парламентський контроль заснований на доктрині міністерської відповідальності. Сутність зазначеної доктрини полягає у тому, що міністр бере на себе відповідальність за діяльність свого міністерства та повинний піти у відставку, якщо є недоліки у роботі підпорядкованого йому міністерства. Парламентський контроль має публічний характер, поєднується з громадським контролем та інститутом політичної відповідальності правлячої партії на чергових виборах. Це досягається, зокрема, постійною трансляцією засідань Палати громад. У Палаті громад застосовуються наступні форми контролю: усні запити; письмові запити (інтерпеляція); вотум недовіри; функціонування спеціальних парламентських комітетів з нагляду за діяльністю кожного окремого міністерства та всього уряду в цілому; парламентський уповноважений зі справ адміністрації. Наприклад, відповідно до регламенту Палати громад, щоденне засідання (крім п'ятниці) починається з «години запитів» [307].

Крім того, варто вказати, що скарги щодо роботи суддів в Англії та Уельсі на даний час опрацьовуються новим Бюро судових скарг, яке є підзвітним як Лорду головному судді (вища судова посада в Англії та

Уельсі), так і Лорду-канцлеру. Остаточне рішення приймають Лорд головний суддя і Лорд-канцлер. Якщо суддя просить перегляду, створюється колегія з 4 осіб, двоє з яких є суддями, а двоє — засідателями (які за розкладом обираються з колегії з 20 осіб, які, в свою чергу, обираються за відкритим конкурсом). Лорд головний суддя і Лорд-канцлер не можуть призначити більш жорстке покарання, ніж покарання, рекомендоване Колегією з перегляду. Якщо старший суддя повинен бути звільнений, тоді Лорд-канцлер вносить пропозицію про його звільнення до обох Палат Парламенту, з наступною переадресацією Королеві у разі підтримки. У випадку суддів нижчого рівня Лорд-канцлер звільняє їх особисто [72; 179].

Наступна європейська держава, досвіду якої ми приділимо увагу, — Франція. Судова система Франції являє собою класичну дуалістичну модель і складається із загальних й адміністративних судів, які є незалежними й очолюються Касаційним судом Франції й Державною радою. При поділі загальних й адміністративних судів по горизонталі вони утворюють три рівні. Крім того, всередині структурної організації кожного з рівнів є структурування за галузевою ознакою. Існує також велика кількість спеціалізованих судів, які у більшості випадків мають меншу кількість рівнів [176]. Наявність такої складної судової системи зумовлює можливість суперечок про компетенцію та підсудність. Для вирішення цих суперечок створений Трибунал з конфліктів. Він складається з восьми членів: по три обираються Касаційним судом і Державною радою. Ці шість членів обирають із числа своїх колег у відповідному органі ще двох членів Трибуналу і двох їхніх заступників. Перевибори проводяться кожні три роки. Головою Трибуналу за посадою є Міністр юстиції, але фактично Трибуналом керує Віце-голова, який призначається Міністром юстиції [159].

У Франції значна увага приділяється оцінці діяльності суддів. Законодавче закріплення системи оцінки діяльності суддів відбулось у 2005 році. Проведення відповідної оцінки сприяє «ефективності та якості

правосуддя в країні». Окрім того, значення проведення відповідної оцінки полягає у тому, що вона дає можливість оцінити не тільки професійні, а й особистісні якості суддів, заохоти їх працювати більш якісно та розробляти нові підходи до здійснення своєї роботи. Важливо, щоб оцінка залишалася об'єктивною, комплексною, оскільки будь-яка оцінка залежить від людського фактору, а тому залишається місце суб'єктивності. Таким чином, оцінка, проведена по відношенню до певного судді, повинна ігнорувати людський фактор і в певному сенсі бути безособовою. Така система оцінки, на переконання французьких вчених, значно краща, аніж рейтингова, яка функціонувала до цього у Франції аж від 15 травня 1850 року. Стара система рейтингових магістратів тут виявила надмірний вплив виконавчої влади на діяльність контролюючих суб'єктів.

Важливо відмітити, що при розробці окресленої вище системи оцінки французький законодавець приділив багато уваги тому, щоб було дотримано принципи самостійності та незалежності суддів. Тому гарантії об'єктивності цієї системи оцінювання обов'язково проходили через фіксацію індикаторів, що не допускають відхилень в сторону будь-якої особистої оцінки. Використовувані критерії були уточнені наказом від 12 травня 2009 р. Тому пропонувані критерії мають змінну геометрію, оскільки «вони залежать від ступеня займаної посади суддею». Крім цих критеріїв, які перераховані в додатку до постанови від 12 травня 2009 р., оцінка формально заснована на звіті про професійну співбесіду, яка включає важливі норми, що дозволяють оцінювачу оцінити досягнення цілей і результати, отримані оцінюваним суддею (що, звичайно, передбачає, що професійні цілі були встановлені заздалегідь). Інший розділ також дозволяє оцінювачу визначити цілі на майбутній рік, тим самим записавши оцінку в певній послідовності. Інші норми стосуються запланованого навчання і професійних перспектив. Ці численні критерії або оцінки підходів і вказують на плюралізм концепції якості діяльності суддів. Крім кількісної оцінки, Генеральний секретаріат

Державної ради також зазначає, що відносно розділу «цілі і результати» такі цілі «обов'язково повинні включати якісний аспект». Тому оцінка не обмежується простою оцінкою роботи суддів, вимірюваною, наприклад, кількістю файлів, оброблених протягом року, навпаки, особливу увагу пропонується приділити більше «змістовному» підходу до якості.

Ще одна країна Європи, якій ми приділимо увагу в рамках окресленої проблематики, — Федеративна Республіка Німеччина. Німеччина — федеративна держава, тому важливим є питання про розмежування нормотворчої компетенції між Федерацією і землями, що входять до її складу. Це питання вирішується на рівні Конституції. Землі мають право створення законодавства лише тоді, коли Федерація не використовує своїх законодавчих прав (ст. 72 Основного Закону ФРН) [273, с. 150; 44, с. 165]. У зазначених сферах практично в повному обсязі регулювання здійснюється на федеральному рівні. Нормотворчість земель в галузі судоустрою й судочинства є незначною. Згідно зі ст. 92 Основного Закону ФРН, судова влада здійснюється федеральним конституційним судом, федеральними судами й судами земель. Для здійснення правосуддя у сфері загальної (цивільної і кримінальної), адміністративної, фінансової, трудової й соціальної юстиції у відповідності із ст. 95 Конституції ФРН створені федеральні й земельні суди загальної юрисдикції, адміністративні суди, фінансові суди, суди з трудових справ, суди із соціальних питань. Судочинство здійснюється дільничними судами — амтсгеріхтами (*das Amtsgericht*), земельними судами — ландгеріхтами (*das Landgericht*), Верховними судами земель — оберландесгеріхтами (*das Oberlandesgericht*) і Федеральним судом (*der Bundesgerichtshof*) [44, с. 165].

Відповідно до рішення Німецької асоціації суддів, незалежність суддів допускає тільки обмежений нагляд і контроль за їх діяльністю. Причина цього пояснюється в Конституції Німеччини, в якій зазначається, що незалежність надана суддям відповідно до статті 97.1 Основного Закону,

служить для захисту судової влади від втручання з боку законодавчої і виконавчої влади. На відміну від положення про державних службовців, нагляд за суддями, таким чином, не включає офіційний нагляд, а саме нагляд за фактичної офіційною діяльністю: прецедентне право. Інструкції або рекомендації не можуть бути дані судді в цілому або в окремих випадках для виконання судової роботи. Як під час незавершеного розгляду, так і після юридичного завершення судового розгляду наглядовим органам не дозволяється самостійно оцінювати факти і правову ситуацію. Судовий процес, у відповідності з § 25, 26 DRiG, повинен регулюватися окремо і без посилань на інші процесуальні норми.

Нагляд за суддями здійснюють голови судів. Повний контроль міністра над суддями несумісний з незалежністю суддів. Небезпека незалежності суддів, притаманна будь-якому нагляду за суддями, зменшується, якщо нагляд над суддями покладається на голів окремих судів. Парламентська відповідальність міністра гарантується тим фактом, що він відповідає за нагляд за відповідальними президента. Міністр повинен продовжувати мати повноваження ініціюючого органу в дисциплінарних питаннях суддів. Крім того, ці повноваження повинні бути також надані головам вищих судів федеральних земель і федеральних судів.

Окремо слід вказати, що дисциплінарні заходи щодо суддів можуть бути оголошені тільки уповноваженими особами. Дисциплінарні заходи щодо суддів, як правило, є обов'язком суду, в якому суддя перебуває на посаді. Вказане є винятком для дисциплінарних справ легшого типу, в яких неформальна процедура може здійснюватися за допомогою дисциплінарного наказу, має бути обмежена тим фактом, що це можливо тільки за згодою відповідного судді. Традиційно дисциплінарні заходи щодо суддів оголошуються тільки незалежними судами. Рішення судді не повинно впливати на його незалежність. Будь-яке судження про придатність судді є проблематичним. Існує ризик порушення незалежності суддів, зокрема, якщо

остаточне призначення або переведення на посаду іншого судді залежить від оцінки. Щоб обмежити ці небезпеки, судді можуть оцінюватися тільки за певних умов і тільки при строгому дотриманні бар'єрів, пов'язаних з контентом, які згідно з § 26 DRiG також взяті з офіційного нагляду суддів і, зокрема, не дозволяють оцінити прецедентне право судді.

Оцінка суддів проводиться тільки за таких умов: а) судді, які призначені довічно, оцінюються кожні чотири роки до 50 років, за заяви і при зміні суду; б) з суддями першої інстанції в можливі терміни звільнення і при зміні повноважень за наймом; в) на вимогу судді, за умови, що останнє рішення було не менше чотирьох років тому. На додаток до оцінки заяв і зміні суду, судді протягом усього життя повинні дотримуватися регулярної оцінки, тому що вона служить для об'єктивізації оцінки і рівних можливостей. Відповідно до розділу 22 DRiG, судді повинні перевірити в кінці 6, 12, 18 і 24 місяця після свого призначення, чи повинні вони залишатися на посаді. Оцінка в цей час, а також при зміні органу з працевлаштування, відповідає інтересам окремого судді першої інстанції, а також інтересам здійснення правосуддя.

Окрім провідних країн Європи, окремої уваги заслуговує досвід Сполучених Штатів Америки. Особливості судоустрою США полягає в тому, що існує кілька різних судових систем, незалежних одна від одної. У багатьох випадках діє паралельна юрисдикція двох або більше судових систем. Це і зумовлює складність судоустрою Сполучених Штатів Америки. Умовно судові органи поділяють на федеральні (загальнодержавні) суди і суди штатів, що обумовлено федеративним устроєм країни. Федеральні суди організовані на основі Конституції США і покликані застосовувати федеральне законодавство. У п'ятдесяти штатах існує 50 різних систем, що організовані на основі власних конституцій. У деяких конституціях штатів передбачено створення судової системи цілком (суди первинної юрисдикції,

апеляційні суди, верховний суд). Конституції інших штатів уповноважують законодавчу владу створювати судову систему [170].

Ключовим напрямком, в якому здійснюється контроль за діяльністю суддів, є перевірка дотримання ними належної поведінки. Підкріплений авторитетом держави, суддя є запобіжним клапаном, призначеним досягти справедливості, прийнятної для всіх сторін, щоб не вдаватися до насильства. Цілком природним наслідком роботи є те, що програючі сторони часто підозрюють, що суддя, який вирішує проти них, є божевільним, ледачим, нечесним чи інакше позбавленим належної поведінки. Щоб забезпечити попередження проявів цього аспекту людської природи було вирішено покласти обов'язок звинувачення в правопорушеннях виключно в людській гілці Конгресу. Таким чином, саме Палата представників Конгресу має «єдину» силу імпичменту щодо судді, а також «єдину» владну можливість звинувачувати у відсутності належної поведінки. Прихильники законодавчого контролю за судовою поведінкою стверджують, що існує «розрив» між тим видом поведінки, за який буде наставати імпичмент, та типом поведінки, яка, здавалося б, є гіршою, аніж хороша поведінка. Їх аргументація ґрунтується на теорії, що шахраї знали про широкий розмах імпичменту в Англії і обмежили підстави для усунення Конгресом лише відносно серйозними злочинами, схожими за масштабами на зраду та хабарництво. Фраза «високі злочини та проступки» до них не включає таких видів судової непридатності як некомпетентність, лінь, божевілля, марення, алкоголізм та корупція. Законодавчий контроль за поведінкою федеральних суддів знайшов своє останнє вираження в законопроекті дев'яносто першого з'їзду конгресу в Сенаті, який передбачає, що Комісія з питань судової етики та перебування на посаді має повноваження «провести розслідування офіційної поведінки будь-якого судді Сполучених Штатів, які призначені обіймати посаду згідно зі статтею III Конституції».

Окремої уваги в рамках представленої наукової праці заслуговують посткомуністичні країни, серед яких перш за все слід виділити Польщу та Естонію. У Польщі, як і у більшості демократичних держав, влада здійснюється на принципах її поділу на законодавчу (парламент), виконавчу (уряд) та судову. Судову владу здійснюють вільні та незалежні суди (Верховний Суд, суди загальної юрисдикції, адміністративні суди, військові суди), а також трибунали (Конституційний трибунал — відповідник українського Конституційного Суду і Державного трибуналу). Про це говорить Конституція РП у статті «Влада судів та трибуналів є відокремленою і незалежною від інших влад» [3].

На сьогоднішній день ключовим нормативно-правовим актом Польщі у сфері здійснення контролю за діяльністю суддів є Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження порядку здійснення нагляду за адміністративною діяльністю судів» від 25 жовтня 2002 року. Нагляд Міністра юстиції за адміністративною діяльністю судів здійснюється щодо: визначення та узгодження напрямів нагляду, здійснюваного головами судів; оцінки планів наглядових завдань, які подаються головами судів; проведення спеціальних відвідувань і перевірок суддів, наглядової діяльності голів судів, офісів районних співробітників служби, а також видачі відповідних постанов; підготовки і аналізу річної інформації про діяльність судів; контролю і оцінки матеріалів, пов'язаних з наглядом, здійснюваним головами судів, та видачі для них обов'язкових інструкцій; організації консультацій суддів та інших працівників суду після відвідування; оцінки кваліфікації суддів, які є кандидатами на вакантні посади в вищих судових інстанціях в зв'язку з наміром Міністра юстиції повідомити про це Національну раду судових органів для підготовки заяви про призначення; поточного або періодичного контролю за ходом розгляду в окремих випадках, в разі розкриття обставин, які свідчать про те, що вони ведуться неналежним чином або з порушенням закону [310].

Важливим суб'єктом контролю за діяльністю суддів в Польщі є голова суду. До завдань голови суду з нагляду за адміністративною діяльністю суду входять: 1) аналіз прецедентного права в направленому суді з точки зору оцінки рівня його однаковості і запиту роз'яснень правових положень, що викликають сумніви на практиці; 2) перевірка дотримання правил розподілу справ між окремими суддями; 3) аналіз статистичних матеріалів, що стосуються роботи наглядових судів, зокрема, стану заборгованості і ефективності судочинства, а також ефективності роботи суддів, оцінювачів і суддів; 4) контроль за роботою інспекторів та офісних інспекторів; 5) контроль за виконанням наглядових функцій головами департаментів; 6) поточний або періодичний контроль за ходом розгляду в окремих випадках, в разі розкриття обставин, які свідчать про те, що вони ведуться неналежним чином або з порушенням закону [310].

В контексті представленої у науковій праці проблематики варто вказати, що правляча партія Польщі наполягає на розробці нового законодавства, що посилює контроль над суддями, незважаючи на побоювання чиновників Європейського Союзу, що це підірве незалежність судової влади та демократію країни. Законопроект спрямований на те, щоб судді не брали під сумнів незалежність колег, призначених радою та контрольованих правлячою партією. Він також має на меті покарати суддів, які критикують урядову кампанію по перебудові судової системи або займаються «політичною діяльністю», не уточнюючи, що саме являє собою така діяльність [309]. Наприкінці 2019 року поляки протестували в 160 містах по всій країні, щоб висловити свій гнів у зв'язку з пропонованим законодавством і змусити законодавців відмовитися від нього. Верховний Суд Польщі попередив, що законопроект може прокласти шлях до виходу країни з Європейського Союзу в цілому. Хоча такий вихід здається вкрай малоімовірним, Європейська комісія зробила незвичайний крок, заклавши польський парламент, Президента і Прем'єр-міністра припинити всі розгляди

і проконсультуватися з Венеціанською комісією — групою експертів по європейському конституційному праву — щодо законодавства.

Верховний комісар Організації Об'єднаних Націй з прав людини попередив керівництво польської держави, що зміни, які намагається запровадити законодавець, занадто підвищують ризики подальшого підриву незалежності суддів в державі. У зв'язку із наведеним Європейський комісар з питань юстиції Дідьє Рейндерс попередив в Брюсселі, що верховенство закону в Польщі підривається, і заявив, що Європейський Союз готовий зробити все можливе для захисту незалежності польської судової системи. Сотні суддів, адвокатів і прокурорів у Польщі вже піддаються дисциплінарному переслідуванню через свою критику уряду. Все наведене вище призвело до того, що правляча партія відступила від намірів внесення відповідних змін до законодавства [309]. Тож на сьогодні законодавство Польщі у сфері здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів ще досі залишається незмінним.

Переходимо до дослідження досвіду Естонії. Згідно зі статтею 150 Конституції Естонії, Голова Верховного Суду (вища судова ланка в судовій системі та орган конституційної юрисдикції) призначається Рійгікогу (парламентом) за поданням Президента Республіки; судді цього суду — парламентом за поданням голови Державного суду [126; 179]. Відповідно до статті 55 Закону Естонії «Про суди», суддя першої та апеляційної інстанції призначається Президентом за поданням Верховного Суду. При цьому, останній враховує думку зборів суддів суду, в який може бути призначений кандидат. В процедурі припинення правового статусу судді розрізняються варіації зняття судді з посади та звільнення. Перший з них є дисциплінарним стягненням, що застосовується дисципліною палатою — спеціальним самоврядним суддівським дисциплінарним органом, до якого обирається по п'ять представників з числа суддів судів касаційної, апеляційної та першої інстанцій [126; 179]. При цьому, право ініціювати дисциплінарне

провадження щодо суддів мають Канцлер юстиції (спеціальна конституційна адміністративна посада) та Голова Верховного Суду — проти всіх суддів; голова окружного суду — проти суддів судів першої інстанції у його територіальній юрисдикції; голова суду — проти суддів того ж суду; Верховний Суд — проти Голови Верховного Суду [179].

Цікавим є те, що для управління судами законодавство Естонії використовує термін «наглядний контроль» (Supervisory Control). Так, чинний Закон Естонії «Про суди» покладає обов'язок на голів судів здійснювати наглядний контроль за належним відправленням правосуддя й виконанням суддями їхніх обов'язків (ст. 45) [175]. У рамках контролю голова суду може вимагати від суддів пояснень, перевіряти ведення діловодства й збирати іншу необхідну інформацію. Контроль за суддями судів першої інстанції здійснює також голова окружного суду. Наглядний контроль за виконанням обов'язків голів судів першої й другої інстанцій здійснює Міністр юстиції. Міністр юстиції може вимагати від голів судів пояснень про належне відправлення правосуддя в суді. Наглядний контроль у сферах діяльності кріпосних відділень, реєстрових відділів і відділів з кримінального нагляду здійснюють адміністративні директори й Міністр юстиції. Контроль за діяльністю адміністративних директорів здійснює Міністр юстиції. Він може вимагати від працівників зазначених відділень і відділів, а також від адміністративних директорів судів пояснень, перевіряти ведення діловодства й виконання бюджету, збирати іншу необхідну інформацію. Порядок здійснення контролю встановлює Міністр юстиції [175].

Завершуючи представлений підрозділ дисертаційного дослідження, слід узагальнити, що на сьогоднішній день в Європі та світі склались досить різні підходи щодо здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів), що обумовлюється специфікою правових систем взагалі та систем судоустрою зокрема. Разом із тим, незважаючи на наявність певних

відмінностей, це не виключає можливості застосування в нашій країні наступного зарубіжного досвіду: слід оптимізувати систему суб'єктів, які уповноважені здійснювати контрольну діяльність в окресленій сфері. Адже в Україні, на відміну від більшості провідних держав світу, така система вбачається занадто розгалуженою; створити законодавчу базу для здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів (судів) шляхом прийняття та розробки єдиного нормативно-правового акта у цій сфері; необхідно посилити нагляд за діяльністю суддів, однак, при цьому межі самостійності та незалежності суддів не повинні бути звужені; вважаємо за доцільне розширити фінансове та матеріально-технічне забезпечення суб'єктів відомчого контролю; слід створити організаційні та правові умови, за яких судді жодним чином не зможуть впливати на перебіг здійснення відомчого контролю; окрема увага має бути приділена кадровому забезпеченню, зокрема, в частині оплати праці та соціальної допомоги працівникам, що здійснюють трудову діяльність у контролюючих суб'єктах; необхідно розробити чітку та зрозумілу систему оцінки діяльності суддів.

3.3. Оптимізація критеріїв оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів (суддів) в Україні

Дослідження напрямків удосконалення адміністративно-правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів (суддів) в Україні буде неповним без опрацювання критеріїв оцінювання ефективності відповідної діяльності. Адже саме оцінювання дає можливість визначити доцільність здійснення відповідним суб'єктом контрольних функцій, раціональність грошових витрат на цю діяльність, тощо. Ефективність — це явище, яке характеризує оптимальність цілеспрямованої дії, способу, механізму реалізації або стану суб'єкта за наявності альтернатив. Вона проявляється

через різницю (відмінність) між метою та отриманими результатами, враховуючи затрачені ресурси, встановлені цілі, обставини зовнішнього середовища та часові межі [205, с. 205]. Ефект виражає результат, наслідок певних дій. Він може вимірюватися в матеріальному, соціальному, грошовому вираженні. Тому ефективним є такий контроль, результат за яким відповідає очікуваному за умови мінімізації витрат на його проведення та допустимих ризиків [18, с. 101].

О. С. Шморгун пише, що ефективність контролю — це складне поняття, що включає співвідношення досягнутого контролюючим органом або посадовою особою результату та мети, тобто досягнення цієї мети з найменшими витратами часу, сил і засобів. Ефективність контролю залежить від якості інформації, зібраної в процесі контролю і перевірки виконання, швидкості її проходження до керівника вищої ланки та практичної допомоги, наданої органу (підрозділу), який перевіряється [289, с. 126].

Ефективність контролю, доводить Є. В. Шоріна, — це співвідношення між метою, яку ставив перед собою контролюючий орган, і досягнутим результатом з найменшими затратами часу, сил і засобів. Звичайно, основним критерієм ефективності є досягнення кінцевого результату, тобто сукупності об'єктивних наслідків контролю. Контролюючий орган повинен не лише зафіксувати недоліки, а надавати реальну допомогу у їх усуненні, робити стосовно цього максимум можливого — це і є основною метою контролю. Чим менше зусиль і засобів витрачається на досягнення позитивного результату, тим вищий ступінь ефективності контролю [290, с. 235–239; 231]. Поняття ефективності контролю, як продовжує вказаний вище автор, тісно пов'язане з критерієм результативності, від якого невіддільний критерій дієвості контролю, що відображає той позитивний вплив, який контроль здійснює на зміст діяльності органу чи особи, яка перевіряється, її якість, уміння контролюючого, використовуючи надані законодавством

повноваження, забезпечити своєчасне і повне виконання підконтрольним об'єктом рекомендацій, вказівок, пропозицій тощо [290, с. 235–239; 231].

Для того, щоб бути ефективним, контроль повинен мати стратегічний характер, тобто відображати спільні пріоритети організації і підтримувати їх. Відносна складність оцінки будь-якого виду діяльності в кількісному вигляді або вимірювання її результативності за принципом «витрати — ефект» ніколи не повинні служити критерієм для рішення, чи потрібно вводити механізм контролю. Діяльність у галузях, які не мають стратегічного призначення, не слід вимірювати дуже часто, про отримані результати можна нікому не повідомляти до того часу, коли відхилення від стандарту не стануть надто великими. Для того, щоб бути ефективним, контроль має відповідати виду діяльності, яка контролюється. Він повинен об'єктивно вимірювати й оцінювати те, що дійсно важливе. Непридатний механізм контролю може скоріше маскувати, а не збирати критично важливу інформацію [99]. Як правило, відзначає М. В. Загірняк, найбільш ефективний контроль — це найпростіший контроль з точки зору тих цілей, для яких він призначений. Прості методи контролю потребують менших витрат, вони економічні. Але найголовніше те, що якщо система контролю дуже складна, то люди, які взаємодіють з нею, не розуміють і не підтримують її. Така система контролю не може бути ефективною. Надмірна складність веде до втрати контролю над ситуацією. Для того, щоб бути ефективним, контроль має відповідати потребам і можливостям людей, які взаємодіють із системою контролю і реалізують її [99].

Ефективність контролю, як справедливо вказує Г. О. Дорошенко, залежить від таких чинників: об'єктивність критерії і стандартів; якісне інформування про стан контрольованих об'єктів і процесів; двобічне спілкування між працівниками органів контролю та особами, діяльність яких контролюється; уникнення прискіпливого контролю; використання методів матеріального стимулювання за дотримання встановлених критеріїв,

досягнення запланованих результатів. Не менш важливим при цьому є ефективне функціонування інформаційно-управлінської системи контролю — формалізованої системи підготовки інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Вона повинна містити інформацію про попередній, поточний та майбутній стани підконтрольних процесів чи об'єктів. Її функціонування має ґрунтуватися на використанні сучасної комп'ютерної техніки, технології [86].

Варто також погодитись із точкою зору Г. О. Дорошенка стосовно того, що аби контроль міг виконати своє завдання, тобто забезпечити досягнення цілей організації, тобто бути ефективним, він повинен володіти наступними важливими властивостями: 1. Стратегічна спрямованість контролю, щоб бути ефективним, контроль повинен мати стратегічний характер, тобто відображати спільні пріоритети організації і підтримувати їх. 2. Орієнтація на результат. Кінцева мета контролю складається не з того, щоб зібрати інформацію, встановити стандарти і виявити проблеми, а з того, щоб розв'язати завдання, які стоять перед організацією. 3. Відповідність справі. Для того, щоб бути ефективним, контроль має відповідати виду діяльності, яка контролюється. 4. Адресність контролю. Інформація про результати контролю важлива для осіб, які приймають відповідні рішення, дії стосовно об'єкта контролю. 5. Своєчасність контролю. Для того, щоб бути ефективним, контроль має бути своєчасним. Своєчасність контролю полягає не у виключно високій швидкості або частоті його проведення, а в часовому інтервалі між проведенням вимірювань або оцінки, які адекватно відповідають контролюваному явищу. 6. Гнучкість контролю. Контроль, як і плани, має бути достатньо гнучким і пристосовуватись до будь-яких змін в системі контролю. 7. Сприйнятливість контролю. Контроль не повинен створювати у працівників відчуття непокоєння та невизначеності [86].

Таким чином, ефективність здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні представляє собою певне співвідношення

між витратами — часовими, фінансовими, матеріально-технічними та людськими — та кінцевим результатом відповідної контрольної діяльності. Вона (ефективність) залежить від декількох важливих факторів: по-перше, від якості інформації, яка була отримана в ході здійснення перевірки; по-друге, від швидкості та оперативності реалізації контрольних заходів; по-третє, від якості та результативності зворотного зв'язку, отриманого від підконтрольного об'єкта в ході перевірки. Для того, щоб з'ясувати, чи є такий контроль ефективним необхідним є проведення його всебічного оцінювання. Як справедливо вказує Д. В. Сухінін, оцінювання — це перш за все дослідження, яке визначає стан виконання та наслідки надання послуги за якісними та кількісними показниками, відповідність встановлених цілей результатам, а також результативність, продуктивність та ефективність надання послуг та діяльності влади. Основною метою оцінювання, як вважає автор, є визначення стану та якості реалізації будь-якого напряму діяльності, проекту або програми [259].

В науковій літературі існує чимала кількість підходів щодо змісту категорії «оцінювання». У тлумачних словниках до терміну «оцінювати» наводяться наступні змісти: призначати ціну чому-небудь, визначати вартість чогось; визначати якості, цінність і т. ін. кого-, чого-небудь; складати уявлення, робити висновки про кого-, що-небудь, визначати суть, характер, значення роль і т. ін. чогось; розуміти, визнавати позитивні якості, цінність і т. ін. кого-, чого-небудь [57, с. 792; 105, с. 286]. М. Скрівен пропонує досить оригінальний підхід до оцінювання — оцінювання, вільне від цілей, де він пропонує оцінювачам зосередити увагу та зусилля виключно на результатах програми, не знаючи або навіть ігноруючи її цілі [194, с. 46].

Л. Приходченко розуміє оцінювання як систематичний процес порівняння діяльності та/чи результатів виконання програми або політики із цілями, завданнями, комплексом явних або неявно виражених стандартів з метою внесення необхідних адміністративних чи політичних змін. В системі

органів публічної влади оцінювання є аналітичною діяльністю, спрямованою на збір, аналіз, тлумачення та передавання інформації про економічність, ефективність, результативність політики, програм, проектів, які здійснюються з метою поліпшення соціальних умов [91, с. 504]. А. В. Кірмач, у контексті аналізу європейського досвіду правового регулювання оцінювання діяльності державних службовців зазначає, що упорядкування та удосконалення проходження державної служби є неможливими без періодичного оцінювання діяльності державного службовця. Більш того, процедури атестації або оцінювання діяльності державних службовців мають важливе значення для просування державних службовців, тобто здійснення ними службової кар'єри, що свідчить про актуальність цього елементу проходження державної служби та необхідність його детального дослідження [195, с. 175].

І. Кравчук, аналізуючи дослідження П. Гарри «Вимірювання продуктивності», вказує, що оцінювання діяльності — об'єктивне визначення рівня досягнення інституцією встановлених цілей та індикаторів шляхом визначення завдань, індикаторів, моніторингу діяльності, аналізу та звітування. Оцінювання діяльності включає регулярне оцінювання результатів (кінцевих результатів) та ефективності послуг та програм [308, с. 3; 135, с. 114]. При цьому, автор цілком справедливо відмічає, що «оцінювання діяльності» є більш вузьким поняттям порівняно з поняттям «управління з орієнтацією на результати», яке являє собою поточний, системний підхід до удосконалення результатів шляхом прийняття рішень на основі обґрунтованої інформації, постійного організаційного навчання, фокусування на підзвітності щодо діяльності. Управління, зорієнтоване на результат, яке інтегроване в усі аспекти управління організацією та вироблення політики, спрямовує всю діяльність організації на досягнення кращих результатів для громадськості [135, с. 114–116]. Значення оцінювання, відмічає Л. М. Приходченко, полягає в тому, що воно надає

змогу визначити: наскільки співвідносяться обрані напрямки діяльності та методи досягнення задекларованих цілей; якими є витрати ресурсів щодо створення продукту (товару чи послуги); який результат і ефект отримали в підсумку (поточному та кінцевому), чи отримують споживачі послуг задоволення від споживання продукту тощо [211]. Таким чином, якщо говорити про категорію «оцінювання» взагалі, то вона представляє собою специфічну діяльність, спрямовану на визначення позитивних та негативних аспектів якогось явища, яка здійснюється на основі аналізу конкретних показників, зокрема, їх співвідношення із бажаним та реальним результатом. Саме оцінка дозволяє визначити ефективність, доцільність та раціональність проведення певного виду діяльності.

Отже, під оцінюванням ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні слід розуміти визначений нормами чинного законодавства та підкріплений відповідною науково-методичною документацією процес, пов'язаний із реалізацією певних управлінських та організаційних заходів, спрямованих на встановлення відповідності між реальними результатами відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) та очікуваними. Окрім того, проведення такого оцінювання дозволяє: по-перше, визначити, наскільки проведення відповідного контролю є ефективним, корисним та необхідним; по-друге, з'ясувати, які існують нагальні проблеми в діяльності уповноважених суб'єктів контролю; по-третє, визначити, наскільки точно дотримуються принципи законності та незалежності діяльності суддів під час проведення контрольних заходів.

Разом із тим, проведення оцінювання не може бути хаотичним та має будуватись на певних критеріях. Критерій — це ознака, на основі якої провадиться оцінка, класифікація, мірило [34, с. 293]. І. С. Яковець вказує, що критерії — це ознаки, на підставі яких здійснюється оцінка, це засіб, її мірило. Критерії — сукупність не всіх ознак, властивих тим чи іншим предметам, а лише тих, які беруться для поділу, таких, що є його підставами

[304]. На думку В. М. Єрохіна, критерії — це ознаки, на підставі яких формується оцінка якості економічного об'єкта, процесу, мірило такої оцінки. Критерії ефективності характеризують рівень ефективності системи. Дослідник акцентує увагу на тому, що потрібно розрізняти критерії та показники, оскільки показники являють собою дані, за якими можна судити про розвиток, протікання, стан чого-небудь. Критерії позначають об'єктивну спрямованість ефективності, а показники оцінюють її рівень. Критерії мають нормативний характер, а показники фіксують досягнутий рівень і вказують кількісні характеристики — максимальні, середні, низькі [92, с. 116].

О. В. Литвин серед критеріїв оцінювання ефективності діяльності державних службовців називає: компетентність; відповідність займаній посаді за результатами попередніх атестацій; законність дій державного службовця, зафіксовану у підготовлених документах відповідно до вимог чинного законодавства, інших дій в межах посадових інструкцій, кількості оскаржених у суді дій і рішень державного службовця чи державного органу, у якому він проходить службу та від імені якого він готував те чи інше рішення; оцінку з боку громадян, що перевіряється шляхом аналізу звернень громадян, відповідей на ці звернення, що здійснювалися безпосередньо державним службовцем, кількості повторних звернень за тими ж підставами, кількості скарг від громадян; кількість доручень, щодо яких службовцем був порушений термін їх виконання [146].

А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський та інші автори навчального посібника «Державне управління» відмічають, що визначення критеріїв оцінювання необхідне тому, що загальна і соціальна ефективність державного управління є наслідком конкретної соціальної ефективності окремих управлінських зусиль. До таких критеріїв, з точки зору авторів, належать [83, с. 156–168]: 1) ступінь відповідності напрямів, змісту і результатів управлінської діяльності органів і посадових осіб тим її параметрам, які відображені у правовому статусі органу й окремої посади;

2) законність рішень і дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб; 3) реальність управлінських впливів; 4) зміст управлінських актів (рішень, вчинків, дій і т.д.) з погляду відображення в них запитів і потреб людей, спрямованості на їх добробут і розвиток; 5) характер та обсяг взаємозв'язків відповідних органів державної влади чи органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб з громадянами, їх об'єднаннями і колективами; 6) міра забезпечення в рішеннях і діях органу і його посадових осіб престижу держави; 7) правдивість і доцільність управлінської інформації, яка видається органами та їх посадовими особами; 8) восьмим критерієм конкретної соціальної ефективності державного управління є моральний, який полягає в морально-ідеологічному впливі управлінської діяльності на «зовнішнє» середовище, на людей, з якими управлінські органи і посадові особи стикаються, взаємодіють, спільно вирішують різні проблеми [83, с. 156–168].

В рамках представленої проблематики заслуговує на увагу наукова думка Л. Скібіцької та О. Скібіцької, які пропонують виділяти такі критерії оцінювання ефективності контролю: стратегічна спрямованість, яка передбачає аналіз ключових питань діяльності підприємства, а не зосередження на непринципових недоліках роботи; орієнтація на результат полягає у підпорядкуванні всіх дій щодо контролю бажаним цілям і очікуваним результатам діяльності підприємства; відповідність справі полягає в об'єктивному вимірюванні й оцінюванні того, що дійсно важливо і що відповідає виду діяльності підприємства; вчасність контролю полягає в можливості усунення відхилень раніше, ніж вони набудуть значного розміру; гнучкість та простота контролю полягає в його пристосовуванні до мінливості внутрішнього й зовнішнього середовища та застосуванні простих методів контролю; економічність контролю полягає в тому, що вартість контролю не повинна перевищувати прибутку від нього [242].

Переходячи безпосередньо до критеріїв оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні, варто відзначити, що на сьогоднішній день ані на законодавчому, ані на доктринальному рівні не сформовано єдиного бачення щодо визначення конкретних критеріїв оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. Тому ми, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України, вважаємо, що критерії оцінки ефективності відомчого контролю за діяльністю судів слід поділити на:

1) кількісні критерії. Це такі показники відомчого контролю, які можна оцінити в кількісному еквіваленті. До кількісних критеріїв оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні слід віднести: а) кількість здійснення планових та позапланових перевірок суду; б) кількість виявлених порушень в ході реалізації відповідних заходів; в) наявність та кількість вчинених порушень під час здійснення перевірки підконтрольних об'єктів; г) кількість оброблених документів за час проведення перевірки. Разом із тим, варто відзначити, що надати об'єктивну оцінку ефективності відомчого контролю неможливо виключно за кількісними показниками, а тому важливого значення набуває визначення групи критеріїв, які будуть вказані нижче;

2) якісні показники ефективності відомчого контролю:

– професійність виконання уповноваженою особою своєї роботи. В. Белоліпецький доводить, що професіоналізм — це вищий рівень психофізичних, психічних та особистісних змін, що відбуваються у процесі тривалого виконання людиною службових обов'язків, які забезпечують якісно новий, більш ефективний рівень вирішення складних професійних завдань в особливих умовах [27, с. 62; 87]. Узагальнюючи наведене трактування, І. О. Дробот стверджує, що професіонал — це працівник, який зазвичай демонструє високий ступінь досконалої майстерності, є

бездоганним у своїй справі, своїй професії, розуміє свою цінність як особистості і точно знає свою роль у суспільстві. У професіонала практично завжди існує прояв індивідуального, самобутнього, неповторного [87]. Професійність виконання уповноваженою особою своєї роботи, як критерій оцінювання ефективності відомчого контролю у досліджуваній сфері, включає: кількість помилок, допущених працівником під час виконання своїх функцій; кількість скарг з боку підконтрольних об'єктів тощо;

– економічність контролю. Взагалі економічність — це здатність контролю при скороченні людських та інших ресурсів тримати в центрі уваги основні стратегічні підконтрольні пункти [113]. Окрім того, економічність контролю передбачає відповідність витрачених коштів на проведення контролю його результатам;

– адаптивність контролю. Адаптивність як категорія — це тенденція функціонування цілеспрямованої системи, яка обумовлена відповідністю або невідповідністю її цілей і результатів, яких досягають у ході діяльності [32]. В рамках представленого дисертаційного дослідження адаптивність контролю є показником того, як швидко контролюючі суб'єкти можуть адаптуватись до зовнішніх або внутрішніх змін на підконтрольному суб'єкті;

– своєчасність проведення контрольних заходів. Зміст даного критерію оцінки полягає у тому, щоб оцінити, чи було проведено контрольні заходи вчасно, тобто ще до виникнення моменту, коли здійснення контролю є недоцільним;

– системність здійснення контрольних заходів. Системність — це перш за все порядок, впорядкованість, що протистоїть хаосу і безладу. Відповідно, системне існування певного матеріального змісту — це таке існування, що має у своїй основі певний, заснований на відповідних зв'язках, порядок [169]. Перевірка системності передбачає, що оцінка відомчого контролю спрямована на визначення того, чи послідовними були дії суб'єкта контролю, як дотримувався порядок реалізації контрольних заходів тощо;

– результативність контролю. Тобто наскільки були вирішені завдання, які ставились перед контролюючими суб'єктами [50].

Завершуючи представлений підрозділ дисертаційного дослідження, слід узагальнити, що всі наведені нами критерії оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні є найбільш оптимальними та такими, що дають змогу надати реальну оцінку відповідній діяльності. Вони повинні використовуватись комплексно, нерозривно один від одного, лише у такому випадку вбачається можливим надати комплексну оцінку контрольної діяльності.

Висновки до розділу 3

Наголошено, що наявність прогалин в адміністративному законодавстві, нормами якого регулюється питання здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів, пов'язана із об'єктивними причинами, зокрема, особливим правовим статусом суддів. З метою вдосконалення правових засад відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) запропоновано: на основі внесення змін до чинного законодавства чітко окреслити межі контрольної діяльності суб'єктів відомчого контролю; здійснити конкретизацію контрольних повноважень всіх суб'єктів відомчого контролю; законодавчо закріпити принципи незалежності суб'єктів відомчого контролю під час здійснення ними своїх функцій; персоналізувати відповідальність посадових осіб суб'єктів відомчого контролю за правопорушення, які допущені ними під час здійснення контрольних дій; забезпечити прозорість діяльності суб'єктів відомчого контролю.

Аргументовано, що вдосконалення організаційних засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні передбачає покращення всіх питань неправового характеру, які забезпечують формальну

сторону здійснення відомчого контролю у досліджуваній сфері суспільних відносин, зокрема: кадрове забезпечення, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, інформаційне забезпечення тощо.

З метою покращення кадрового забезпечення суб'єктів відомчого контролю запропоновано:

- по-перше, покращити первинну та подальшу підготовку фахівців, які уповноважені здійснювати відповідну діяльність від імені суб'єкта контролю;
- по-друге, забезпечити обмін досвідом між працівниками подібних відомств з інших держав;
- по-третє, створити належні соціально-економічні та політичні умови для здійснення працівниками своєї трудової діяльності;
- по-четверте, створити ефективні заходи для протидії корупції в окресленій сфері [48].

Відзначено, що інформаційне забезпечення відомчого контролю за діяльністю суддів має декілька важливих аспектів: по-перше, воно передбачає надання всім суб'єктам контролю необхідного науково-методичного забезпечення, що дозволить їм більш якісно та науково обґрунтовано здійснювати відповідну діяльність; по-друге, спрямоване на отримання всієї необхідної інформації від об'єктів контролю, що апріорі спрощує реалізацію їх контрольної функції. З метою покращення інформаційного забезпечення суб'єктів відомчого контролю запропоновано здійснити: розширення науково-методичної бази для роботи контролюючих суб'єктів; створення дієвого механізму обміну інформацією між контролюючими та підконтрольними суб'єктами; забезпечення сучасними інформаційними технологіями уповноважених суб'єктів.

Узагальнено, що запропоновані вище шляхи вдосконалення організаційних та правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні не є вичерпними. Однак, ми переконані,

що робота законодавця в окреслених вище напрямках дозволить якісно покращити ефективність та результативність відомчого контролю у досліджуваній сфері, що, в свою чергу, дозволяє підвищити рівень законності в діяльності суддів в Україні. Окрім того, наголошено, що при вдосконаленні відомчого контролю законодавець має працювати паралельно в напрямку покращення як організаційних, так і правових засад.

З'ясовано, що на сьогоднішній день в Європі та світі склались досить різні підходи щодо здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів), що обумовлюється специфікою правових систем взагалі та систем судоустрою зокрема. Разом із тим, незважаючи на наявність певних відмінностей, це не виключає можливості застосування в нашій країні наступного зарубіжного досвіду: слід оптимізувати систему суб'єктів, які уповноважені здійснювати контрольну діяльність в окресленій сфері, адже в Україні, на відміну від більшості провідних держав світу, така система вбачається занадто розгалуженою; слід створити законодавчу базу для здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів (судів) шляхом прийняття та розробки єдиного нормативно-правового акта у цій сфері; необхідно посилити нагляд за діяльністю судів, однак, при цьому межі самостійності та незалежності суддів не повинні бути звужені; вважаємо за доцільне розширити фінансове та матеріально-технічне забезпечення суб'єктів відомчого контролю; необхідно створити організаційні та правові умови, за яких судді жодним чином не зможуть впливати на перебіг здійснення відомчого контролю; окрема увага має бути приділена кадровому забезпеченню, зокрема, в частині оплати праці та соціальної допомоги працівникам, що здійснюють трудову діяльність у контролюючих суб'єктах; слід розробити чітку та зрозумілу систему оцінки діяльності суддів.

Аргументовано, що ефективність здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні представляє собою певне співвідношення між витратами — часовими, фінансовими, матеріально-технічними та

людськими — та кінцевим результатом відповідної контрольної діяльності. Вона (ефективність) залежить від декількох важливих факторів: по-перше, від якості інформації, яка була отримана в ході здійснення перевірки; по-друге, від швидкості та оперативності реалізації контрольних заходів; по-третє, від якості та результативності зворотного зв'язку, отриманого від підконтрольного об'єкта в ході перевірки.

Встановлено, що під оцінюванням ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні слід розуміти визначений нормами чинного законодавства та підкріплений відповідною науково-методичною документацією процес, пов'язаний із реалізацією певних управлінських та організаційних заходів, спрямованих на встановлення відповідності між реальними результатами відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) та очікуваними. Окрім того, проведення такого оцінювання дозволяє: по-перше, визначити, наскільки реалізація відповідного контролю є ефективною, корисною та необхідною; по-друге, з'ясувати, які існують нагальні проблеми в діяльності уповноважених суб'єктів контролю; по-третє, визначити, наскільки точно дотримуються принципи законності та незалежності діяльності суддів під час проведення контрольних заходів.

До критеріїв оцінювання відомчого контролю у досліджуваній сфері віднесено: 1) кількісні показники: а) кількість здійснення планових та позапланових перевірок суду; б) кількість виявлених порушень в ході реалізації відповідних заходів; в) наявність та кількість вчинених порушень під час здійснення перевірки підконтрольних об'єктів; г) кількість оброблених документів за час проведення перевірки; 2) якісні показники ефективності відомчого контролю, зокрема: професійність виконання уповноваженою особою своєї роботи; економічність контролю; адаптивність контролю; своєчасність проведення контрольних заходів; системність здійснення контрольних заходів; результативність контролю. Відзначено, що всі наведені нами критерії оцінювання ефективності здійснення відомчого

контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні є найбільш оптимальними та такими, що дають змогу надати реальну оцінку відповідній діяльності. Вони повинні використовуватись комплексно, нерозривно один від одного, лише у такому випадку вбачається можливим надати комплексну оцінку контрольної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правових засад здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні, а також в окресленні напрямків удосконалення відповідного адміністративного законодавства. У результаті дослідження сформульовано низку нових теоретичних та практичних положень, основні з яких такі:

1. Встановлено, що відомчий контроль, як один із засобів забезпечення законності у сфері судочинства, являє собою систематичну, впорядковану та регламентовану законодавством діяльність уповноважених органів державної влади, яка спрямована на: по-перше, перевірку, аналіз та вивчення судових рішень на предмет їх законності та справедливості; по-друге, підвищення правової свідомості самих суддів, адже наявність контролю є важливим превентивним заходом для попередження вчинення ними проступків під час здійснення судочинства. Відзначено, що ключовими особливостями здійснення відомчого контролю у сфері справляння судочинства є: специфічний склад суб'єктів, які уповноважені здійснювати контрольну діяльність в окресленій сфері суспільних відносин; особливий об'єкт та предмет контролю; неможливість втручання контролюючих суб'єктів безпосередньо у процес здійснення судочинства; межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) визначаються на законодавчому рівні та обумовлені специфікою правового статусу останніх; наявність чітко визначених та детально прописаних адміністративних процедур здійснення відомчого контролю; контроль повинен здійснюватись таким чином, щоб закріплені Конституцією та іншими законами гарантії діяльності суддів жодним чином не були порушені.

2. Акцентовано увагу на тому, що відомчий контроль за діяльністю суддів є, перш за все, складним явищем, що вимагає особливого підходу з боку контролюючих суб'єктів. Це пояснюється особливим правовим статусом суддів взагалі та сукупністю гарантій забезпечення їх діяльності зокрема. Тож до особливостей діяльності судів (суддів) як об'єкта відомчого контролю віднесено наступне: є необхідність урахування та дотримання принципу незалежності суддів під час реалізації контрольних заходів по відношенню до суддів; суддівські повноваження мають владний характер; високе психологічне навантаження суддів; мають місце підвищені ризики вчинення корупційних правопорушень; діяльність суддів максимально детально врегульована нормами чинного законодавства, тобто наявними є жорстка регламентація їх поведінки та процесуальний порядок їх дій; має місце високий рівень моральної та етичної відповідальності суддів.

3. З'ясовано, що принципи відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні є певною відправною точкою, першоджерелом, на якому мають будуватись відносини під час здійснення контрольної діяльності уповноваженими суб'єктами, їх дотримання є обов'язковим для всіх учасників даних правовідносин, а будь-яке відхилення від них повинно тягнути за собою настання негативних наслідків у вигляді юридичної відповідальності. До принципів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні віднесено: верховенство права та законність; принцип дієвості та ефективності; принцип оперативності; принцип плановості; принцип науковості; принцип професіоналізму; принцип реальності покарання у разі виявлення відхилення від дотримання норм чинного законодавства судьями; принцип розподілу компетенцій контролюючих суб'єктів; принцип дотримання незалежності, самостійності та недоторканності суддів; принцип взаємодії суб'єктів контролю.

4. Відзначено, що сьогодні правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) розміщені у великій кількості

нормативно-правових актів різної юридичної сили, серед яких, на нашу думку, ключова роль відводиться звичайним законам України. Саме на законодавчому рівні визначаються найбільш важливі аспекти здійснення такого контролю, його процедурні особливості тощо. Акцентовано увагу на тому, що пріоритетна роль у регулюванні відомчого контролю відводиться саме нормам адміністративного права, адже саме за їх допомогою визначаються: 1) правовий статус контролюючих суб'єктів (їх права, обов'язки та повноваження); 2) процедура проведення відомчого контролю; 3) форми та методи контролю; 4) засади притягнення до відповідальності підконтрольних об'єктів тощо.

5. Встановлено, що предметом відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) є перелік питань, щодо яких здійснюються відповідні заходи контролю. Предмет відомчого контролю за діяльністю суддів запропоновано поділити на певні різновиди, зокрема ним можуть бути: рівень знань та професійної підготовки кандидатів на посаду судді; виконання суддями покладених на них обов'язків, у тому числі й щодо додержання вимог та правил суддівської етики, антикорупційних вимог та інших вимог; правомірність притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності тощо.

Зазначено, що межі відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) обумовлені: по-перше, низкою нормативно-правових актів, які визначають предмет відомчого контролю; по-друге, визначеними чинним законодавством повноваженнями щодо провадження уповноваженими суб'єктами заходів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів); по-третє, можливістю оскарження рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді; по-четверте, встановленням відповідальності суб'єктів, що здійснюють відомчий контроль за діяльністю судів (суддів), за вчинення корупційних діянь та інших порушень покладених на них обов'язків, які визначені чинним законодавством; по-п'яте,

дотриманням вимог щодо неприпустимості втручання у здійснення правосуддя шляхом впливу на суд або суддів у будь-який спосіб.

6. Обґрунтовано, що система суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні представлена досить великою кількістю уповноважених органів, кожен із яких наділений власним, специфічним адміністративно-правовим статусом, який дає їм реальні можливості та інструменти для того, щоб якісно та ефективно виконувати свої функції. Специфіка адміністративно-правового статусу суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні проявляється в обмежених можливостях кожного із них втручатись у діяльність суду, а також у напрямках, за якими вони можуть здійснювати свою контрольну діяльність.

7. Під адміністративно-правовими формами здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні запропоновано розуміти зовнішній вираз практичної діяльності уповноважених суб'єктів, яка пов'язана із реалізацією ними своїх контрольних повноважень та спрямована на досягнення кінцевої мети, яка полягає у забезпеченні здійснення якісного, ефективного та законного судочинства в нашій державі. До таких форм віднесено: інспектування, огляд, ревізію, інвентаризацію, оцінювання, моніторинг, ознайомлення зі статистичною звітністю, яка надходить від підконтрольного суб'єкта.

Адміністративно-правові методи здійснення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні визначено як сукупність законодавчо визначених інструментів, прийомів та засобів, які використовують уповноважені суб'єкти при здійсненні контрольної діяльності в досліджуваній сфері суспільних відносин. До вказаних методів віднесено та охарактеризовано: метод переконання, розпорядчий метод, метод дисциплінарного впливу, метод планування, метод регламентування.

8. Під адміністративними процедурами здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні запропоновано розуміти своєрідну

законодавчо визначену модель здійснення контрольних заходів уповноваженими суб'єктами в процесі реалізації однієї чи декількох форм контрольної діяльності. Доведено, що значення адміністративних процедур у контексті окресленої проблематики полягає в тому, що саме за їх допомогою закріплюється порядок дій компетентних органів, порядок прийняття управлінських рішень, необхідних для якісної реалізації їх контрольної функції. Через дотримання відповідних процедур забезпечується реалізація принципу законності при здійсненні контрольної діяльності. Специфіка адміністративних процедур здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів (судів) полягає у двох аспектах: по-перше, в тому, який саме суб'єкт здійснює відповідну контрольну діяльність; по-друге, залежно від того, в якій саме формі реалізуються контрольні заходи.

9. З метою вдосконалення правових засад відомчого контролю за діяльністю суддів (суддів) запропоновано: на основі внесення змін до чинного законодавства чітко окреслити межі контрольної діяльності суб'єктів відомчого контролю; здійснити конкретизацію контрольних повноважень усіх суб'єктів відомчого контролю; законодавчо закріпити принципи незалежності суб'єктів відомчого контролю під час здійснення ними своїх функцій; персоналізувати відповідальність посадових осіб суб'єктів відомчого контролю за правопорушення, які допущені ними під час здійснення контрольних дій; забезпечити прозорість діяльності суб'єктів відомчого контролю.

Аргументовано, що вдосконалення організаційних засад здійснення відомчого контролю за діяльністю суддів (суддів) в Україні передбачає покращення всіх питань неправового характеру, які забезпечують формальну сторону здійснення відомчого контролю у досліджуваній сфері суспільних відносин, зокрема: кадрове забезпечення, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, інформаційне забезпечення тощо.

10. З'ясовано, що сьогодні в Європі та світі склались досить різні підходи щодо здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів), що обумовлюється специфікою правових систем взагалі та систем судоустрою зокрема. Разом із тим, незважаючи на наявність певних відмінностей, це не виключає можливості застосування в нашій країні зарубіжного досвіду таких провідних країн Європи, як Великобританія, Франція та Німеччина.

11. До критеріїв оцінювання відомчого контролю у досліджуваній сфері віднесено: 1) кількісні показники: а) кількість здійснення планових та позапланових перевірок суду; б) кількість виявлених порушень у ході реалізації відповідних заходів; в) наявність та кількість учинених порушень під час здійснення перевірки суб'єктами контролю; г) кількість оброблених документів за час проведення перевірки; 2) якісні показники ефективності відомчого контролю, зокрема: професійність виконання уповноваженою особою своєї роботи; економічність контролю; адаптивність контролю; своєчасність проведення контрольних заходів; системність здійснення контрольних заходів; результативність контролю. Відзначено, що всі наведені нами критерії оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні є найбільш оптимальними та такими, що дають змогу надати реальну оцінку відповідній діяльності. Вони повинні використовуватись комплексно, нерозривно один від одного, адже лише у такому випадку вбачається можливим надати комплексну оцінку контрольної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Административное право України. Академічний курс: підруч.: у двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ, 2004. 584 с.
2. Авер'янов В. Б. Виконавча влада і адміністративне право. Київ: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
3. Адміністративне право зарубіжних країн: курс лекцій / О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін.; за ред. О. В. Кузьменко. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 528 с.
4. Адміністративне право України: навчальний посібник: у 2-х т.: Т. 1: Загальне адміністративне право / Галуцько В. В., Олефір В. І., Пихтін М. П. та ін.; за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. 320 с.
5. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
6. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: [підруч.] / за заг. ред. Академіка НАПрН України О. М. Бандурки. Харків: Золота миля, 2011. 584 с.
7. Адміністративне судочинство України: підручник / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.]; за заг. ред. О. М. Пасенюка. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 672 с.
8. Адміністративне судочинство України: теорія та практика: монографія / за заг. ред. О. М. Нечитайла. Київ: ВАІТЕ, 2015. 288 с.
9. Адміністративно-правові засади громадського контролю за правоохоронною діяльністю в Україні: теорія і практика: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 460 с.

10. Александров Н. Г. Право и законность в период развёрнутого строительства коммунизма: монография. Москва: Госюриздат, 1961. 296 с
11. Алексеев С. С. Общая теория права. Курс в двух томах: Т. 2. Москва: Юрид. лит., 1982. 360 с.
12. Алексеев С. С. Теория права. Москва: БЕК, 1995. 320 с.
13. Алехин А. П., Кармолицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации: учеб. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Зерцало, 1999. 671 с.
14. Альберт М., Мескон М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. Москва: Дело, 1994. 516 с.
15. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. Київ: Наукова думка, 2004. 301 с.
16. Анохін О. М. Особливості правового статусу суб'єкта адміністративної юрисдикції в Україні. *Вчені записки Таврич. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського*. Серія: Юрид. науки. 2006. № 1. Том 19 (58). С. 166–171.
17. Атаманчук Г. В. Государственное управление (организационно-функциональные вопросы). Москва: ОАО «НПО» Экономика, 2000. 302 с.
18. Ачкасова Л. М. Критерії оцінки ефективності контролю працівників підприємства. *Економіка трансп. комплексу*: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ХНАДУ; редкол.: О. М. Криворучко (гол. ред.) та ін. 2019. Вип. 33. С. 95–105.
19. Аюпова Р. М. Адміністративно-правові відносини за участю господарських судів в Україні: дис. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.07. Суми: СДУ, 2017. 253 с.
20. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
21. Басова Ю. Ю. Контрольно-наглядова діяльність міліції громадської безпеки: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Кіровоградський

юридичний ін-т Харківського національного ун-ту внутрішніх справ. Кіровоград, 2006. 208 арк.

22. Бахрах Д. Н. Административное право: учебник для вузов. Москва: ВЕК, 1999. 368 с.

23. Бахрах Д. Н. Административное право России: учебник для вузов. Москва: НОРМА, 2002. 443 с.

24. Бахрах Д. Н., Российский Б. В., Стариков Ю. Н. Административное право: учебник для вузов. 2-е изд., изм. и доп. Москва: Норма, 2005. 800 с.

25. Бевзенко В. М. Адміністративні суди України: навч. посіб. Київ: Алерта, КНТ, 2006. 271 с.

26. Белобжецкий И. А. Финансово-хозяйственный контроль в управлении экономикой. Москва: Финансы, 1979. 160 с.

27. Белолипецкий В. Л. Профессионализм и профессиональная культура в системе государственной службы. *Политико-административная элита и государственная служба в системе властных отношений*. Ростовн/Д: [б.и.], 1996. С. 62–68.

28. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення: монографія. Київ, 2011. 303 с. URL: <https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Bihun%202011%20Philosophy%20of%20Justice%201%20ed%20.pdf>

29. Білоус В. Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект): дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2004. 444 с.

30. Бліхар М. М. Методи адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Вісник Національного університету "Львівська політехніка" 2014. № 1. С. 16–21.

31. Бойко І. В., Зима О. Т., Соловйова О. М. Адміністративна процедура: конспект лекцій / за заг. ред. І. В. Бойко. Харків: Право, 2017. 132 с.
32. Большая психологическая энциклопедия / [отв. ред. Н. Дубенюк]. Москва: Эксмо, 2007. 544 с.
33. Большая Советская Энциклопедия, изд. 3, т. 18. 1974. 632 с.
34. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. Москва: Ин-т новой экономики, 1998. 864 с.
35. Большой энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия / гл. науч. ред. и сост. С. Ю. Солодовников. Минск: МФЦП, 2002. 1008 с.
36. Бондаренко А. І. Принципи здійснення державного фінансового контролю. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 2. С. 227–233.
37. Боржецька Н. Л. Поняття «форма закінчення досудового розслідування». *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 10. С. 76–81.
38. Борко А. Л. Контроль і нагляд у судовій системі України за діяльністю судів. *Митна справа*. 2013. № 6 (2.2). С. 331–337. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6\(2..](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6(2..)
39. Бортник В. А. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 222 с.
40. Брушлинский А. В. Проблемы психологии субъекта. Москва: Ин-т психол. РАН, 1994. 384 с.
41. Бугера С. І. Організаційно-правові питання розвитку державного-регулювання в галузі бджільництва України: дисертація / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Київ, 2007. 219 с.
42. Буева Л. П. Личность и ее социальная деятельность. Очерки методологии познания социальных явлений. Москва, 1970. 341 с.

43. Буздуган Я. М. Правові та організаційні основи фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні: дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 229 с.

44. Бурак О. В. Конституційні основи організації судової влади у зарубіжних країнах. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1. С. 163–167.

45. Вайнштейн Э. Г. Ревизия и контроль в банках. Москва: Высшая школа, 1974. 336 с.

46. Василенко Я. М. Верховенство права та законність, як ключові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів). *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 12–13 серпня 2016 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 55–57.

47. Василенко Я. М. Інформаційне забезпечення суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів). *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 27–28 січня 2017 року). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 71–73.

48. Василенко Я. М. Кадрове забезпечення системи суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів). *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8–9 червня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 67–69.

49. Василенко Я. М. Контрольні повноваження у структурі компетенція апарату суду. *Правові засади взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства в Україні та зарубіжних державах*: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ., 29 листопада 2019 р.) / кафедра конституційного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка і

навчально-науковий центр романського права. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. С. 72–75.

50. Василенко Я. М. Критерії оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. *Право UA*. 2015. № 4. С.190–196.

51. Василенко Я. М. Організаційні засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. *Наше право*. 2017. № 4. С. 218–223.

52. Василенко Я. М. Сутність та особливості відомчого контролю як одного із засобів забезпечення законності у сфері судочинства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3 (9). С. 162–169.

53. Василенко Я. М. Характеристика адміністративних форм та методів здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. *Європейські перспективи*. 2020. № 1. С.39–44.

54. Василенко Я. М. Характеристика принципів ведомственного контролю за деятельностью судов (судей) в Украине. *Верховенство права*. 2018. № 14. С. 208–214.

55. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. Київ: НІОС, 2000. 416 с.

56. Великий енциклопедичний юридичний словник / за редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2007. 992 с.

57. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

58. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

59. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.

60. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2004. 16 с.

61. Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шканова О. М. Управління персоналом: навч. посіб. 2-ге видання Київ: Центр учбової літератури, 2009. 502 с. URL: https://pidruchniki.com/1640022150772/menedzhment/trudova_distsiplina_distsiplinarniy_vpliv

62. Вітвіцький С. С. Контрольна влада в Україні: проблеми теорії та практики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 4. С. 89–97.

63. Вітвіцький С. С. Щодо співвідношення термінів «державний контроль» та «недержавний контроль». *Актуальні проблеми публічного та приватного права: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (17 жовтня 2014 р., м. Запоріжжя)*. Запоріжжя: КПУ, 2014. С. 34–37.

64. Вітвіцький С. С. Контроль як гарантія законності діяльності публічної адміністрації: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Дніпро, 2016. 480 с.

65. Віхров О. П., Віхрова І. О. Теорія держави і права: курс лекцій: навчальний посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2015. 304 с.

66. Ворушило В. П. Здійснення контролю за діяльністю міліції як основний засіб забезпечення законності. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2003. № 1. С. 124–136.

67. Галіцина Н. В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177.

68. Галіцина Н. В. Адміністративно-правові засади процедури створення та функціонування товариств з обмеженою відповідальністю в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2010. 248 арк.

69. Галуцько В. В., Єщук О. М. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання. *Actual problems of corruption prevention and counteraction*. 2011. URL: <http://www.law-property.in.ua>.

70. Гальонкін С. А. Адміністративно-правове забезпечення апеляційного провадження в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Сум. держ. ун-т. Суми, 2018. 224 с.

71. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні: монографія. Харків: Фоліо, 2002. 176 с.

72. Генрі Брук. Англійська система правосуддя. *Фонд Європейського права лорда Слинна*. URL: <https://slynn-foundation.org/wpcontent/uploads/2014/07/The-English-system-of-justice-Ukrainian-judiciaryseminars-Ukrainian-version.pdf> (дата звернення: 07.05.2019)

73. Гілін Є. О. Адміністративно-правові основи впровадження інноваційних технологій управління в діяльність органів місцевого самоврядування: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2017. 203 с.

74. Глух М. В., Мельник О. П. Функціонально-процесуальні гарантії діяльності органів державного фінансового контролю. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 95–101.

75. Гончарук С. Т. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ, 2000. 240 с.

76. Городецька І. А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 60–66. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_1_12.pdf

77. Горшенев В. М., Шахов И. Б. Контроль как правовая форма деятельности. Москва: Юрид. лит-ра, 1987. 176 с.

78. Гуцаленко Л. В., Дерій В. А., Коцупатрий М. М. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 424 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072029893/finansii/derzhavniy_finansoviy_kontrol

79. Гушко С. В. Методологічний та організаційний аспекти обліку, аналізу та аудиту в управлінні підприємств гірничо-металургійного комплексу: монографія. Київ: КНЕУ, 2010 332 с.

80. Даль В. И. Толковый словарь живого великого русского языка: в 4 т.: Т. 3. Москва: Рус. Яз., 1980. 588 с.

81. Дарміць Р. З., Горішна Г. П. Кадрове забезпечення діяльності підприємства в умовах розвитку міжнародної конкурентоспроможності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2013. № 778. С. 26–34.

82. Денисюк Д. С. Адміністративно-правові засади дозвільної діяльності ДАІ МВС України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 192 арк.

83. Державне управління: навч. посіб. / за ред. А.Ф. Мельник. Київ: Знання-Прес, 2003. 343 с. (Вища освіта ХХІ століття).

84. Дікань Л. В., Дейнеко Є. В. Організація внутрішнього контролю в бюджетній установі: прикладний аспект питання. *Бізнес Інформ.* 2013. № 10. С. 296–301.

85. Дікань Л. В. Принципи фінансового контролю як основа теорії фінансового контролю. *Економіка розвитку.* 2010. № 4 (56). С. 8–10.

86. Дорошенко Г. О. Менеджмент: навчальний посібник / Г. О. Дорошенко, А. О. Семенець, О. В. Богоявленський, та ін. / за заг. ред. Г.О. Дорошенко. Харків: ВСВ-Принт, 2015. 300 с.

87. Дробот І. О. Теоретико-методологічні засади гарантування місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... д.держ.упр.: спец. 25.00.04 / Нац. акад. держ. упр. Київ, 2010. 407 с.

88. Дрозд І. К. Контроль економічних систем: монографія. Київ. Імекс-ЛТД, 2004. 312 с.

89. Дубинський О. Ю. Проблеми правового регулювання сертифікації в Україні. *Наше право*. 2013. № 12. С. 51–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_12_9

90. Економічна енциклопедія: у 3-х т.: Т. 1 / Ред. кол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Академія, 2000. 812 с.

91. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

92. Ерохин В. М. Критерии и показатели эффективности административно-правового регулирования алкогольного рынка. *Право. Журнал Высшей школы экономики*. 2015. № 1. С. 115–125.

93. Єгорова В. С. Нормативно-правові гарантії суддів судів загальної юрисдикції за Конституцією України. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2014. № 1. С. 121–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2014_1_18.

94. Єгорова В. С. Гарантії діяльності суддів судів загальної юрисдикції. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 1. С. 135–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2012_1_26

95. Жуков С. В. Адміністративно-правове забезпечення доброчесності суддів: проблеми теорії та практики: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2019. 485 с.

96. Жуков С. В. Принцип верховенства права у системі принципів адміністративно-правового забезпечення доброчесності суддів. *Правова позиція*. 2018. № 2 (21). С. 55–59.
97. Журавльов Д. В. Система трудового законодавства України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2005. 174 с.
98. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. Київ: Кондор, 2006. 356 с.
99. Загірняк М. В. Економіка підприємства: магістерський курс: підручник: частина I / За ред. професорів Загірняка М. В., Перерви П. П., Маслак О. І. Кременчук, 2015. 736 с.
100. Задирака Н. Ю. Адміністративне судочинство в Україні: актуальні проблеми. *Форум права*. 2011. № 3. С. 277–281. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journal/FP/2011-3/llznjuar.pdf>
101. Задирака Н. Ю. Теоретико-правові питання законотворчості: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 191 арк.
102. Зайчук О. В. Сучасна правова енциклопедія / За заг. ред. О. В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
103. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств: [монографія]. Тернопіль: Економічна думка, 2000. 215 с.
104. Информационные технологии управления: учеб, пособие для вузов / под ред. проф. Г. А. Титоренко. 2-е изд., доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 439 с.
105. Івченко А. О. Глумачний словник української мови. Харків: Фоліо, 2004. 540 с.
106. Інформаційне роз'яснення щодо підстав та порядку застосування до суддів дисциплінарної відповідальності згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів». URL: <http://old.minjust.gov.ua/19399>

107. Кагановська Т. Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. 330 с
108. Калабаев О. У. Проблемы охраны тайны частной жизни в уголовном судопроизводстве: диссертация. Ижевск, 2006. 193 с.
109. Карпишин Н. І. Фінансове забезпечення охорони здоров'я в реалізації державних функцій на ринку медичних послуг: дис. канд. екон. наук: 08.04.01. Тернопіль, 2006. 208 с.
110. Кваско А. В., Передерієнко Н. І. Аналіз фінансово-економічної діяльності поліграфічних підприємств: підручник. Київ: КПІ ім. І. Сікорського, 2017. 381 с.
111. Квасневська Н. Д. Структура адміністративно-правового статусу органів суддівського самоврядування. *Європейські перспективи*. 2015. № 7. С. 48–52.
112. Киселев И. Я. Сравнительное трудовое право. Москва, 2005. 728 с.
113. Кичилюк Т. С. Державний контроль за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Нац. аграр. ун-т. Київ, 2007. 232 с.
114. Коваль Л. Адміністративне право України. Київ, 1994. 208 с.
115. Когутич Є. Д. Адміністративно-правове забезпечення здійснення контролю за діяльністю приватних виконавців в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2019. 213 с.
116. Когутич Є. Д. Принципи як складовий елемент контролю за діяльністю приватних виконавців в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 88–93.
117. Кодекс суддівської етики, затверджений рішенням З'їзду суддів України від 24.10.2002 р. *Закон і Бізнес*. 2003. 02. № 5.

118. Козюбра М. І. Принцип верховенства права і права людини. *Права людини і правова держава (до 50-ї річниці Загальної декларації прав людини): тези доп. та наук, повідомлень (10–11 грудня 1998 р.)*. Харків, 1998. 343 с.

119. Коломоєць Т. О., Матвієнко П. Д Коломоєць Т. О., Матвієнко П. Д. Принципи як елемент механізму контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 2. С. 31–43.

120. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003 544 с.

121. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

122. Комаров С. А. Общая теория государства и права: учебник. Москва: Юрист, 1998. 416с.

123. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції України: Дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 408 с.

124. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

125. Конопльов В. В. Організаційно-правовий механізм підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2006. 424 с.

126. Конституция (Основной Закон) Эстонской Республики от 28.06.1992. URL:

<https://v1.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ruseadused/%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A2%D0%A3%D0%A6%D0%98%D0%AF%20%28%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%99%20%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D%29%20%D0%AD%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%9>

D%D0%A1%D0%9A%D0%9E%D0%99%20%D0%A0%D0%95%D0%A1%D0%9F%D0%A3%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%9A%D0%98_13.08.pdf

127. Конституційне право України: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. академіка АПрН України, доктора юридичних наук, професора Ю. М. Тодики, доктора юридичних і політичних наук, професора В. С. Журавського. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 544 с.

128. Конт-Спонвиль А. Философский словарь. Москва: ЭТЕРЕНА ПАЛИМПСЕСТ, 2012. 750 с.

129. Контроль как правовая форма деятельности. Москва: Юрид. лит., 1986. 176 с.

130. Коренев А. П. Административное право России: учебник: в 3-х частях: часть I. Москва: МЮИ МВД России; Щит-М, 1999. 280 с.

131. Корнєєв Ю. О. Інформаційне забезпечення розвитку підприємницької діяльності. *Вісник НАН України*. 2008. № 5. С. 24–31.

132. Корнієнко Г. С. Правове регулювання матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників в умовах реформування АПК: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06. Київ, 2003. 190 с.

133. Кочерин Е. А. Контроль как функция управления. Москва: Знание, 1982. 78 с.

134. Кравчук В. Організаційно-правові гарантії діяльності суддів в Україні: поняття та класифікація. *Публічне право*. 2015. № 1 (17). С. 27–34.

135. Кравчук І. Оцінювання в контексті державного управління з орієнтацією на результати. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. № 4. С. 111–119. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-4-16.pdf>

136. Кравчук І. В. Порівняння понять: «контроль», «оцінювання», «моніторинг» та «адміністративний аудит». *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 2. С. 19–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_2_5

137. Крижановський А. Ф. Законність і правопорядок: «сіамські близнюки» чи самостійні правові категорії? *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1 (1). С. 27–36.

138. Круп'як Л. Б. Організація діяльності державного службовця: навч. посібник. Тернопіль: Крок, 2015. 243 с.

139. Крут К. О. Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю у сфері охорони здоров'я: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 20 с.

140. Кужельный Н. В. Бухгалтерский учет и его контрольные функции. Москва: Финансы и статистика, 1985. 143 с.

141. Кузьмишин В. М. Адміністрування апеляційних судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2018. 222 с.

142. Кунєв Ю. Д., Баязітов Л. Р. Адміністративна процедура: загальна проблематизація право-розуміння та правозастосування. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Право. 2015. № 2. С. 79–93.

143. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 639 с.

144. Лагода О. С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2007. 187 с.

145. Леськів Л. Р. Правовий статус суддівського самоврядування України в контексті забезпечення професійних прав суддів: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 196 с.

146. Литвин О. В. Адміністративно-правове регулювання статусу державного службовця в Україні: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2006. 19 с.

147. Литовченко О. В. Система суб'єктів контролю за діяльністю адміністративних судів. *Наше право*. 2015. № 5. С. 71–76.

148. Лівар Ю. О. Принципи провадження по виконанню постанов про накладення адміністративних стягнень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32 (3). С. 48–53.

149. Мазепа М. М. Адміністративно-правові засади правоохоронної діяльності Державної служби охорони при МВС України. Харків, 2012. 263 с.

150. Мазур В. Форми та методи державної контрольно-наглядової діяльності. *Публічне право*. 2013. № 2 (10). С. 110–116.

151. Майстренко О. В. Теоретико-правові аспекти колізій у законодавстві України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2008. 209 арк.

152. Макареико Н. В. Административное право: конспект лекций 5-е изд., перераб. и доп. Москва: Высшее образование, 2009. 189 с.

153. Максимів Б. М., Катарина М. Б. Роль матеріально-технічного забезпечення в управлінні сучасним промисловим підприємством. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Економічні науки. 2012. Вип. 2. С. 159–163.

154. Маланчій М. О., Ставицький О. М. Засади кадрового забезпечення в правоохоронній сфері. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Державне управління. 2017. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpsdu_2017_1_14

155. Малиновський В. Я. Державне управління. Київ: Атіка, 2003. 573 с.

156. Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

157. Маляренко В. Щодо головних проблем судової влади в Україні. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 1. С. 39–49.

158. Мандичев Д. В. Суб'єкти контролю за діяльністю господарських судів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 5. С. 247–252.

159. Матеріали з навчального предмету «Конституційне право»: Судова влада Франції. URL: <https://textbooks.net.ua/content/view/3373/20/>
160. Матузов Н. И. Личность. Права. Демократия. Теоретические проблемы субъективного права. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1972. 292 с.
161. Матюхіна Н. П. Управління персоналом: теоретичні та практичні аспекти органів внутрішніх справ України: монографія. Харків, 1999. 285 с.
162. Мацелик Т. О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та система: монографія. Ірпінь: Видавництво Національного університету державної податкової служби України, 2013. 342 с.
163. Мелашенко В. Ф. Основи конституційного права України: курс лекцій; для студентів юрид. вузів і факульт. Київ: Вентурі, 1995. 240 с.
164. Мельник Л. Г. Економіка підприємства: підручник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 648 с.
165. Мельничук М. В. Адміністративно-правові засади управлінської діяльності керівників органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2009. 197 с.
166. Мещерякова О. В. Щодо визначення елементів адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтриманням миру. *Форум права*. 2011. № 2. С. 609–612. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/FP_index.htm_2011_2_98.pdf
167. Митний кодекс України: наук.-практ. коментар / А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний, Р.А. Калюжний та ін. Київ: Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 757 с.
168. Михайленко А. Р. Расследование преступлений: законность и обеспечение прав граждан: научно-практ. изд. Київ: Юринком Интер, 1999. 448 с.
169. Могілевський Л. В. Система трудового права України: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2016. 409 с.

170. Молдован В. В., Молдован А. В. Судоустрій. Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 364 с.

171. Мороз А. М., Пуховкіна М. Ф. Центральний банк та грошово-кредитна політика / За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза і канд. екон. наук, доц. М. Ф. Пуховкіної. Київ: КНЕУ, 2005. 556 с.

172. Москаль О. І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області): автореф. дис. ...канд. екон. наук. Київ, 2001. 16 с.

173. Москвич Л. М., Іваницький С. О., Русанова І. О. Правовий статус носіїв судової влади в Україні (професійні судді, народні засідателі, суд присяжних): монографія / за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: ФІНН, 2009. 488 с.

174. Музичук О. М. Поняття, ознаки та система принципів контролю за діяльністю правоохоронних органів. С. 494–496. URL: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/18332/1/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B8%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9E.%D0%9C..pdf>

175. Назаров І. В. Європейський досвід у сфері організації управління судовою системою. *Форум права*. 2011. № 1. С. 700–705.

176. Назаров І. В. Класифікація судових систем європейських держав. *Вісн. Акад. прав. наук України.*: 2011. № 1 (64). С. 198–207.

177. Науково-практичний коментар до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» / В. Е. Теліпко, В. В. Молдаван. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 528 с.

178. Необхідність проведення інвентаризації в установах судової системи та проблеми, які виникають під час її проведення. *Сьомий Апеляційний адміністративний суд. Апарат суду*. URL: <https://7aac.gov.ua/neobxidnist-provedennya-inventarizaci%D1%97-v-ustanovax->

sudovo%D1%97-sistemi-ta-problemi-yaki-vinikayut-pid-chas-%D1%97%D1%97-provedennya/

179. Нестор Н. В. Адміністративно-правове забезпечення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Сум. держ. ун-т. Суми, 2019. 539 с.

180. Нижник Н. Р. Правовое регулирование государственно-управленческих отношений: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.02. Київ, 1992. 39 с.

181. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х т. (42000 слів). Т. 3: 2-ге вид., випр. Київ: Аконіт, 2005. 862 с.

182. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т.: Т. 3: Обє — Роб / уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконіт, 1998. 928 с.

183. Новіков В. В. Внутривідомчий контроль як засіб забезпечення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2006. 201 с.

184. Оверковська Т. К. Правові засади охорони земель від забруднення та псування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2008. 213 арк.

185. Овсянко Д. М. Административное право: учебное пособие. Москва, 2001. 468 с.

186. Одегова С. М. Адміністративно-правові основи мотивації діяльності спеціальних категорій державних службовців: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2009. 198 с.

187. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. Москва, 1996. 346 с.

188. Околіта С. В. Справедливість та законність як принципи державно- правового регулювання: дис... канд. наук держ. управління:

25.00.02 / Українська Академія держ. управління при Президентові України. Київ, 2000. 178 с.

189. Олексієнко Л. П., Шумейко О. Л. Сучасний тлумачний словник української мови. Київ: Кобза, 2002. 544 с.

190. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, П. М. Каркач та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2014. 448 с.

191. Орехова І. С. Принципи державного контролю господарської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 309–315. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09oickgd.pdf>

192. Орлів М. С. Підготовка і прийняття управлінських рішень: навч.-метод. матеріали / упоряд. Г. І. Бондаренко. Київ: НАДУ, 2013. 40 с.

193. Остапенко Т. М. Формування матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 . Луганськ, 2008. 20 с.

194. Оцінювання державної політики і програм: конспект лекцій до навч. дисципліни / уклад.: В. А. Ребкало, Ю. Д. Полянський. Київ: Вид-во НАДУ, 2005. 72 с.

195. Оцінювання діяльності державних службовців: європейський досвід правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 175–180.

196. Павлов Д. М. Адміністративне право: Загальна частина: конспект лекцій. Київ: МАУП, 2007. 136 с.

197. Палагута, С. С. Особливості інформаційного забезпечення управління підприємств і організацій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. С. 418–421.

198. Панова Н. С. Адміністративно правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / ОНЮА. Одеса, 2008. 24 с.

199. Петришин О. В. Теорія держави і права: підручник для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

200. Петухов В. А. Організаційно-правові аспекти проходження практики та стажування в підрозділах МВС України.: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2003. 189 с.

201. Плєскач В. Л., Затонацька Т. Г. Інформаційні системи і технології на підприємствах: підручник. Київ: Знання, 2011. 718 с.

202. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. канд. юрид. наук Ю. Ф. Кравченка. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 702 с.

203. Погорецький М. А. Яновська О. Г. Судоустрій України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 344 с. URL: https://pidruchniki.com/78410/pravo/suddivske_samovryaduvannya#28

204. Подкопаєв С. В. Фактична підстава дисциплінарної відповідальності суддів: деякі питання. *Актуальні проблеми держави та права*. 2001. Вип. 10. С. 268–275.

205. Подольчак Н. Поняття та види ефективності систем менеджменту машинобудівних підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2007. № 23 (606). С. 203–210.

206. Положення про Державну судову адміністрацію України: затверджене Рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 року № 141/0/15-19.

207. Полторадня В. А. Ревизия и контроль хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий. Київ: Киевского университета, 1967. 234 с.

208. Полянський Ю. Є. Незалежність судді — правова і соціальна цінність. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2011. Т. 10. С. 80–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2011_10_9

209. Популярна юридична енциклопедія / В. К. Гіжевський, В. В. Головченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 528 с.
210. Правознавство: підручник / ред. В. В. Копейчиков. 7-ме вид., стер. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 736 с.
211. Приходченко Л. М. Щодо складності застосування показників оцінювання ефективності державного управління: теорія і практика. *Державне будівництво*. 2009. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2009-1/doc/1/07.pdf>
212. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19/conv>
213. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України від 08.04.2014 № 1188-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 23. Ст. 870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>
214. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22 грудня 2005 року № 3262-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2006. № 15. Ст. 128.
215. Про затвердження Інструкції про порядок проведення контрольних заходів контрольно-ревізійним відділом Державної судової адміністрації України: наказ ДСА України від 29.07.2011 № 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0120750-11/conv>
216. Про затвердження Кодексу суддівської етики: рішення XI чергового з'їзду суддів України від 22.02.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#n4>
217. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 № 141/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19#n12>
218. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 47. Ст. 256.

219. Про систему оцінки діяльності суду та базові показники діяльності суду, з урахуванням результатів практичного застосування системи оцінки діяльності суду і публічного обговорення Проекту «Система оцінки якості роботи суду: стандарти, критерії, показники та методи»: рішення Ради суддів України від 02.04.2015 р. № 28.

220. Про судоустрій і статус суддів Закон України від 07 липня 2010 року № 2453-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 41–42, № 43, № 44–45. Ст. 529. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2453-17/sp:side:max15>

221. Про членство Ради суддів України в Консорціумі з питань досконалості суду: рішення Ради суддів України від 22.07.2015 р. № 80. *Закон і Бізнес*. 2015. 08. № 32.

222. Прокопенко О. Ю. Адміністративно-правові засади діяльності органів Національної поліції України як суб'єкта забезпечення правопорядку у регіоні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 410 с.

223. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Головн. вид. видавн. об'єд. «Вища школа», 1982. 216 с.

224. Пунда О. О. Використання даних, одержаних в результаті застосування науково-технічних засобів, для доказування в кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2001. 216 с.

225. Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/pro-rsu>

226. Разводовський В. Й. Особливості нормативно-правового регулювання державно-управлінських відносин у транспортній сфері. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Випуск 23. С. 167–174.

227. Рищенко А. Суддів контролюватимуть дев'ять органів. URL: <https://br.hr.court.gov.ua/sud2005/news1/294360/>

228. Ромасько В. О. Державний контроль у сфері будівництва: адміністративно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 18 с.

229. Рубцов В. П., Перинська Н. І. Державне управління та державні установи: [навч. посіб. для дистанційного навчання] / за ред. д-ра соціол. наук, проф. Ю. П. Сурміна. Київ: Університет «Україна», 2008. 440 с.

230. Рудінська О. В., Ленська Н. І. Сучасна структура та ефективність методів менеджменту. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2015. Том 15. Вип. 2 (33). С. 105–122.

231. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Академія держ. податкової служби України. Ірпінь, 2002. 455 арк.

232. Сагун А. В. Поняття забезпечення законності в діяльності адміністративних судів України. *Форум права*. 2016. № 2. С. 180–185. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/934/ponyattya_zabezpechennya_zakonnosti_v_di.pdf?sequence=2&isAllowed=y

233. Середа М. Системи добору на суддівські посади у Великобританії. Як можна використати британський досвід для України? URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20871655-sistemi-doboru-215-na-suddivski-posadi-u-velikobritaniyi.-yak-mogena-vikoristati-britanskiy-dosviddlya-ukrayini> (дата звернення 03.12.2018 р.).

234. Середа М., Куйбіда Р., Смалюк Р. Дисциплінарна практика Вищої ради правосуддя щодо суддів. Аналітична доповідь. *Центр політико-правових реформ*. 35 с. URL: <https://pravo.org.ua/ua/news/20873149-distsiplinarna-praktika-vischoyi-radi-pravosuddya-schodo-suddiv>

235. Синчук В. Л. Объект и предмет контроля за деятельностью органов прокуратуры Украины. *Leges vitae*. 2014. Іunie. С. 117–120. URL: <http://ksauniv.ks.ua/archive/2014/6-2/31.pdf>

236. Система оцінювання роботи суду: стандарти, критерії, показники та методи. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/sors15.pdf>
237. Скакун О. Ф. Теорія государства и права: учебник. Харьков: Консум, Ун-т внут. дел, 2000. 704 с.
238. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2001. 656 с.
239. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге видання. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
240. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 3-те видання. Київ: Алерта; ЦУП, 2011. 524 с.
241. Скакун О. Ф. Теорія государства и права (Енциклопедичним курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Харків: Еспада, 2009. 752 с.
242. Скібіцька Л. І., Скібіцька О. М. Менеджмент: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 340 с.
243. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція «Українська радянська енциклопедія», 1974. 776 с.
244. Словник української мови: в 11 т.: Т. 7: Поїхати-Приробляти. Київ: Наук. думка, 1976. 724 с.
245. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 3. 545 с.
246. Собакарь А. О., Ковалів М. В. Адміністративно правові засади діяльності державних органів у сфері забезпечення національної безпеки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 845. С. 156–160. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/34613/1/25_156-160.pdf
247. Солонар А. В. Окремі аспекти розкриття змісту поняття «повноваження». *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 2. С. 253–256.

248. Сорокин В. Д. Метод правового регулирования: теоретические проблемы. Москва: Юрид. лит., 1976. 142 с.

249. Сорочишин М. Правове регулювання діяльності виробничих рад у Німеччині: досвід для України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 98–101.

250. Социологический энциклопедический словарь / На русском, английском, немецком, французском и чешском языках. Редактор-координатор — академик РАН Г. В. Осипов. Москва: НОРМА (Издательская группа НОРМА—ИНФРА • М), 2000. 488 с.

251. Статут Ради Європи від 05.05.1949. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_001

252. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.

253. Стрельцов В. Державний фінансовий контроль діяльності органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. держ. упр.: 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. Харків, 2005. 15 с.

254. Стрижак А. А. Державне управління забезпеченням діяльності судів загальної юрисдикції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2005. 170 с.

255. Струс-Духнич Т. В. Роль і місце судової влади у правовій державі. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 6. С. 171–175.

256. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник / О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.; відп. ред. В. Маляренко. 3-є вид., переробл. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2007. С. 338–350.

257. Судова влада та правосуддя: поняття та ознаки. *Освіта.ua*. 2010. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/10623/>

258. Сухарев И. Б. Категория «принцип» и ее методологическая роль в научном познании (историко-философский анализ). Новосибирск: Новосиб. гос. ун-т им. Ленинского комсомола, 1986. 35 с.

259. Сухінін Д. В. Роль оцінювання в діяльності органів місцевої влади: основні принципи, методи та завдання. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2012. Випуск 1 (7). URL: [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2012-01\(7\)/12sdvpmz.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2012-01(7)/12sdvpmz.pdf)

260. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків: ВД «ШКОЛА», 2009. 1008 с.

261. Сьомий Апеляційний адміністративний суд. Апарат суду. URL: <https://7aac.gov.ua/pro-sud/struktura-sudu/aparat-sudu/viddil-auditu-revizi%D1%97-ta-planovo-finansovo%D1%97-diyalnosti/viddil-auditu-revizi%D1%97-ta-planovo-finansovo%D1%97-diyalnosti/>

262. Тацій Л. В. Юридична природа адвокатури в системі захисту прав і свобод людини і громадянина: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 176 с.

263. Теория государства и права: курс лекций / М. И. Байтин та ін.; под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2004. 767 с.

264. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

265. Теорія держави та права: навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

266. Тихомиров Ю. А. Управленческое решение. Москва: Юридическая литература, 1970. 287 с.

267. Тихомиров Ю. А. Административное право и процесс: полный курс. Москва, 2001. 652 с.

268. Трудове право: підручник / за ред. В. В. Жернакова. Харків: Право, 2012. 496 с.
269. Тютюнник Р. М. Понятие и принципы банковского контроля в Украине. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Серия: Юридические науки. 2011. № 2. Т. 24 (63). С. 166–172.
270. Ул'яновська О. В. Адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист в Україні. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Дніпро, 2019. 411 с.
271. Управління дисципліною: дисциплінарні заохочення та стягнення. *Освіта.ua*. *Менеджмент*. 2011. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/management/15270/>
272. Управління людськими ресурсами: філософські засади: навчальний посібник / під ред. д. ф. н., проф. В. Г. Воронкової. Київ: ВД «Професіонал», 2006. 576 с.
273. Факти про Німеччину. Франкфурт-на-Майні: Societats-Verlag, 1994. 492 с.
274. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. 7 изд., перераб. и доп. Москва: Республика, 2001. 719 с.
275. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. Москва, 1983. 840 с.
276. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. Москва: ИНФРА-М, 1999. 576 с.
277. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ, 2002. 742 с.
278. Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2003. 253 с.

279. Халфина Р. О. *Общее учение о правоотношении*. Москва: Юридическая литература, 1974. 352 с.
280. Харитоновна О. І. *Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії): монографія*. Одеса: Юридична література, 2004. 328 с.
281. Чернецький О. Л. Види та форми внутрівідомчого контролю в органах внутрішніх справ. *Форум права*. 2010. № 4. С. 910–914. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10holovc.pdf>
282. Чехович Т. В. *Державна влада як інститут конституційного права України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка*. Київ, 2005. 218 с.
283. Чуприна Ю. Ю. *Адміністративно-правові методи правового регулювання: сутність та зміст: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2017. 23 с.
284. Шамрай В. О. Шкарупа В. К. *Адміністративне право України: конспект лекцій*. Київ: НАУ, 2007. 254 с.
285. Шевчук В. О. *Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (Проблеми теорії, організації, методології): монографія*. Київ: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. 371 с.
286. Шемакин Ю. И. *Теоретическая информатика*. Москва, МГСУ, 1995. 345 с.
287. Шестак В. С. *Державний контроль в сучасній Україні (теоретико-правові питання): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національний ун-т внутрішніх справ*. Харків, 2002. 195 с.
288. Шестак С. В. *Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Харк. нац. ун-т внутр. справ*. Харків, 2009. 199 с.
289. Шморгун О. С. *Забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07*. Київ, 2010. 222 с.

290. Шорина Е. В. Контроль за деятельностью органов государственного управления в СССР. Москва: Наука, 1981. 301 с.
291. Шпенюв Д. Ю. Особливості контролю за службою суддів в Україні. *Митна справа*. 2014. № 6 (2.2). С. 438–444.
292. Шпенюв Д. Ю. Поняття суддівського самоврядування як однієї з основних форм управління службою суддів в Україні. *Форум права*. 2014. № 4. С. 364–369. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_4_65.pdf
293. Шпенюв Д. Ю. Служба суддів в Україні: адміністративно-правові засади: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2017. 41 с.
294. Шпенюв Д. Ю. Суб'єктивні права та юридичні обов'язки суддів як носіїв судової влади в Україні. *Наше право*. 2014. № 10. С. 43–48.
295. Штих Т. В. Права та обов'язки судді як суб'єкта трудового права. *Форум права*. 2009. № 3. С. 686–690. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09stvctp.pdf>
296. Штогун С. Суддівське самоврядування як конституційна гарантія незалежності та недоторканості суддів. *Право України*. 2004. № 6. С. 18–20.
297. Шутєєва О. Ю. Теоретичні засади визначення сутності фінансового забезпечення функціонування ринку цінних паперів. *Фінансовий простір*. 2013. № 3. С. 118–122.
298. Юридична енциклопедія: в 6 т.: Т. 2. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1999. 743 с.
299. Юридична енциклопедія: в 6 т.: Т. 5: П-С. / редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 2003. 736 с.
300. Юридична енциклопедія: Т. 5 / ред. Ю. С. Шемшученко [та ін.]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. 736 с.
301. Юридична енциклопедія: в 6 т.: Т. 4: К–М / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Укр. Енцикл., 2001. 792 с.

302. Юридичні терміни: тлумачний словник / [В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.]; за ред. В.Г. Гончаренка. Київ: Либідь, 2003. 320 с.
303. Юрійчук І. В. Правове поняття адміністративних процедур. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 151–156.
304. Яковець І. С. Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установи виконання покарань: монографія. Харків: Кроссруд, 2006. 208 с.
305. Яременко В. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т.: Т. IV: Р-Я. Київ: Аконіт, 1998. 942 с.
306. Ярмакі Г. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2006. 366 с.
307. Яцишин М. Основи конституційного права Великої Британії: відкрита лекція. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. Серія науково-методичних видань «Відкриті лекції». Випуск 2. 24 с.
308. Harry P. Harry. Performance Measurement: Getting Results / Harry P. Harry. Urban Inst. Pr., 2007. 326 p.
309. Polish Government Pushes Legislation to Tighten Control Over Judges. URL: <https://www.nytimes.com/2019/12/21/world/europe/poland-judges-independent.html>
310. Rozporządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 25 października 2002 r. w sprawie trybu sprawowania nadzoru nad działalnością administracyjną sądów. Czytaj więcej na Prawo.pl: <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-2002-187-1564,16989752.html>.

ДОДАТКИ

Додаток 1

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Василенко Я. М. Критерії оцінювання ефективності здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. *Право UA* 2015. № 4. С.190–196.
2. Василенко Я. М. Організаційні засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. *Наше право*. 2017. № 4. С. 218–223.
3. Василенко Я. М. Характеристика принципів ведомственного контролю за деятельностью судов (судей) в Украине. *Верховенство права*. 2018. № 14. С. 208–214.
4. Василенко Я. М. Сутність та особливості відомчого контролю як одного із засобів забезпечення законності у сфері судочинства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3 (9). С.162–169.
5. Василенко Я. М. Характеристика адміністративних форм та методів здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні. *Європейські перспективи*. 2020. № 1. С.39–44.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Василенко Я. М. Верховенство права та законність, як ключові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів). Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12-13 серпня 2016 р.) – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 55–57.
7. Василенко Я. М. Інформаційне забезпечення суб'єктів відомчого

контролю за діяльністю судів (суддів). *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27–28 січня 2017 року. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 71–73.

8. Василенко Я. М. Кадрове забезпечення системи суб'єктів відомчого контролю за діяльністю судів (суддів). *Юридична наука: виклики і сьогодення*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 8–9 червня 2018 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 67–69.

9. Василенко Я. М. Контрольні повноваження у структурі компетенція апарату суду. *Правові засади взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства в Україні та зарубіжних державах*: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ., 29 листопада 2019 р.) / кафедра конституційного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка і навчально-науковий центр романського права. Київ.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. С.72–75.

10. Василенко Я. М. Відомчий контроль у системі засобів забезпечення законності у сфері судочинства. *25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 лютого 2020 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми: Видавничий дім «Ельдорадо», 2020. С. 397–340.

АКТИ ВПРОВАДЖЕНЬ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Відповідальний секретар

Кримінологічної асоціації України

доктор юридичних наук, професор



Олексій ЛИТВИНОВ

» _____ 2020 р.

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Василенка Ярослава Миколайовича «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні» у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України

Комісія у складі:

1. **Яценка А. М.** – доктора юридичних наук, професора, члена Кримінологічної асоціації України.

2. **Авдєєва О. О.** – кандидата юридичних наук, члена Кримінологічної асоціації України.


3. **Фоменко М. В.** – кандидата юридичних наук, члена Кримінологічної асоціації України.


цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Василенка Ярослава Миколайовича «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право, використовуються у наукових дослідженнях Кримінологічної асоціації України.

Зокрема при: 1) встановленні місця та особливостей правоохоронних та судових органів у системі інших суб'єктів протидії злочинності; 2) узагальненні форм та методів діяльності правоохоронних та судових органів щодо протидії злочинам та правопорушенням; 3) удосконаленні інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних та судових органів; 4) наданні консультативно-дорадчої допомоги щодо супроводження правотворчого процесу правоохоронних та судових органів; 5) розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства, яке регулює діяльність правоохоронних та судових органів.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Василенка Ярослава Миколайовича «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні» в наукову діяльність Кримінологічної асоціації України забезпечило розширення науково-методичного інструментарію експертно-кримінологічного дослідження нормативно-правових актів і їх проектів з питань правоохоронної та судової діяльності.

Члени комісії:


_____ Андрій ЯЩЕНКО


_____ Олександр АВДЕЄВ


_____ Марина ФОМЕНКО

« 10 » 02 2020 р.

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Сумського державного університету



В.Д. Карпуша

« 13 » лютого 2020 р.

АКТ

про впровадження в освітній процес результатів дисертаційного дослідження здобувача Василенка Ярослава Миколайовича «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі:

Голова – завідуючий кафедри АГПФЕБ, д.ю.н., доцент Гаруст Ю.В.

Члени комісії – д.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Резнік О.М.;

- к.ю.н., доцент, ст. викладач кафедри АГПФЕБ Колеснікова М.В.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження здобувача Василенка Ярослава Миколайовича «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні» і їх використання в освітньому процесі з дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи», кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного дослідження здобувачем Василенком Ярославом Миколайовичем «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні»

отримані на основі ґрунтового аналізу та вивчення сутності та особливостей контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні, мають комплексний характер та використовуються під час проведення лекцій, семінарських і практичних занять кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету зі студентами при вивченні дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи».

Акт виконаний у 2-х примірниках.

Голова комісії



Ю.В. Гаруст

Члени комісії



О.М. Резнік

М.В. Колеснікова

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Заступник голови
 Херсонського апеляційного суду



В.Л. Заїченко

«10» лютого 2020 року

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Василенка Ярослава Миколайовича «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні»

Комісія в складі:

1. Керівника апарату – Костеннікова Дмитра Вікторовича
2. Судді палати з розгляду кримінальних справ –Гемми Юрія Миколайовича.
3. Судді палати з розгляду кримінальних справ - Батрака Віталія Володимировича.
4. Начальника відділу управління персоналом – Гришко Естели Олександрівни.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Василенка Ярослава Миколайовича «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, може використовуватися під час організації діяльності Апеляційного суду Херсонської області.

Зокрема: 1) при наданні консультативно-дорадчої допомоги щодо супроводження судочинства; 2) при розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення чинного національного законодавства та розроблення нових нормативно-правових актів з питань судочинства; 3) при підготовці

методичних рекомендацій та роз'яснень з питань: реалізації контролю як способу забезпечення законності в діяльності судових органів; застосування суб'єктами контролю за судами (суддями) контрольно-наглядових повноважень; визначення меж, об'єкту та предмету контролю за діяльністю суддів; розкриття співвідношення державного контролю та незалежних засад функціонування судової влади.

Комісія констатує, що впровадження результатів дисертаційного дослідження Василенка Ярослава Миколайовича «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні» в цілому забезпечує розширення науково-методичного інструментарію експертного дослідження нормативно-правових актів, які регулюють питання контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Члени комісії



Д.В. Костенніков

Ю.М. Гемма

Батрак В.В.

Е.О. Гришко

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**
вул. Г. Кірпи, 2а, м. Київ, 03035
Тел. 228-10-31
E-mail: sipl@i.ua
www.sipl.com.ua



**SCIENTIFIC INSTITUTE
OF PUBLIC LAW**
2a Kirpu Str., Kyiv, 03035
Tel. 228-10-31
E-mail: sipl@i.ua
www.sipl.com.ua

11.02.2009 № 5/112 - 425

На № _____ від _____.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Василенка Ярослава Миколайовича «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні» у правотворчу діяльність Науково-дослідного інституту публічного права, зокрема під час внесення змін і доповнень до законодавства, що регламентує правоохоронну та судову діяльність

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертації Василенка Ярослава Миколайовича «Адміністративно-правові засади здійснення відомчого контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні» спрямовані на: визначення напрямків оптимізації критеріїв оцінювання окремо щодо органів суддівського врядування (як суб'єктів контролю) та суддів, кандидатів на посаду суддів (як об'єктів контролю); узагальнення перспективні напрямки вдосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує контроль за діяльністю судів (суддів) використовуються Науково-дослідним інститутом публічного права під час розробки пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства та розроблення нових нормативно-правових актів з питань судової та правоохоронної діяльності в межах реалізації теми наукового дослідження «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації №0115U005495).

Завідувач відділу аспірантури
Науково-дослідного інституту
публічного права,
к.ю.н, доцент

Завідувач відділу
науково-правових експертиз
та законопроектних робіт
Науково-дослідного інституту
публічного права,
к.ю.н, старший дослідник



Л.В. Сорока

К.М. Куркова